ZA "VREME" GOVORE I PIŠU:

Miloš Vasić, Rambo Amadeus, Boris Dežulović, Srđan Valjarević, Ivan Ivanji
Jelena Lengold, Danijel Server

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF

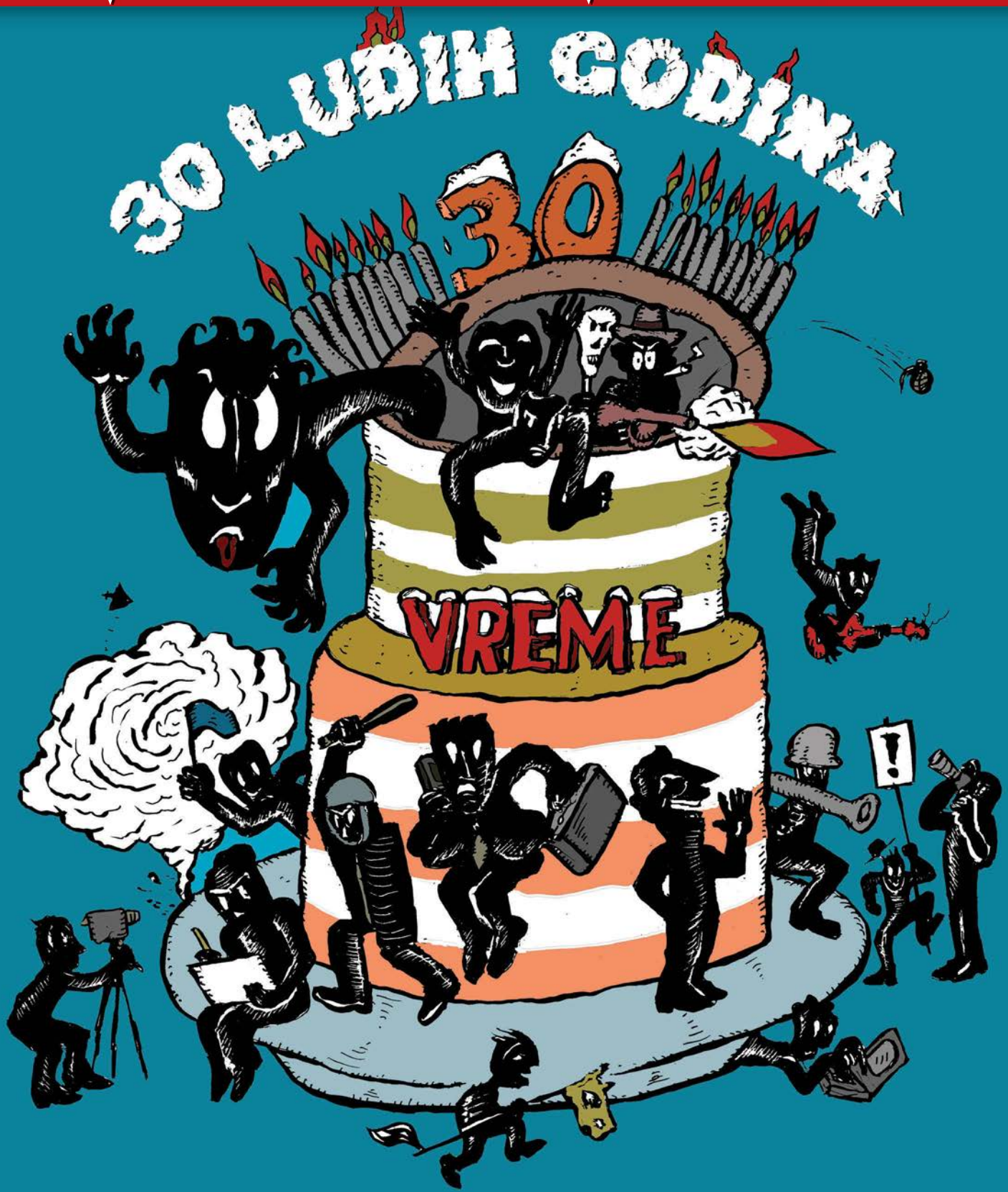
cena 250 RSD

01515
9 770353 802002

VREME

broj 1556

29. oktobar 2020.

VISA INFINITE
SVET PRIVILEGIJA
I POPUSTA
BANCA INTESA
DEBIT
4841 3456 7890 1234
VALID THRU 05/22
MILOS TEODOSIC
VISA
Infinite
Vaša kupovina ili putovanje može biti kvalitetnije uz internacionalni i lokalni program benefita i popusta, koje vam pruža Banca Intesa Visa Infinite kartica. Saznajte više na www.bancaintesa.rs
#UVEKZAJEDNO
VISA
BANCA INTESA
Ovaj oglas je informativnog karaktera i kreiran je u promotivne svrhe.
Bank of INTESA SANPAOLO

VREME
BROJ 1556
29. oktober 2020.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

redakcija
Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (mozaik), Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Marija Janković (foto), Milan Milošević, Uroš Mitrović, Vukašin Obradović, Teofil Pančić (kultura), Saša Rakezić, Nemanja Rujević, Nedim Sejdinović, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Bojan Stekić, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija:
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Slobodan Tasić;
lektori: Olga Babić, Živana Rašković, Ivana Stanković;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

04 Ova situacija: Trideset ludih godina

06 Intervju: Miloš Vasić

10 Dragoljub Žarković (1951–2020): "Vreme" prvih deset godina i hiljaditi broj

12 **Jubilarni broj: Nedeljnik novog talasa**

20 Neka vrsta redakcijske hronike: Pet adresa "Vremena"

24 Listanje reporterske beležnice: Vučić je, sam po sebi, literatura

26 Nostalgično sećanje na FK "Vreme" (1994–2008): "Čelzi" iz Mišarske

30 TV manijak: Trideset godina zdravog razuma

32 Kratka kultura sećanja: Kontekst nastanka "Vremena"

34 Navigator: Plati, pa ćeš znati

36 Esej s povodom: 30 godina "Vremena"

38 Intervju: Rambo Amadeus

46 Vlada na bespuću: Ni koaliciona, ni koncentraciona – Vučićeva i božja

50 **Tri decenije višestranačja: Ruženje parlamentarizma**

58 1990–2020: Od pisaćih mašina do 5G mreže

64 Srđan Valjarević: Gde cvetaju ruže

66 Intervju: Boris Dežulović

74 **Vreme i generacije: Od optimizma do straha od sutra**

80 Intervju: Danijel Server

83 In memoriam: Grujica Spasović (1950–2020)

84 Povratak "Borata": Borat u Beloj kući

86 Intervju: Jelena Lengold

88 Esej: Grad vs nešto manje

92 Strip: Hit jedne sezone

94 Vreme uživanja: Očekujući Martu

Pokrenuto 1990. kao njuz-magazin po ugledu na "Tajm" ili "Njuzvik", "Vreme" je tri decenije u teškim uslovima negovalo novinarstvo zasnovano na činjenicama, analiziranim onoliko koliko je to dovoljno čitaocu da bi samostalno i pouzdano mogao da se opredeljuje...
MILAN MILOŠEVIĆ

Još ranih devedesetih pojavile su se negativne asocijacije na pojam demokratija, jer su pokušaj uvođenja demokratije pratili raspad Jugoslavije, ratovi, inflacija, nemaština, kriminal. S tim negativnim asocijacijama povezanim s tranzicijom, pa još i partokratijom demokratski pokušaji uređenja države nisu imali mnogo šansi
ZORA DRČELIĆ

Bebi bumeri, generacija X, milenijalci... Danas su svi oni odrasli i formirani ljudi. Međutim, u protekle tri decenije svet se toliko promenio da ga neko ko je pao u komu 1990. i sada se probudio, verovatno ne bi prepoznao. I ne, nije samo zbog interneta
JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Ilustracija na naslovnoj strani: **Aleksandar Zograf**

FILIP ŠVARM

Trideset ludih godina

Zašto igramo pionirsku ulogu već trideset godina kao prvi privatni medij u Srbiji? Zbog čega za razliku od svih ostalih pokrenutih 1990. ili 1991. jedini postojimo i danas? Za kakve se vrednosti zalažemo i protiv čega se borimo? I kako ćemo odgovoriti deci kada nas budu pitala šta smo radili tokom tri poslednje decenije iskušenja svih vrsta

OD 29. OKTOBRA 1990: Naslovne stranice brojeva sa kraja oktobra 1990, 1995, 2000, 2005, 2010, 2015...

Poput svakog medija, i "Vreme" ima dvije uzajamno isprepletene istorije. Prva je trideset godina dostupna čitaocima svake sedmice – riječ je o našim tekstovima, fotografijama i svemu ostalom što čini jedan nedjeljnik. Ona druga istorija tiče se života, sudbina i priključenija svih nas iz redakcije, sadašnjih i bivših članova, živih i mrtvih. Gdje jedna povijest završava, a druga počinje, nije moguće ustanoviti – koliko smo mi oblikovali ove novine, toliko su i one oblikovale nas, svakog ponaosob.

Da li je itko od osnivača vjerovao da će "Vreme" obilježiti trideset godina? Čisto sumnjam. Mislim da im je prije tri decenije najvažniji bio izlazak prvog broja, a poslije kako bude. Ali da nitko ne zna što budućnost nosi, vidi se već iz prve rečenice u prvom uvodniku prvog glavnog urednika u prvom broju.

"Ovoj redakciji ne pada ni na kraj pameti da sebi pripisuje nekakvu pionirsku ulogu", napisao je tada Zoran Jeličić u svom uvodniku.

Ispalo je da smo tu ulogu toliko puta igrali da je sada podrazumijevamo kao rutinski dio našeg posla. Elem, prvi smo privatni medij u bivšoj Jugoslaviji; prvi nedjeljnik u Srbiji koji je pokrenuo veb sajt; prvi sa distribucijom izbora naših tekstova na engleskom jeziku i međunarodnim izdanjem usmjerenim na publiku iz bivše Jugoslavije...

Ponosni smo na naša bivša i sadašnja specijalizirana izdanja (vidi tekst na str. 12) i izdavačku djelatnost. Pa još: prva smo nedjeljna novina sa portalom po imenu "Vugl" namijenjenom, prije svega, ljudima rođenim u posljednjoj deceniji 20. vijeka i prva sa video i filmskom produkcijom čiji opus sadrži više od 140 emisija "Zumiranje" i brojnih drugih priloga, te bar deset dugometražnih dokumentarnih filmova ili serijala, uključujući dva igrano-dokumentarna. A koliko znam, jedini smo njuzmagazin, i to ne samo u regionu, u kome već sedamnaest godina redovno izlazi strip (autor je Saša Rakezić alias Aleksandar Zograf).

Nabrajati bismo mogli dalje... Ako u našu pionirsku ulogu nije spadao fudbalski tim sastavljen od novinara i ostalih iz "Vremena", tu je bez ikakve sumnje bio redakcijski bend "Džasmin i haubice".

Od svih medija pokrenutih 1990. danas postojimo samo mi. Čitavih tih trideset ludih godina nastojali smo da pišemo istinito i profesionalno. Ako nam u pojedinim slučajevima ponešto i nije u potpunosti pošlo za rukom, razlog su nedovoljno provjerene informacije, brzopletost uslijed tiranije rokova i, naprosto, ljudska nepažnja.

"Vreme" je uvijek bilo nezavisno, ali ne i neutralno. Time hoću reći da smo od prvog broja pa do ovog koji držite u rukama pisali iz pozicije žrtve svakog progona ili diskriminacije, uvijek na strani slabijih, uvijek protiv ratova, nacionalizma, šovinizma, autoritarnosti, partiokratije i kleptokratije, uvijek u sukobu sa gospodarima ratova, kriminalnih klanova i tuđe muke, uvijek u borbi za toleranciju, dijalog, slobodu izražavanja, demokraciju i javni interes. Nikad nećemo prestati, niti se umoriti da stvari nazivamo pravim imenom. U tom kontekstu, nije ni najmanje iznenađenje što su Dejan Anastasijević i Jovan Dulović bili prvi novinari svjedoci pred Haškim tribunalom.

Zahvaljujući svemu ovome, "Vreme" nikoga ne ostavlja ravnodušnim. Na jednoj strani imamo vjernu publiku, poštovanje velikog broja kolega iz drugih medija, visok ugled u domaćoj i inostranoj javnosti, a na drugoj žestoke napade. Zaista nije teško pretpostaviti od koga stižu uvrede i klevete da smo izdajnici, strani plaćenici, autošovinisti, ustaše, tajkunski i mafijaški list... Ne pada mi ni na kraj pameti da njihova imena stavljam u ovaj tekst. Dovoljno je reći da smo redovno i dostojno znali odgovoriti kada god su ti napadi dolazili sa pozicije vlasti i moći uključujući onu najvišu. Inače, na ostala olajavanja, podmetanja i spletkarenja ne obraćamo pažnju.

Prije svega, "Vreme" čine ljudi koji ga prave: uspravni, bez dlake na jeziku, ni malo "lagani", spremni da brane svoje mišljenje i moralna načela podjednako žestoko protiv kolega i prijatelja iz iste kancelarije kao i – ako treba – cijelog svijeta. Nikad nismo bilo istomišljenici ili dijelili iste ideologije, ali ni različiti u odnosu na osnovne humanističke, demokratske i civilizacijske vrijednosti. Uvjeren sam da je i to jedan od razloga zbog čega ne postoji redakcija u Srbiji čiji su članovi dobili više nagrada u raznim oblastima – kako onih zbog rada u matičnoj redakciji, tako i za uspjehe na drugim planovima. Međutim, interesantno je da samo "Vreme" nikad nije dobilo bilo kakvo priznanje.

"A i ko bi nam ga mogao dati", rekao mi je jednom Dragoljub Žarković, naš glavni urednik gotovo čitavih tih trideset ludih godina, čovjek čije ogromno životno dostignuće predstavlja upravo "Vreme".

Uglavnom, cijena profesionalne afirmacije svih nas bila je i ostala izuzetno visoka: Dejanu Anastasijeviću eksplodirala je bomba na simsu, Teofil Pančić je napadnut metalnim šipkama, Slobodana Reljića je otela Državna bezbednost... Gotovo da nema člana redakcije koji se nije suočio sa prijetnjama, zastrašivanjem i različitim pritiscima – uostalom, poput same novine kao cjeline. Zbog profesionalnog i nezavisnog rada "Vremena" trpjele su i trpe naše porodice, naše zdravlje, materijalna stabilnost... Ipak, umjesto kukanja, gurali smo i guraćemo dalje.

Sjećam se da su poslije "Oluje" u redakciju ušli jedan čovjek izbjegao sa Banije i njegova dva sina. Sve što je želio bilo je da nas upozna jer, kako je rekao, zahvaljujući našem pisanju nije izgubio razum. Sličnih primjera ima mnogo – od samog početka do današnjih dana. Naime, za vrijeme ove tri lude decenije ratova, bijede, nasilja, naručenih likvidacija, atentata, hiperinflacije, izbornih krađa, nemira, nacionalizma, šovinizma, autoritarnosti, kršenja ljudskih prava, najjeftinijeg populizma i svega ostalog, bili smo i ostali rijedak azil normalnosti. To se posebno vidi u svakom zaoštravanju ovdašnjih kroničnih kriza, a vrijedi i u sadašnjem dobu pandemije korone i sumraka parlamentarizma i demokracije.

Na kraju, ako me ikad itko bude pitao što sam radio za vrijeme ovih trideset sumanutih godina, imam samo jedan odgovor. Pogledaću dotičnu osobu u oči i s ponosom reći: "Bio sam novinar 'Vremena'". Vjerujem da će moje kolege i prijatelji reći isto ili slično. ¶

ONO ŠTO OSTAJE

“Nabavio sam čitavu gomilu knjiga o tome kako se osnivaju nove novine, sve iščitao i objašnjavam ljudima da treba da počnemo da pravimo broj od minus 15, pa da stignemo polako, što bi rekao Umberto Eko, do nultog broja. Taman smo lepo krenuli da konstruišemo i stvaramo, istina manje likovno, više sadržinski i, kada smo bili na minus trećem broju, Milošević raspiše izbore. Nismo imali kud nego da 29. oktobra 1990. izletimo sa prvim brojem”

Povodom trideset godina od prvog broja, pravimo svojevrsni izuzetak. Razgovaramo sa Milošem Vasićem, našim novinarom, o tome kako je “Vreme” nastalo, prohujalim vremenima, novinarstvu kao takvom i šta je sve moglo ili nije moglo biti drugačije.

Najteže je intervjuisati nekog svog. A osim što je naš, Miloš Vasić je novinar sa velikim “N”: jedan je od osnivača “Vremena” i verovatno jedan od najobrazovanijih ljudi koje ćete, ako imate sreće, možda sresti i tada ostati pomalo zbunjeni odsustvom svake pretencioznosti.

Razgovor počinjemo očekivano – o tome kako se došlo do ideje o nastanku “Vremena”.

MILOŠ VASIĆ: U NIN-u sam radio 15 godina kod tri odlična glavna urednika – Slave Đukića, Dušana Simića i Mirka Đekića. Krajem osamdesetih su se, međutim, pojavili kojekakvi likovi i počnu oni da mi smanjuju platu, malo po malo, dok nisam dogurao do plate čistačice. Vidim, hoće da me izbace. Znajući da je “Politikina” kuća u to vreme imala najgoru pravnu službu na svetu – gubili su svaki radni spor gde god bi se na sudu pojavili – negde u februaru ili martu 1990. odem do Srđe Popovića i predložim da mi tužimo “Politiku”. Srđa na to kaže: “Imam bolju ideju.” “Koju?”, pitam. “Da mi napravimo novine”, odgovori on.

I tako krenemo da se skupljamo. Okupljali smo se najmanje jednom nedeljno kod Srđe Popovića u kancelariji. Bilo nas je tu raznih, Jug Grizelj, Hari Štajner, Jurka Gustinčić, Ratko Bošković, Zoran Jeličić, Lazar Stojanović...

Počeli smo da pravimo neku vrstu konkursa, kako i koga još da pozovemo. Pojavljivale su se razne kadrovske kombinatorike u koje ne bih sad ulazio, a koje su bile sa razlogom odbacivane. Što bi rekao Srđa za jednog od tih kandidata – “Ne može, sociometrijski je neprilagođen.”

Onda sam ja nabavio čitavu gomilu knjiga o tome kako se osnivaju nove novine, sve iščitao i objašnjavam ljudima da treba da počnemo da pravimo broj od minus 15, pa da stignemo polako, što bi rekao Umberto Eko, do nultog broja. Taman smo lepo krenuli da konstruišemo i stvaramo, istina manje likovno, više sadržinski, i kada smo bili na minus trećem broju, Milošević raspiše izbore. Nismo imali kud nego da 29. oktobra izletimo sa prvim brojem.

Neko od osnivača je napisao kako niste baš bili uvereni da će “Vreme” dugo trajati?

Nije, većina nas je bila vrlo optimistički nastrojena i ispostaviće se da smo bili u pravu. Evo, 30 godina. Bilo je raznih šmirglanja i podešavanja. U početku se pre svega to odnosilo na likovni imidž, jer smo krenuli nesrećno u tom pogledu. Događaji se ubrzavaju i mi smo imali dva, tri meseca da likovno, makar u smislu naslovnih strana, upeglamo “Vreme”. Novu 1991. dočekali smo manje-više u sadašnjem obliku. I ne sećam se gde sam sve bio i šta sam sve radio, prohujalo je. Ostali su fragmenti sećanja.

Koji su fragmenti ostali sa početka devedesetih?

Boravak u Osijeku, prijateljstvo sa Reihl-Kirom (*Josip Reihl Kir, načelnik policije u Osijeku, glas razuma. Vraćajući se 1. jula 1991. s pregovora sa Srbima, ubijen u selu Tenja. Na automobil je pucao pripadnik rezervnog sastava hrvatske policije Antun Gudelj*), jurcanje po Zagrebu u junu, pre nego što će Reihl Kir biti ubijen, pa jurcanje nazad u Osijek sa Filipom Švarmom, koji je tada radio za zagrebački “Danas”. Tada smo se Filip i ja upoznali. Onda trčanje iz Osijeka natrag, jer su prethodne večeri krenuli tenkovi, pa smo kao budale sedeli na auto-putu i čekali te tenkove koji nikad nisu došli. Razišli su se, naime, kod Ataševca, prema Vukovaru, a bila je sreda i vreme da napišem tekst.

Sam-samcit sedim na auto-putu, nema žive duše, sedim na koferu i čekam da se pojavi autobus koji navodno saobraća na putu Osijek–Beograd. Čujem helikopter i vidim gazelu koja leti nisko, na 20 metara, i dvojicu koji mene gledaju kao da sam lud. I odleću dalje.

Na kraju dođe taj blesavi autobus, unutra nas petoro – jedan dečko sa slomljenom rukom, jedna majka sa detetom, vozač i ja. Platim kartu i 2. jula 1991. odvezem se u Beograd.

Početkom 1992. išao sam svojim autom u Bileću, da vidim kakvo se to oružje deli tamo. Na sreću, naletim na jednog

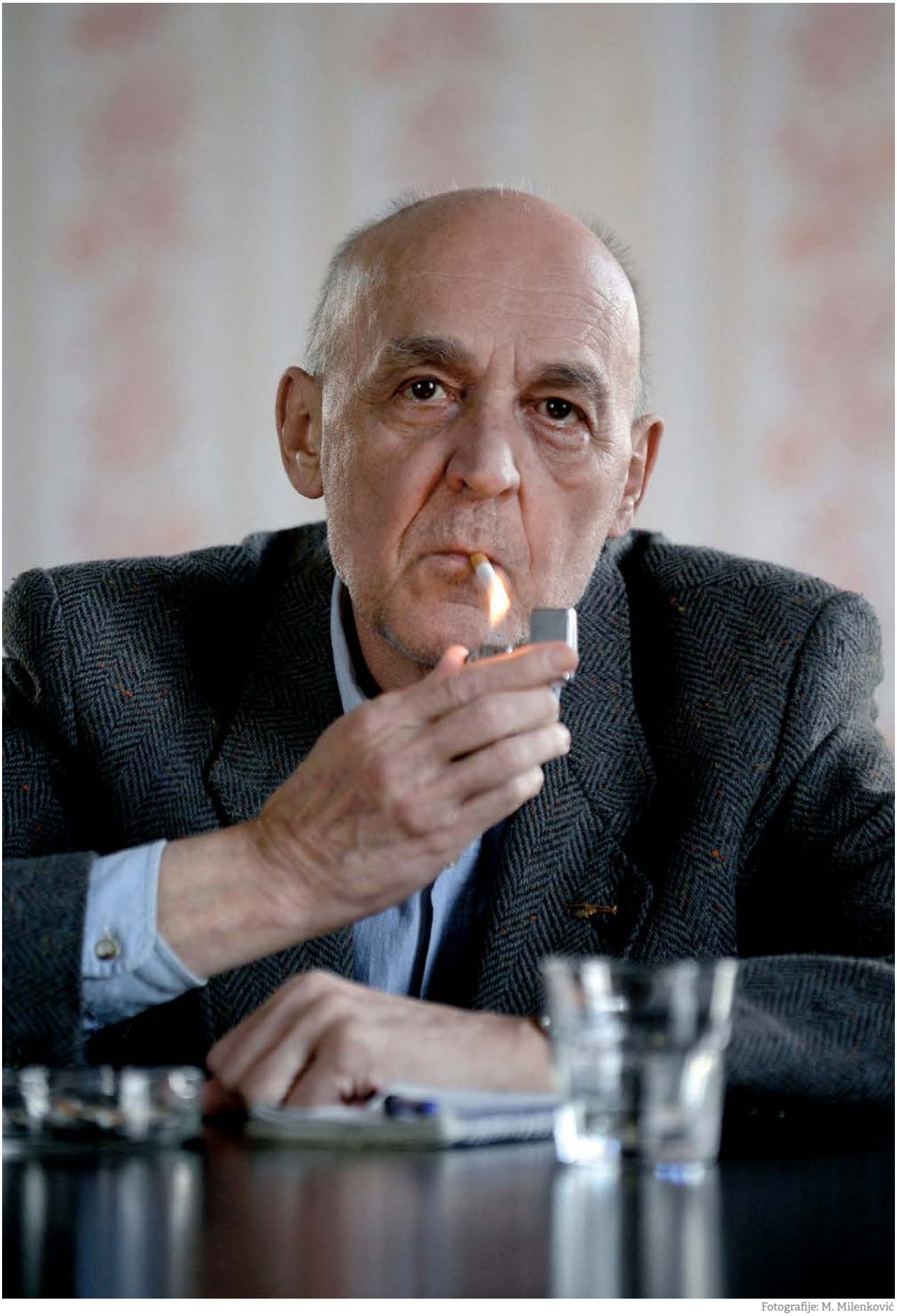
Razgovori sa Radetom Bulatovićem

Ima li razlike između Radeta Bulatovića i Bate Gašića? Da. Prvi se bar javljao na telefon kad ga zovete, pa se mi ljubazno ispričamo. Ja mu kažem: “Rade, molim vas, hajde mi ispričajte šta je Legija rekao kada ste nasamo razgovarali.” On kaže: “Ne mogu da Vam ispričam.”

“Pre ili kasnije će se doznati, bolje da ispričate odmah, nego kasnije.”

“Ne, ne mogu”, vrlo ljubazno odgovori.

Hajde probajte nešto da pitate Batu Gašića.

Fotografije: M. Milenković

“Vučić ne podnosi da mu se bilo šta kaže. A ako mu jednom bilo šta kažete, teško je zlopamtilo, ima da vas spominje na svakoj sledećoj pres konferenciji. Ma, mi smo mogli uzajamno da se vređamo i sa Šešeljom i Arkanom, ali ovako nije bilo. A ovi su baš zapeli i malo su ga prekardašili. I sa brojem članova. Nastupilo je ono što je Gebels 1933/1934. godine nazvao glajhšaltung: ima sve da bude isto i nemoj da je neko pisnuo”

izuzetno inteligentnog mladog čoveka, koji je bio komandir stanice milicije. Zaplenio je u neznanju kamionet u kojem se našlo 150 automata ruske proizvodnje, M41 špagin. Zamolim ga za potvrdu o oduzimanju predmeta sa serijskim brojevima i zapamtim dva serijska broja. U to vreme sam još imao neke kontakte u miliciji, pustim kroz sistem i ispadne da su automati iz skladišta rezervne milicije u Nikšiću. Kao što sam pre toga našao da su automati zaplenjivani po istočnoj Slavoniji bili iz skladišta rezervne milicije u Futogu, što su mi futoški milicajci i potvrdili. Dođu noću sa tri kamiona, samo istovare i odu, bez reversa i oružje se deli okolo, bez zaduženja, bez ičega. Pošto sam ja kriminalista u glavi i duši, gledao sam takve stvari kao što su serijski brojevi. Ceo život mi je prošao u tome.

A onda je 1992, kada je buknuo rat u Bosni, vrag odneo šalu. Više nismo ni smeli da se pojavimo tamo jer bi nas ubili. U to vreme smo počeli da radimo seriju “Smrt Jugoslavije”, tako da sam uglavnom bio između Beograda i Londona. U jednom trenutku, 1993. godine, čujem ja da će UN

“Vratili smo se u devedesete i radimo ono što smo radili i tada. Razlika je što je devedesetih bilo lakše, jer ovi hoće da nadziru sve do kućnog saveta. I zanimljivo je koliko im smeta kada neko kaže: ‘Izvinite, mi mislimo drugačije’, i onda kreće: ‘Šta je, bando izdajnička’”

da baca humanitarnu pomoć na Žepu i Srebrenicu. Nađem vezu, dobijem nemačku vizu, odletim za Frankfurt, pojavim se sutra na aerodromu, ljudi me uredno puste jer sam se bio najavio, i tako mi letimo iznad sa maskama za kiseonik, ja toliko umoran da na trenutke zaspim u avionu. Od toga je ostalo nekoliko fotografija.

Kako je bilo u Sarajevu?

U Sarajevo sam otišao 1994. i ostao tamo dva meseca. Vratio bih se ranije, nego su bili najavili papinu posetu. A papa, što bi rekle Sarajlije, miš, i odustane od posete. Kažem tada mom drugu fra Ljubi Luciću, profesoru franjevačke teologije: “Eto, fra Ljubo, da je papa došao i da su ga ubili, odmah bi bio kanonizovan i postao bi svetac”, a on samo odmahne rukom. Bio je veoma razočaran. Nakon hiljadu dana opsade Sarajeva, fra Ljubo je poginuo u saobraćajnoj nesreći blizu Samobora.

U Sarajevu me je raja dočekala kao brata rođenog. Bio sam u stanu prijatelja, i to u samom centru, pored Predsedništva, imao sam i svoj kafić gde mi je bio operativni centar, jer je njima radio telefon. Upoznao sam tu čitavu gomilu likova, uključujući i Jovu Divjaka. U to vreme su se cigarete, bela “drina”, prodavale pakovane u stranice knjiga i zapalo me je jedno paklo, istrgnuto iz neke vojne knjige, zapakovano u sliku Josipa Broza, a drugo paklo, isto iz vojne knjige, a na njemu piše “Jovo Divjak, pukovnik”. Dao sam mu to paklo.

“U Sarajevu me je raja 1994. dočekala kao brata rođenog. Bio sam u stanu prijatelja, i to u samom centru pored Predsedništva, imao sam i svoj kafić gde mi je bio operativni centar, jer je njima radio telefon. Upoznao sam tu čitavu gomilu likova, uključujući Jovu Divjaka. U to vreme su se cigarete, bela ‘drina’, prodavale pakovane u stranice knjiga i zapalo me je jedno paklo, istrgnuto iz neke vojne knjige, zapakovano u sliku Josipa Broza, a drugo paklo, isto iz vojne knjige, a na njemu piše ‘Jovo Divjak, pukovnik’. Dao sam mu to paklo”

I sam povratak iz Sarajeva je bio avantura.

Ušao sam u Sarajevo zahvaljujući UN vezi. Avionom sam išao od Beograda do Zagreba. Onda odletim Iljušinom 76 iz Zagreba za Sarajevo. Međutim, kada je trebalo da se vratim, ispostavi se da šefica UN za Sarajevo neće da mi da avionski prevoz. Odem u hrvatsku ambasadu, zamolim ih za jedan *salvus conductus*... U Splitu, policajci neće ni da čuju, već me vrate natrag za Sarajevo. Ali pošto sam leteo francuskim “herkulesom”, a znam francuski što Francuzi mnogo vole, sprijateljio sam se sa posadom. Onda sam sa njima prvo otišao za Zagreb, gde smo tovarili 18 tona Evijan vode za francuske vojnike Unprofora jer oni drugo ne piju, pa natrag za Sarajevo. Konačno, uhvatim neki britanski “herkules” za Ankonu, iz Ankone u Rim, iz Rima u Budimpeštu. Ništa mi nije teško padalo.

Jesu li nekad meci leteli preblizu?

Prozujalo je kojekakvih metaka. U Sarajevu dva puta, u Slavoniji sa Filipom isto. Umalo i da 9. marta (1991) pogode mene i pokojnog Draška Gagovića. Sedeli smo na ogradi na krovu redakcije u Narodnog fronta i slikali frku na ulici. Odjednom zaprašti, pripucali oni magarci policajci iz Požarevca. A naš komšija Ognjen, slikar koji je imao atelje odmah ispod, viče: “Sklanjajte se, budale, sad je metak ovde udario” i pokazuje na ogradu svoje terase gde je očito metak prošao blizu nas.

Inače, kada smo Filip i ja prelazili iz hrvatskog dela Tenje u srpski deo (1991), tamo su nas dočekali nekakvi dripci, među kojima jedan jedini pametan čovek, doktor u penziji, s kojim se dalo razgovarati, a svi ostali mahniti i svi nose tomsone. Pitam odakle im to, kažu: “Iz Drugog svetskog rata, padali američki avijatičari”, ja ćutim i mislim se u sebi: “Aha, sigurno”.

Onda se mi, pokojna Jasna Babić, Filip, Nikša Antonini – koji je poginuo na fotoreporterskom zadatku, kada se kod Dubrovnika srušio avion sa američkim sekretarom za trgovinu 1996. godine – lepo vratimo, uz sve mere predostrožnosti kao što smo i došli sa sva četiri migavca i rukama kroz prozore da ih vide, natrag kod Hrvata u Tenju. Jedan od njih uzme kalašnjikov, izađe napolje i pusti rafal. Pitam kako to da ne nišani, a on kaže: “Kako da ih nišanim, s njima sam išao u školu.”

Onda je došao Dejton, pa bombardovanje, pa Peti oktobar...

Da, u tim godinama svašta smo pisali i mnogo čime smo se bavili. A u tom cirkusu 2000. nismo znali dokle je Milošević spreman da ide. Pustili smo pipke i rekli – 5. oktobra idemo, nek bude šta bude. Ali imali smo i rezervne planove za evakuaciju. Tada sam se plašio. Panika se smirila negde 7-8. oktobra.

Kako vam se čini da se “Vreme” držalo nakon 2000? Ako je moguće imati kritičku distancu.

Držali smo se, rekao bih, najbolje što smo mogli i ne bih ništa menjao da se vratim. Tačnije, postoji nekoliko kadrovskih rešenja u koja neću ulaziti, to ne bih dopustio ni onda da su me pitali, ali važno je da smo ih preživeli. Kad sve saberem i podvučem crtu, ja sam vrlo zadovoljan. Pojavljuju se sada neki mlađi ljudi. Šta bih im poručio? Pa, skočite u vodu i plivajte. Nas su okolnosti naterale da plivamo. Nije bilo vremena za razmišljanje, nego idi i radi.

A posle 2000, nije prošlo dugo, već smo počeli da se svađamo sa novim vlastima jer smo imali razne primedbe i kritike što nije, istini za volju, nailazilo na neki preveliki otpor i gunđanje. Jedino nam je Beba Popović, inače svadljiv tip, svašta smeštao, pa nas je na kraju tužio, da bi, kada je video da ta tužba nema baš nikakvog smisla, od tužbe odustao 2002.

Bilo je uzbudljivo, bilo je vesti, imalo je o čemu da se piše. Nova vlast nas je, da tako kažem, podnosila. Onda je došla 2003, ubili su Đinđića i nisu, neki period, imali više vremena da se bave nama. Ali smo mi imali vremena da se bavimo time.

A ako biste uporedili novinarstvo onda, u nekim ranijim vremenima, i sad, šta prvo upadne u oči?

Tada se znao neki red. Nisi mogao baš da lažeš onoliko i onako kao sad. “Ekspres politika” je lagala na veliko i zato je uginula na kraju. Dobro, “Večernje novosti” su bile šampion laganja.

U ovom vučićevskom vremenu sve može i odgovor na sve je ono njegovo: “pa šta?”. To malo medija koji rade svoj posao ne mogu da promene stvari, ali naše je jedino da i dalje izveštavamo šta se radi. A oni, dokle god su na vlasti, radiće šta hoće.

Obrnuli smo krug.

Da, vratili smo se u devedesete i radimo ono što smo radili i tada. Razlika je što je devedesetih bilo lakše, jer ovi hoće da nadziru sve do kućnog saveta. I zanimljivo je koliko im smeta kada neko kaže: “Izvinite, mi mislimo drugačije”, i onda kreće: “Šta je, bando izdajnička.”

Vučić ne podnosi da mu se bilo šta kaže. A ako mu jednom bilo šta kažete, teško je zlopamtilo, ima da vas spominje na svakoj sledećoj pres konferenciji. Ma, mi smo mogli uzajamno da se vređamo i sa Šešeljom i Arkanom, ali ovako nije bilo. A ovi su baš zapeli i malo su ga prekardašili. I sa brojem članova. Nastupilo je ono što je Gebels 1933/1934. godine – to sve ima kod Tomasa Mana u *Dnevnicima* – nazvao glajhšaltung (*Gleichschaltung*), ima sve da bude isto i nemoj da je neko pisnuo.

I dokle tako?

Ako je suditi po opoziciji, još dugo. Ali ovi sadašnji će u jednom trenutku da se dohvate između sebe, previše je 750.000 članova, a Vučić je već dao šta je imao da im da. Koliko čujem, mnogo je nezadovoljnih, već se olajavaju između sebe. Pomalo sve deluje sramotno. Oni će sami u sebe da se uruše, od gladnih usta i svoje alavosti. ¶

JELENA JORGAČEVIĆ

Dragoljub Žarković
(1951–2020)

Na tridesetu godišnjicu od pojavljivanja prvog broja nedeljnika VREME na kioscima, objavljujemo dva teksta našeg višedecenijskog glavnog urednika napisana povodom desete godišnjice i hiljaditog broja

Foto: Milovan Milenković

"Vreme", prvih deset godina

Dvadeset devetog oktobra 1990. godine izašao je iz štampe prvi broj beogradskog nedeljnika "Vreme". Na naslovnoj strani bio je naslov "Srpska ruka u srpskom džepu". Sećanje me ne vara: smislio ga je Milan Milošević, negde oko tri ujutro, kao repliku na hrvatski poklič iz predvečerja ratnih godina: "Hrvatska strojnica o hrvatskom ramenu". Taj naslov "Vremena" svedočio je o nekakvoj aktuelnoj pljačkaškoj aferi a, bogami, mogao bi biti objavljen i danas, deset godina posle.

Prvi broj "Vremena" štampan je u tiražu od 80.000 primeraka i prodavan po ceni od 3,5 DEM za primerak. Pokazalo se da je tiraž bio nerealno visok (barem upola) ali je cena bila sasvim realna. Deset godina posle, "Vreme" je štampano u tiražu od 31.642 primerka i prodaje se po ceni od 1,33 DEM. Tiraž je realan, ali je cena nerealno niska. Zemlja se smanjila, publika je osiromašila, a ni mi nismo više isti. Neki misle da smo gori, neki veruju da smo bolji. Evo šta nam je pre neki dan napisao čitalac Dragan Jeremić, student u Beogradu:

"Zahvaljujući vama saznao sam šta se dešavalo na ulicama Beograda onog famoznog 9. marta, iako sam tada imao samo 16 godina. Možda vam ova tvrdnja deluje bizarno, ali ću vam je objasniti. Tada sam živeo u rudarskom gradu na istoku Srbije, gde niko nije znao, pa čak ni moji roditelji, šta se zapravo tada dogodilo. Provevši vikend kod rođaka u Beogradu, došao sam do vašeg lista na stepeništu zgrade u kojoj su rođaci živeli, na vrhu gomile starih novina, spremnih za bacanje. Pročitao sam 'Vreme' i video da u njemu piše nešto sasvim drugo od onoga što su mi roditelji i tadašnji Dnevnik RTB-a saopštavali o događajima... Kada sam raspravljao sa roditeljima o pročitanim tekstovima iz vašeg lista, upamtio sam reči mog oca, inače obrazovanog čoveka koji se zaglavio u Titovoj, pa zatim Slobinoj demokratiji: 'Sine, svako piše onako kako mu plate, nema nezavisnih novinara nigde na svetu!'"

Ni mi sami ne volimo da o nama govore kao o nezavisnim novinama i nezavisnim novinarima. Mi verujemo da je naša uloga u prethodnih deset godina (kao što će biti i u narednih 110 godina) bila da štitimo javni interes. Neki put s manje, drugi put s više uspeha. Naravno, i da nam čitaoci plate za tu uslugu, a da nas država ne kažnjava što se trudimo da je popravimo.

Veliki je broj ljudi koji su zaslužni za nastanak i opstanak "Vremena" i koji će biti zaslužni za njegov dalji razvoj. Svima zahvaljujemo, a oni će se sami prepoznati, kao što se prepoznaju oni koji su nam radili o glavi.

Deset godina i nije baš neki dug istorijski period, ali kada se zna o kojih deset godina se radi, molimo da nam se prizna beneficirani radni staž, barem dve za jednu godinu.

Kad bi čovek sabirao, video bi da je tu bilo ratova maltene koliko i godina, a da ne pominjem permanentni rat s režimom koji je bio mnogo zgodan za opisivanje i crtanje, a mnogo nezgodan za preživljavanje, jer je hteo da precrtava.

Pre šest godina gostovao sam u nekoj emisiji lokalne radio-stanice. Javio se slušalac i pitao me kako me nije sramota da radim u tom antisrpskom đubretu. Mislio čovek na "Vreme". Po glasu osećam da je iznerviran. Dam mu prosto medicinski savet. "Gospodine", kažem ja, "ako vas toliko nerviramo, nemojte kupovati novine." Odgovara: "Ja ih i ne kupujem." "Pa kako ih onda čitate?" Glas mu je još piskaviji: "Ja to đubre ne čitam!" Sad se ja iznerviram: "Pa kako znate da smo đubre?" Slavodobitno: "Bilo je na televiziji."

Nešto slutim da je sada pravo vreme da se poklonimo i počnemo sve iz početka. ¶

Prognoza "Vremena" za narednih hiljadu brojeva

Očekuje se pretežno sunčano "Vreme", ali će u prvoj polovini perioda biti više oblačnosti s povremenim udarima i zapadnog i istočnog vetra. Sinoptičke karte pokazuju da će najteže biti u prvoj desetini perioda za koji se izriče prognoza

Čitalac je, verovatno, već iz podnaslova teksta shvatio da neću da pišem o onome što je bilo. Ima onih koji to bolje opisuju od mene.

Ana Ahmatova je negde napisala da je sećanje kao reflektor. Osvetljava jednu tačku a sve okolo je u mraku.

Mi, urednici i novinari iz generacije veterana "Vremena", treba već da razmišljamo o pospremanju stolova, fioka, fajlova i sećanja, možda od njih napravimo nešto pouzdanije od uspomena, i upitamo se šta će naslednici, kojih, hvala bogu, ima, morati da učine kako bi nešto što izlazi već dvadeset godina bilo unapređeno.

Tri stvari ne bi smeli da diraju: zanat, poštenje i moralni stav da treba biti na strani slabijeg.

Sve ostalo ne da je podložno promenama nego su i neophodne, ne samo radi opstanka već najpre radi napretka u vremenima, koja, nama, deci olovnog sloga, izgledaju surovo po zanat gde se znao neki red: ja napišem, urednik odobri, slovoslagač složi, mašina odštampa, čitalac kupi novine.

Štampa i štampana izdanja novina, u tradicionalnom smislu, opstaće ako se prilagode novom dobu i obezbede više platformi za uticaj na javnost. "Vreme" se već niz godina, sa skromnim sredstvima i malim brojem ljudi, prilagođava multimedijskom postupku. Formirana je produkcijska kuća za proizvodnju televizijskog programa, za sada uspešna u pravljenju dokumentarnih filmova, a s planovima da preuzme i obaveze dnevnog praćenja događaja, a već nekoliko meseci naše onlajn izdanje nedeljnika ima stabilan prosek jedinstvenih posetilaca – mesečno preko sto hiljada.

Mlade generacije novinara moraju biti obučene da rade na više medijskih platformi i rekao bih da to njima ide mnogo lakše nego nama koji smo besplatno dobijali mleko zbog previše dodira s olovom.

Da bi te nove generacije sačuvale neke od osnovnih vrednosti "Vremena", posebnu pažnju moraju da obrate na ono što se u teoriji naziva *Agenda Setting*, u slobodnom prevodu – nametanje dnevnog reda.

Mediji, naime, usmeravaju pažnju na mali broj tema i događaja koji se nalaze u osvetljenom prostoru javnosti. Vrlo često jedna tema tendenciozno potiskuje sve druge teme s dnevnog reda. Na tome radi, u pozadini, čitava armija ljudi zaduženih za odnose sa javnošću kao i spin doktora koji, izgleda, neki put bolje od nas znaju da je pažnja javnosti retko i dragoceno dobro.

Zadatak je kvalitetne štampe, i medija uopšte, da ne podlegnu, da se u granicama mogućeg odupru ovom setingovanju i da otvore prostor za širok socijalni kontekst, posebno za marginalizovane grupe. Sada je u punom jeku bitka između spin doktora i glavnih urednika oko prevlasti nad pažnjom javnosti.

Generacije koje dolaze imaće manje vremena da promišljaju o svojim odlukama, vest se ubrzala do neslućenih razmera, ali će imati više alata i izražajnih sredstava da ne bi bile žrtve u bici za osnovni demokratski resurs – pažnju javnosti.

U retrospektivi, i nama se to pitanje često nametalo u vrlo prostoj formuli – prodati više novina ili napraviti dobre novine?

Ovih nedelja ljudi me često pitaju, ne samo zbog jubileja već i zbog opšteg nepovoljnog stanja za medijsku industriju, da li sam zabrinut za opstanak "Vremena". Izbegavam odgovor da ne pomisle da sam lažov. Ali, u suštini, nisam zabrinut! Dokle god više ljudi kuca na naša vrata sa željom da se pridruži timu nego što je onih koji zatvaraju vrata za sobom, projekat je živ, održiv i ima razvojne šanse.

Od 2008. godine vlasništvo nad "Vremenom" potpuno je u rukama novinara, mahom osnivača nedeljnika, i kad u dogledno vreme isplatimo kredit kojim smo platili ovde i u svetu retku vrstu garancije za profesionalne slobode, bićemo – svoj na svome i, verovatno, jedini ozbiljan štampani proizvod za koji će moći da se kaže da je – srpski. ¶

¼ VEKA: Plakat za dvadesetpetogodišnjicu izlaženja

Ilustracija: Nebojša Grujičić, Vladimir Stankovski

"VREME", NEDELJNIK NOVOG TALASA – PRVIH TRIDESET GODINA

Pokrenuto 1990. kao njuz-magazin po ugledu na "Tajm", "Njuzvik", "Vremja", "Špigl" ili "Ekonomist", u kojem ima prostora i za iznošenje ličnog stava i moralnog apela, "Vreme" je tri decenije u teškim uslovima negovalo novinarstvo zasnovano na činjenicama, analiziranim onoliko koliko je to dovoljno čitaocu da bi samostalno i pouzdano mogao da se opredeljuje...

Piše: **Milan Milošević**

novinar "Vremena", suvlasnik, jedan od njegovih osnivača i jedan od koautora koncepta profila ovog nedeljnika

"Novi talas" nedeljnika "Vreme" započet 1990, nije novi, to je zapravo pokušaj da se u Srbiji sačuvaju klasične žurnalističke vrednosti. Iskustvo nedeljnika "Vreme" obeležava pokušaj da se u vreme raspada države, rata i moralnog i ideološkog sloma promoviše novinarstvo zasnovano na činjenicama i na racionalnom rasuđivanju, da se očuva kredibilnost novinarske profesije i da se iskaže privrženost elementarnim moralnim načelima.

Po žurnalističkoj formi "Vreme" je srpski nedeljni njuz-magazin. Osnovala ga je u Beogradu oktobra 1990. grupa novinara koja je napustila nedeljnik NIN, grupa beogradskih disidenata, grupa novinara "Borbe" i nekoliko novinara veterana. Kao neka vrsta seniora, urednika-savetnika, početak su pomagali Dragiša Bošković, Jug Grizelj i Jurij Gustinčič, a asistenciju u uredničkoj realizaciji prvih brojeva pružio je i Dušan Simić, novinar, urednik i spoljnopolitički dopisnik "Politike". Veći deo pomenutih ličnosti je učestvovao i u stvarnim pripremama za pokretanje lista, a nekoliko njih je podržalo inicijativu iz profesionalne solidarnosti. Nekoliko novinara pak koji su učestvovali u pripremama lista nisu se identifikovali kao formalni inicijatori pošto su bili vezani obavezama za listove za koje su radili, a pokretanje novog lista je bilo povezano ne samo s rizicima već i sa neizvesnošću koja se ticala termina izlaska prvog broja, i tada još neregulisanih propisa koji se tiču izdavanja novina od strane privatnih lica.

Saradničku mrežu su činili afirmisani novinari širom tadašnje SFRJ koji su uglavnom bili u otporu prema propagandističkom talasu koji je brzo preplavljivao tadašnji medijski prostor.

Prvi broj "Vremena" izašao je 29. oktobra 1990. godine. Pripreme za pokretanje nedeljnika trajale su sedam meseci. Formalni osnivači su bili Zoran Jeličić, koji je bio i prvi glavni urednik, Dragiša Bošković, Milan Milošević, Stojan Cerović, Dimitrije Boarov, Miloš Vasić, Lazar Stojanović, Srđa Popović, Vesna Pešić, Jurij Gustinčić, Boro Krivokapić, Mirko Klarin i Jug Grizelj.

Rešenje o upisu u registar javnih glasila novina pod nazivom "Vreme" pod rednim brojem 950 doneo je Republički sekretarijat za informisanje 18. jula 1990. Pre toga saglasnost je dalo odgovarajuće veće tada još delegatske Skupštine opštine Stari grad.

Kao formalni izdavač "Vremena" prijavljeno je akcionarsko preduzeće Sedma »

(Tekst, ovde iz tehničkih razloga skraćen, nastao je u proleće 2009. i objavljen u Zborniku "Dimitrije Davidović, večiti savremenik – doprinos srpskog novinarstva razvoju demokratije od 'Novina serbskih' 1813. do savremenih tokova", koji je izdao Službeni glasnik)

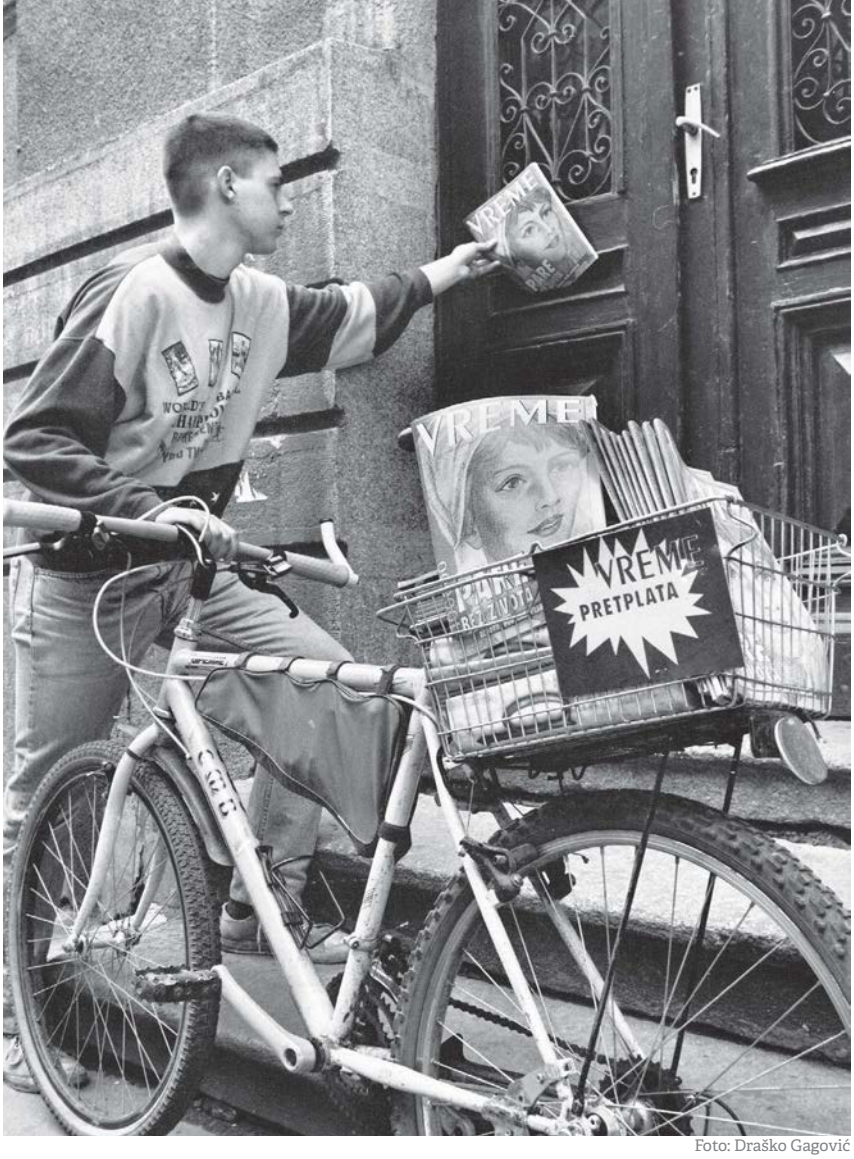

Foto: Draško Gagović

ČITAOCI I PUBLIKA: Kućna dostava, prodaja u Ljubljani devedesetih, Zoran Đinđić u predizbornoj kampanji 2000.

Foto: Mladina

sila koje su pokretači lista registrovali u Rijeci, pošto je procenjeno da su uslovi za osnivanje izdavačkog preduzeća tamo u tom trenutku bili povoljniji. Da je Novinsko preduzeće Vreme d.o.o. formalno promenilo osnivača govori rešenje Okružnog suda u Beogradu od 14. oktobra 1991. godine, ali ta promena je bila zapravo samo formalna.

Pored prvog glavnog i odgovornog urednika Zorana Jeličića, prvu redakciju sačinjavali su Slobodanka Ast, Stojan Cerović, Nenad Novakov (umetnički urednik), Goranka Matić (urednik fotografije), Nikola Kostandinović (grafički urednik), Milan Milošević, Roksanda Ninčić, Lazar Stojanović (kultura), Hari Štajner (svet), Miloš Vasić, Dragoljub Žarković (unutrašnja politika), Aleksandar Ćirić i Nenad Stefanović, koji je u redakciju iz formalnih razloga ušao malo kasnije, i sekretar redakcije Elena Krstanović.

Kroz redakciju "Vremena" za trideset godina njegovog postojanja prošao je veliki broj novinara.* Neki od njih su u drugim redakcijama kasnije zauzeli čelne pozicije, ili su se istakli u drugim delatnostima. Njihova orijentacija i "boja" su prilično različite...

IME

Ime lista je izabrano 17. maja 1990. glasovima pokretača lista, a u konkurenciji su bili nazivi Odgovor, Videlo, Horizont, Centar, Petak, Poenta i Vreme.

Prethodno su pominjani Komentar, Beogradske novine, Kontinent, Evropa, Liberal, Salon, Kritika, Balkan, Nezavisne novine, Beogradski tjednik (očito šale radi), "Za trajni mir i međunarodnu saradnju", Nedeljnik, Beogradski nedeljnik, Analiza, Tribina, Pregled, Revija, Panorama, Njuz-magazin, Nezavisni list, Vidik, Kontakt, Reč...

Veći deo tih naziva nosili su listovi koji su izlazili u prošlosti u Beogradu, ali oni nisu birani s namerom da se obnove profili tih listova, već zbog značenja koje reči iz naziva sugerišu. Izabravši naziv "Vreme", redakcija nije imala nameru da obnovi "predratno" "Vreme", dnevni list iz tridesetih i četrdesetih godina dvadesetog veka, ni njegov profil, ni političku orijentaciju. Slučaj je hteo da je deda jedne članice redakcije, Roksande Ninčić, diplomatski i politički doajen Momčilo Ninčić bio akcionar i jedan od osnivača "Vremena", ali osim prećutnog poštovanja za tu činjenicu to nije igralo neku veću ulogu.

U prvom broju u uvodniku je podsećano na to da je "Vreme" imenik značajnih svetskih listova, kao što su "Tajm", "Tajms", "Cajt" i rusko "Vremja".

Prilikom odlučivanja o imenu najviše glasova je bio dobio naziv Poenta, pa naziv Horizont, pa naziv Vreme, ali je u raspravi odlučeno da je naziv Vreme najprikladniji, s obzirom na usvojeni profil lista. Naime, kako se iz predloga i užeg izbora naziva vidi, među pokretačima lista postojale su dve osnovne ideje o karakteru lista. Jedna je bila da se pokrene opinion magazin, list koji bi bio baziran na komentarima, na isticanju ličnog stava i moralnog apela u prvi plan; druga je bila da se pokrene njuz-magazin, list koji će u prvi plan isticati činjenice, a svoj sadržaj bazirati na pokrivanju događaja, na osvetljavanju uzroka koji su do njih doveli i na spekulacijama o njihovom mogućem toku.

NAMERE

U uvodniku prvog broja "Vremena" ta namera je obnarodovana sledećim rečima: "Želimo da 'Vreme' bude nedeljni list, pisan, uređen i oblikovan po ugledu na standardne svetske nedeljnike ove vrste. Stoga ćemo se držati opomene

Foto: Dragoljub Zamurović

koja je stajala iznad glave jednog uglednog urednika: 'Fakta su svetinja a komentari slobodni'.

Dakle, nećemo da navijamo za bilo koga ili za bilo šta, osim za istinu, odnosno za vrh dostignutih vrednosti u novinarskom zanatu i društvu uopšte. Izvan toga, 'Vreme' nema ni trajnih saveznika niti stalnih protivnika. Hoćemo da otkrivamo novosti, da o njima pišemo i da ih analiziramo onoliko koliko je to dovoljno čitaocu da bi samostalno i pouzdano mogao da se opredeljuje...

Još jednom: uradićemo sve što možemo i umemo da bismo se priključili svetskoj porodici nedeljnika poput 'Tajma', 'Špigla', 'Njuzvika', 'Ekonomista' i drugih.

U toj nameri nismo bez korena, sopstvenih. Početkom ovog veka, tačnije 1901. godine, Grgur Milovanović, profesor Pravnog fakulteta Velike škole u Beogradu, u svojoj knjizi *O slobodnoj štampi uopšte* ovako definiše ulogu slobodne štampe: 'Ma sa koje tačke posmatranja polazili i ma kako se ne slagali o snazi dobroga dejstva slobodne štampe, opet se mora priznati, da ovo četvoro sačinjava zadatak slobodne štampe: da bdi, pazi, saznaje, pronalazi i na javnost iznosi verno sve pojave; da poučava, obaveštava, upućuje i dobra stvara; da vaspitava – i da ukorava i kazni.'

Svakako ima mesta razgovoru o shvatanju sveta, pa i štampe u takvom svetu, pre dva svetska rata, ali i danas krajnje aktuelno zvuči, bez ostatka, sledeće uputstvo gospodina i profesora Milovanovića: 'Štampa ne sme laž ili neistinu kao istinu, porok kao vrlinu, zabludu kao pravo stanje stvari predstavljati bilo po neznanju bilo iz računa, jer je onda ona ne nauka i sredstvo, kojim se pravo stanje stvari ili dijagnoza saznaje, nego otrov kojim se život ili zdravlje zajednice razorava.'"

NOVINE I "UDRUŽENJA"

Prednost koja je prilikom koncipiranja nedeljnika data njuz-magazinskoj u odnosu na opinion formulu nije bila apsolutna. Anegdotski rečeno, u prvom uvodniku prvog broja rečenica "Ovoj Redakciji ne pada ni nakraj pameti da sebi pripisuje nekakvu pionirsku ulogu" bila je povod za jednu egzotičnu svađu tokom puštanja u štampu prvog broja, praktično kad je papir bio "urolan" u rotaciju...

U foajeu Narodnog pozorišta, "čitav Beograd", zapravo jedan opozicioni krug širi nego što se obično misli, a neke će "Vreme" kasnije žigosati, s nekima prijateljevati, s nekima se svađati, svečano obučeni i pomalo raspoloženi za ono "salonsko" blazirano nipodaštavanje, čekao je da dežurna ekipa znojava i izmučena početnim naporom i borbom s vetrenjačama i indolentnim grafičkim radnicima iz štamparije, čija rotacija se zaglavljuje, donese prve primerke lista, koji je, kako će se kasnije u tekstu videti, nastao ni iz čega i uprkos svemu, i osamnaest godina predstavljao nemoguću misiju.

"Vreme" je, kako izgleda, doživljavano kao list pacifističke i građanske orijentacije. U veoma kriznim vremenima to je bilo njegovo okruženje, ako se polazi od starog pravila da novine prave udruženja, a udruženja prave novine.

Suprotno prilično raširenom uverenju, redakcija "Vremena" nije bila ideološki homogena, ali ideološka raznolikost pokretača nije predstavljala problem jer je tokom priprema lista nađena mera saglasnosti oko osnovnih moralnih postulata i izgrađena atmosfera tolerisanja unutrašnjih razlika, poštovana je hijerarhijska tolerantnost na razini novinar–urednik.

Tokom rađanja "Vremena", koje je među prvim privatnim novinama u Beogradu devedesetih, počela je da se ubrzano pojavljuje partijska štampa, koja po pravilu nije mnogo marila za žurnalističke standarde, već je u prvi plan isticala političku propagandu i "ubeđivačko novinarstvo".

Više opozicionih grupa se do neke mere ponašalo prijateljski prema "Vremenu", ali ta naklonost političke elite u nastajanju imala je dve strane – s jedne strane je predstavljala izvesnu psihičku osnovu u nesigurnim vremenima, a s druge strane ličila je na priču: "Daj pope ruku!". Narodni poslanik koji traži da bude intervjuisan ili bar besplatan primerak... »

KOLEKTIVNI PORTRET: Vreme, 2010. Foto: A. Anđić

Na domaćoj političkoj sceni "Vreme" je imalo dobre odnose sa tadašnjim opozicionim partijama, mada, unazad gledano, u žaru političke borbe ni one nisu podnosile hladnu analizu ni ironični otklon koje je "Vreme" gajilo. Najbolje odnose s tim snagama "Vreme" je možda uspostavilo posle demonstracija 9. marta, kada je list, neposredno pre toga, doveden praktično pred kolaps zbog prvog talasa prepreka i depresije posle prvog izbornog poraza, na upečatljiv način osvetlio jedan od prelomnih događaja tranzicione političke istorije u Srbiji.

U izveštavanju o unutrašnjim političkim prilikama "Vreme" se držalo principa definisanih u poznatom uvodniku "Politike" iz 1904. da će podjednako ocenjivati i vlast i opoziciju, s tim što će opozicija imati izvesnu prednost. U izbornim ciklusima "Vreme" je primenjivalo formulu koju neguje "Njujork tajms", ne krije koga podržava, ali ni njemu ne daje beskrajan popust i pre svega uvažava činjenice.

U tom kontekstu treba primetiti da je "Vreme" imalo probleme i s neprijateljima i s prijateljima, od prvih se čuvalo samo, a molilo je boga da ga sačuva od ovih drugih.

Neke grupe su pogrešno shvatile naklonost koju je "Vreme" pokazivalo prema njima u kritičnim momentima i ponekad su svojatale "Vreme" ili pokušavale da budu njegov "moralni stražar", a u delu redakcije ostao je utisak da su sanjale i o preuzimanju "Vremena", no to je, kako izgleda, bio samo "verbalni delikt", a ne i izvodiva opcija.

Kad se uzmu u obzir okolnosti i uslovi u kojima je radila redakcija, mora se istaći činjenica da je "Vreme" imalo mnogo manje promašaja nego što se to može očekivati, a sadržaj izdržava i test vremena. To pokazuju, na svojevrstan način, reprinti tekstova deceniju kasnije u knjigama nekoliko autora "Vremena" i u samom listu, raznim povodima.

Opinion dimenzija, novinska forma bazirana na kompetentnom angažovanom stavu, nije bila potisnuta, naprotiv imala je važno mesto u strukturi lista, samo što je forma koja je negovana bila bliža eseju nego klasičnoj novinarskoj kolumni. Definišuće obeležje toj formi dao je Stojan Cerović, po obrazovanju psiholog, koji je bio jedan od zaštitnih znakova "Vremena" i koji je u političku esejistiku unosio važnu dimenziju moralnog rasuđivanja. "Vreme" će kasnije odnegovati još nekoliko osebujnih komentatora (Pančić, Živkov), ali dok je Stojan Cerović odražavao duh "Vremena" te kolumne su više svedočanstvo lične osebujnosti, ponekad i u antitezi sa sadržajem ostalih tekstova u "Vremenu". U početku su autorske tekstove za "Vreme" pisali književnik Mirko Kovač, Dragan Veselinov, Cvijet Job, kasnije Miroljub Labus i drugi.

Okolnosti rata i raspada diktirale su to da list odigra ulogu moralnog čuvara osnovnih ljudskih vrednosti, ali nisu uticale na napuštanje njuz-magazinske formule koja podrazumeva mirno rasuđivanje, zaključke tipa "u jednu ruku, ovako, u drugu, onako", koja dakle nije baš pogodna za takozvano "borbeno novinarstvo". Možda je pak upravo ta okolnost omogućila isticanje osnovnog moralnog stava i moralnog rasuđivanja, koje je nalagalo da se prvo ohlade usijane glave, pa da se onda vidi ostalo. Činjenična osnova negovana u "Vremenu" do neke mere je pojačala i takozvanu opinion dimenziju formule ovog nedeljnika.

U izvesnom broju tekstova negovana je persiflaža i ironija do sarkazma, kao neka vrsta psihološkog oduška. Zanimljivo iskustvo "Vremena" je u tome da je u jednom slučaju (skupštinske fotografije »

GENERALI

SVE U VEZI S OSIGURANJEM ONLINE

#imašdobarrazlog

Detaljne informacije:
www.generali.rs

Pozovite kontakt centar:
0800 222 555 (besplatan poziv)
011 222 0 555

Pratite nas

Family Friendly Enterprise

Prva Family friendly finansijska organizacija u Srbiji

Na pola puta sad smo mi

U podsećanju na prvih trideset godina "Vremena", vaš hroničar nema šta da doda onome što je o profilu tog lista napisao u tekstu nastalom povodom punoletstva "Vremena" 2009.

Možda je ovde ipak neophodna i precizirajuća dopuna odgovora na pitanje: "Šta je, zapravo, nedeljnik 'Vreme'?"

To, je pre svega, ono što je u prethodnih trideset godina u tom nedeljniku o našem zlom udesu iz nedelje u nedelju pisalo više od trista novinara, članova redakcije, dopisnika, saradnika. Ako koristite internet, a i dalje se pitate šta je "Vreme", kliknite na link: *https://www.vreme.com/cms/view.php?id=1659549*. Videćete koliko je tu ljudi koji Nešto Znače u novinarskoj profesiji.

Deo tog opusa (1990–98) još uvek je dostupan samo na papiru koji, ponovimo tu izreku, iz opravdanih razloga ne gori.

SEĆANJE KOJE OBAVEZUJE

Savest nalaže da se s tugom i uvažavanjem ovde napiše reč zahvalnosti članovima redakcije i uglednim saradnicima koji su, uz lična lišavanja, dali doprinos jednoj novinarskoj misiji, koja je u početku izgledala nemoguća, a traje tri decenije.

Nisu više sa nama: Zoran Jeličić, prvi glavni urednik i selektor prve redakcije, i Dragoljub Žarković, glavni urednik koji je tri decenije personifikovao uredničku stabilnost u redakciji "Vremena" koloritno bogatoj unutrašnjim razlikama, Jug Grizelj, koji je poslednje tekstove diktirao iz bolesničke postelje i po kome je nazvana ugledna novinarska nagrada, Stojan Cerović, Frano Cetinić, Draško Gagović, Uroš Komlenović, Ljilja Simić, Mira Kalezić, Zoja Jovanov, Aleksandar Ćirić, Jovan Dulović, Zoran B. Nikolić, Zoran Majdin, Elena Krstanović, Dejan Anastasijević, Tanja Tagirov, Boško Blažić, Radoslav Ćebić...

Oni žive u našem sećanju koje obavezuje. Novinari i saradnici novinara odlaze, a njihova dela ostaju na hartiji.

Ima 40 razloga da se nastavi nemoguća misija nedeljnika "Vreme" zasnovana na jednostavnom pravilu: "Komentari su slobodni, a fakta su svetinja." Nakon tri decenije, kako kaže pesma Arsena Dedića, na pola puta sad smo mi.

Još se čuje traumatični odjek onih ratnih truba i svrbe nezalečene rane zbog nečijih nepočinstava i raspada države.

Ljudi zahvaćeni epidemijskim hroničnim umorom od tranzicije (transition fatigue) povlače se iz javnog života i vraćaju se u haotičnim bujicama uličnih protesta.

"Političke elite" onakve kakve su izgiboše u borbama za televiziju, ali, kako napisa Bogdan Tirnanić, pošto nikoga ne zastupaju osim sebe, bolje je da odmah skoče kroz prozor.

U javnom životu sav vazduh troše bukači i večiti interpelanti nalik na one na koje je ukazivao još Slobodan Jovanović, a zbivanja u nizu oblasti ljudskog pregalaštva i čitav kompleks industrijske revolucije 4.0, biotehnologije, robotike, elektronike, pa i dalekosežne promene u svetu za javnost ostaju "državna tajna".

»

Draška Gagovića) to postignuto dokumentarističkim sredstvom kakav je fotoaparat. U novinama ta tehnika deluje ako je usmerena "ka gore", ako žigoše moćne.

Masovna uspaljenost je nalagala potrebu da se ponekad žigoše i mentalitet. Neki autori u toj oblasti pokazuju majstorstvo, mada se uz njih švercuje i ona sklonost skorojevića da preziru vlastitu okolinu, a ne da je razumeju i popravljaju, što je jedna od osnovnih slabosti "Vremena".

Pouzdanost onoga što je štampano u "Vremenu" davala je osnovu da "novinarstvo moralnog apela" u političkim esejima i u klasičnim novinskim tekstovima dobije odgovarajući kontekst i činjenički fundus.

U tom kontekstu treba pomenuti još jednu teškoću s kojom je "Vreme" moralo da se bori. U doba uskovitlanih događaja i još uskovitlanijih emocija njuz-magazinska formula je previše hladna, pa je to otežavalo komunikaciju sa širokom publikom. To nije nov problem za primenu njuz-magazinske formule kod nas. NIN je 1972. godine pri redizajnu tadašnjeg "starog NIN-a" usvojio njuz-magazinsku formulu i u okviru nje čak u prvom broju pokušao da ne potpisuje novinare kako bi se u prvi plan istakle činjenice. To je brzo napušteno. Kasnije je Jug Grizelj, po dolasku u tadašnji NIN, to definisao, tražena je raspevanija, "mediteranska verzija" tog anglosaksonskog standarda. "Vreme" je negovalo čvrst, gotovo tvrd izraz, ali je odnegovalo i nekoliko istančanih reportera, kakav je na primer bio pokojni Uroš Komlenović. Zanimljiv prilog omekšavanju formule predstavlja svakako kultna rubrika "Vreme uživanja", jedna poluliterarna rubrika u kojoj je eseje, kratke priče ili putopise objavilo na desetine književnika i novinara.

ŠIROK SPEKTAR

U mnogim aspektima "Vreme" je koncipirano i pravljeno kao proizvod širokog spektra. Ne samo po pretenzijama da pokrije čitavu gamu tema, od politike do kulture, nauke, ekologije i estrade i sporta. O tome svedoče i takozvani prateći sadržaji: od 1990, "Vreme" je izdavalo više dodataka ("Vreme novca", "Vreme kompjutera", "Vreme zabave", "Vreme nekretnina", "Vreme zdravlja" itd.). Takođe, "Vreme" je izdavalo i "Vreme dece", zabavno edukativni dečji list koji je uređivala Mila Bajford. Bilo je izdavačka kuća, ali se "Vreme knjige" izdvojilo i promenilo ime u Stubovi kulture. U okviru "Vremena" jedno vreme je izlazila "Nova srpska politička misao", po izdvajanju dela redakcije iz redakcije časopisa "Politička misao", a kasnije je taj časopis nastavio da izlazi samostalno. List "Republika" je jedno vreme pripreman u redakciji "Vremena". Kada je zapretila opasnost da kragujevačka "Svetlost" izgubi samostalnost, "Vreme" je pod svojim logom omogućilo da se štampa nekoliko brojeva tog lista dok nije stala na noge redakcija "Nezavisne svetlosti". Godine 1999. u okviru "Vremena" izlazio je i kulturni magazin "Aleksandrija" koji je kasnije izvesno vreme izlazio samostalno. U redakciji "Vremena" napravljeno je prvih 12 brojeva banjalučkog "Reportera". Iz Foruma "Vremena" o spoljnopolitičkim temama nastao je, posle, Evropski forum. "Vreme" je omogućilo redakcijama NIN-a i "Blica" da, u uslovima lomova unutar ovih redakcija, svoja izdanja pripremaju u "Vremenu".

U tom smislu "Vreme" je kao "stožer" jedne porodice predstavljalo pokušaj da

U doba globalne krize štampe nije malo onih koji smatraju da je novinarstvo mrtvo, jer "ima sve na internetu". To mu dođe kao ono u socijalizmu: sve ima, ali ništa ne može da se nađe...

U kakofoniji interneta zahvaljujući tehnologiji "produženih čula" svakako više nego nekada u čaršiji ima tračeva, ogovaranja, podmetanja, preuveličavanja, nagađanja, smenjivanja i unapređivanja, uvreda, kleveta i nesankcionisanog prenošenja lažnih vesti.

Spin doktori proizvode euforije i egzaltacije i preterivanja, koji su, kako je pisao ugledni komentator u vreme Nju dila Volter Limpan, suština medija – pa je zato smatrao da javni poslovi ne treba da se vode pomoću medija, već pomoću razumnog rasuđivanja.

Mnogi su užasnuti tabloidizacijom javnog života, mada treba razmisliti o savetu onog pametnog engleskog profesora da se ne vredi ljutiti na lava što hoće da vas pojede. Nije ni Pera Todorović bio u tom pogledu nevinašce. Ali, što rekao Bata Živojinović: "A ovi!!!"

MAJSTORI I PACERI

Na pomenutom linku ka elektronskim tekstovima u "Vremenu" zaboravni čitalac će se podsetiti da je tamo među autorskim tekstovima preko 800 javnih ličnosti objavljen i testamentarni tekst iz maja 1998. profesora novinarstva Sergija Lukača.

O novinarstvu u doba interneta on je tada pisao:

"Valjaće toj obrazovanoj publici dati odgovor na pitanje zašto se nešto dogodilo i šta će se događati dalje. Profesionalci znaju da upravo ta dva pitanja povlače granicu između znati i ne znati, između biti i ne biti potpuno obavešten.

A sve će to zavisiti od novinara. I, kao u svim profesijama, biće i ovde novinara – majstora i pacera – koje će birati zreli ili nedorasli konzumenti informacija.

Oduvek je bilo, a i biće, ljudi koji će želeti da se njima manipuliše. Neki prosto ne mogu sami da preuzmu odgovornost da sami donose svoje odluke. Ali biće ih sve manje. Informisanje politički obrazovanih ruši zatvore umne ograničenosti, fanatizma, donoseći komunikaciju, toleranciju i osećanja solidarnosti sa svim ljudima.

Novinare će u 21. veku sačekati još žešći pritisci političko-privrednih silnika. Oni su oduvek težili da ukinu pravo na različitost i uvedu monopol svoje istine. Najmanje žele novinare koji će biti usta naroda namenjena ušima vladara.

Prosto je cinično i neshvatljivo koliko je tiranima stalo do dobrog javnog mnjenja. Istorijski su te brutalne sile pobeđivale u ponekoj bici, ali su na koncu, kao i svaka diktatura laži, izgubili ratove. Novinarski gebelsi i njihovi gospodari traju kratko..." Ovaj tekst iz 1998. citiran je ovde na 100. godišnjicu rođenja Sergija Lukača, koga smo one devedesete takođe konsultovali pri izradi elaborata o profilu budućeg nedeljnika "Vreme", koje evo tri decenije svedoči o jednom smutnom dobu.

A izgledalo je da ne može izgurati ni tri puna meseca. ¶

NA ULICI: Prelistavanje
Foto: Nenad Kostadinović

se u teškim okolnostima očuva što više aspekata normalnog života.

"Vreme" je imalo i međunarodno izdanje, pod nazivom "Vreme International", koje je uglavnom bilo usmereno na srpsku ili tačnije eks-jugoslovensku dijasporu u Evropi...

Kao važan deo svog komunikacijskog kapaciteta redakcija "Vremena" smatra svoje internet izdanje, koje je u funkciji od 1998. i koje, kako statistika pokazuje, ima posetioce od severa Kanade do Novog Zelanda i značajan pristup iz "bliskog okruženja", što donekle nadomešćuje otežanu distribuciju štampe na eksyu prostoru...

VREME JE NAŠE

"Vreme" je osnovano kao privatni list sa značajnim učešćem redakcije u vlasništvu i s presudnim uticajem na izbor glavnog urednika uz institucionalizovanu uređivačku nezavisnost redakcije u odnosu na vlasnike – o čemu svedoči i polemika koju je nekoliko istaknutih članova redakcije "Vremena" (glavni urednik Dragoljub Žarković, Stojan Cerović i Milan Milošević) vodilo sa većinskim vlasnikom i suosnivačem "Vremena" advokatom Srđom Popovićem, između ostalog i o tome zašto je "Vreme" izlazilo za vreme ratnog stanja tokom bombardovanja Srbije od strane NATO-a kada je bila zavedena cenzura.

Kada je pokrenuto, "Vreme" je bilo u vlasništvu Srđe Popovića i članova redakcije u trenutku osnivanja. On je bio većinski vlasnik, nije se mešao u uređivanje novina, polemiku s "Vremenom" vodio je legitimišući se kao čitalac, a zanimljivost je u tome da redakcija s njim u dugom periodu zapravo nije imala nikakav kontakt. Doduše, osnivačka prava on je preneo na svog sina, s kojim redakcija takođe dugo nije imala kontakt. Godine 1991. suvlasnik "Vremena" bio je i YU Point Vuka Hamovića, ali on se posle izvesnog vremena povukao, izmirio tadašnje dugove "Vremena" i svoj simbolični udeo prepustio članovima redakcije.

Od aprila 2008. "Vreme" je u vlasništvu grupe novinara "Vremena", koja je otkupila vlasnička prava od većinskog vlasnika i nekoliko manjih vlasnika, od kojih su neki ostali u saradničkom odnosu s redakcijom, a neki prekinuli veze s njom... ¶

Foto: Draško Gagović

Pet adresa "Vremena"

Dug put je za nama, ali to nam i nije glavna tema. Računamo, dokle god je opipljive i žive energije u onome "šta ima za sledeći broj", dok je nama onih stolica iz doba esencije "Vremena", dok je starih i novih esencijalnih saradnika i esencijalnih čitalaca – dobri smo, a ima nade i za bolje

Istorija "Vremena" je mnogo puta već ispričana, od jubileja do jubileja, od svečane godišnjice do okruglog broja, uostalom, u svakom broju ona se uvek na neki način ispisuje i opisuje. Međutim, ono što odnedavno dodajemo u tu zvaničnu istoriju, onako insajderski, jeste i njena nezvanična verzija.

Za ovih 30 godina promenili smo pet adresa. Svaka od tih adresa dodala je na život "Vremena" neko svoje obličje, u svakoj smo prošli kroz određenu fazu, bolji ili ružniji period. Nismo skloni tumačenjima sudbine, ali u jednom užasnom i nedavnom periodu izgledalo je kao da je ona lično došla po svakog od nas. Rešeni da joj jedared već stanemo na put, pokušali smo bar da je razumemo. I tako, reč po reč, sećanje po sećanje, nastala je ova "naša" priča o adresama.

NARODNI FRONT

"Vreme" je rođeno u Narodnog fronta 45, 1990. i tu ostalo do 1994. godine. U istoj ulici gde se nalazi pravo porodilište i gde se svakog dana rađa neki "novi svet". Doduše, mi smo bili u zgradi Instituta za društvene nauke, na poslednjem, sedmom spratu. U tim malim natrpanim sobama koje je povezivao dugački polukružni hodnik, i u kome se na starim bioskopskim stolicama "Odeona" odvijao dobar deo redakcijskog života – udaren je trajni pečat. Na slobodu reči, na profesionalni standard i moralni stav autora "Vremena", na njihovu rešenost da se mahnite laži zvaničnih medija razotkriju i da se sred zaglušujućih ratnih fanfara zaustavi posrnuće, da se slabiji odbrani, a vlastito dvorište prvo počisti, što je činilo svaki novi broj sasvim prepoznatljivim.

Bila je to mlada ekipa ljudi i uvek sa viškom elana. Cerović, Vasić, Žarković, Milošević, Saša Ćirić, Ast, Sonja Ćirić, Matić, Luković, nemoguće je nabrojati sve tadašnje autore koji su godinama kasnije bili urednički i novinarski tim "Vremena", imali su tada u proseku manje od 40 godina. Ubrzo su u redakciju ušli Komlenović, Anastasijević, Švarm, ozbiljan podmladak u svojim najboljim dvadesetim. Teofil je u to doba pisao za "Vreme" iz Zagreba, u redakciji je i fizički prisutan tek od sledeće adrese. Danas bi se moglo nabrojati 15-ak ljudi svih generacija koji su u "Vremenu" ostali od početka, što, kad se uzme sve u obzir, i nije tako loš skor. Što se tiče gustine zajedničkog proživljenog materijala, tu bi se moglo pričati do beskraja.

Do redakcije se dolazilo liftom, ali ako bi neprijatelj kojim slučajem išao peške,

POSLEDNJI SPRAT U NARODNOG FRONTA, BAŠTA U MIŠARSKOJ: Redakcija devedesetih
Foto: Goranka Matić

stepenicama, naišao bi na tom poslednjem spratu na visoku, zaključanu kapiju. Ogradu smo postavili između šestog i sedmog sprata, koja je u odbrambenom smislu bila smešna, ali imala je vrednost psihičkog bedemčića, zaklona od razularenih anonimnih telefonskih poziva koji su svakog dana najavljivali da će doći da nas pobiju, osuđujući nas na smrt kao izdajnike i plaćenike. Noću je bilo najgore.

"Vreme" je od početka negovalo kult naslovnih strana. Poređane od prvog broja, stajale su duž celog zida u tehničkoj i predstavljale jednu od najboljih izložbi u gradu, koju su mnogi posećivali. Nekako prirodno, u atmosferi krajnje demokratičnosti, unutar redakcije rastao je kult snažnih individua. Malo ko zna da je na samom početku jedna od najvećih redakcijskih legendi bila daktilografkinja Vera, perfektna u svom poslu, mudra i s jezikom bez pardona prema sirotim kolumnistima, a već poznatim političarima, koje je redom driblala dok su joj diktirali svoje tekstove i od koje su u neverici ošamućeni odlazili. Tekstovi su se pisali, čitali i ispravljali sred buke i gužve, grozničavo, često u hodniku na bioskopskim stolicama. U početku nismo imali redaktora koji bi na kraju sve to još jednom pročitao, ali sve tipfelerske i tehničke greške zajedno bile su samo sitnica naspram snage stava autora "Vremena". Ceo taj prvi period Žare će kasnije opisati: "Redakcija iz Narodnog fronta je esencija 'Vremena'."

MIŠARSKA

Ako je bitka na Mišaru jedna od najvećih pobeda srpskih ustanika nad turskom vojskom, onda se za 17 godina koliko je "Vreme" provelo u Mišarskoj, od 1994. do 2011. može slično reći. Iz današnje perspektive gledano, bio je to naš pobednički period.

Truckavim kombijem prenosili smo stvari u nove prostorije, a poneli smo i one bioskopske stolice da nas čuvaju i stalno podsećaju na esencijalni duh. "Vreme" se prostiralo na dva sprata, dve terase, svaka služba je imala svoju sobu i svaka bila osnažena sa po još nekoliko novih članova.

Uvek smo bili bučni, gde god da se nađemo. I ovde u Mišarskoj, iz tehničke je umela neumoljivo da trešti muzika, kod urednika je uvek bilo krcato i nikad nije bilo slobodne stolice, novinari su bukvalno sletali sa gornjeg sprata kao sa nekog drugog sveta dramatično opterećeni tekstovima koje upravo pišu, zlo i naopako ako su ih još i izgubili ili čak izbrisali. Vrvelo je u Mišarskoj. Tehnologija je usavršavana, a novi poslovi i novi ljudi bukvalno su preplavili redakciju. Iz tog perioda, izložba kič suvenira "Vremena" do danas je ostala kao još jedan čuvar redakcijskog duha.

Preko glave se preturilo mnogo toga. Bolni gubici najvažnijih članova redakcije, pritisci, kontrole, bombardovanje... Pobeda Petog oktobra za "Vreme" je bila velika pobeda, samo što se ispostavilo da se u tom opijumu promene vlasti kriju neki sasvim novi izazovi i zahtevi vremena.

Zgusnut i dinamičan život, takoreći suživot unutar redakcije ozbiljno je u posao umešao i emocije druge vrste. U jednom trenutku mogla su se izbrojati čak četiri novonastala redakcijska braka. O ukupnom broju dece svih iz "Vremena" da i ne govorimo, sada se već moralo naći i za Deda Mraza. »

NA TRGU REPUBLIKE:
Caffe Press
Foto: A. Anđić

TRG REPUBLIKE

Preselili smo se 2011. u nekadašnji prostor Međunarodnog pres centra na Trgu Republike. I tu ostali do 2017. godine. Po dolasku, mnogi su, oduševljeni lokacijom i veličanstvenim pogledom na ceo trg, odmah rekli kako je šteta što i devedesetih tu nismo bili, jer bi nam blizina Trga slobode i svega što je on značio u tim godinama i te kako bili od koristi. Ni slutili nismo da ćemo već od sledeće godine, posle izbora 2012, opet postati deo "devedesetih". Nismo još do kraja ni poverovali u to da se sve iznova dešava, da je sloboda javne reči na tako neumoljivom i preciznom nišanu, a već smo od samog vrha nove vlasti bili izgurani u "opoziciju". Na novoj adresi vratili smo se godinama unazad, na svoj početak.

Okolnosti su bile takve da je novi redakcijski prostor bio na istom spratu gde i kafe Press. Spojena dva stočića na kojima je stajala tabla – Rezervisano za nedeljnik "Vreme" – postali su forma i suština i te kako razuđenog redakcijskog života. Za tim stolom se fakat najbolje, katkad i najozbiljnije radilo, za tim stolom se znalo gde sedi Žare a gde ostali, za tim stolom se odvijao ujedno i redakcijski i privatni život u svoj svojoj punoći. Počeli smo da dočekujemo i sve Nove godine zajedno, putovalo se zajedno, sa slašću smo zajedno kusali Tanjine i Mišine specijalitete, slavio se svaki bogovetni događaj od iole značaja i kao da smo stalno tražili priliku da budemo na okupu.

Čak smo bili, koliko je nama poznato, jedina redakcija koja je na sve proteste i mitinge išla zajedno, u punom sastavu. Život u "Vremenu" nikada u potpunosti nije bio samo posao, samo sada se činilo da je taj život jedino što imamo i što se ne sme prekidati. Spolja je, međutim, duvalo sve hladnije, temelji demokratije su nestajali, a sa njima je polako nestajalo sve – a mi kao da smo vukli svaki trenutak za rukav kako bismo još samo malo čimnuli od te zajedničke čarolije, po kojoj smo, otkad je veka i "Vremena", a znaju to i drugi, uvek bili poznati.

KOSOVSKA

Prvog dana kada smo ušli u nove prostorije u Kosovskoj ulici, baš tog prvog dana kada smo i zvanično bili na novoj adresi, Tanja Tagirov je saopštila da boluje od teške bolesti. Potpuno zatečeni, tada nismo mogli ni pomisliti da smo već u kobnom vrtlogu kome još dugo nećemo moći da vidimo kraj, i da će nam taj novi prostor na kraju još jedino zaličiti na pustoš Kosova polja nakon odsudne bitke. Tanju smo zauvek ispratili samo mesec dana kasnije svesni da naša okupljanja više neće biti ista, da su sve jake boje i neutaživi šarm zajedno s njom otišli zauvek. Sledeće godine ispratili smo Zorana Majdina, a još uvek je nezamenljiv za raznorazne važne teme koje urednici smisle. U međuvremenu, iznenada je umro naš tek pridošli filmski kritičar Aleksandar Kostić, a onda i kolege iz prošlih vremena – prvi urednik "Vremena" Zoran Jeličić, legendarna Šuca, umro je Boško, umrla je Zoja. Otišao je Dejan Anastasijević.

Ubrzo se i Žare razboleo. Kada je s njim već bilo dosta ozbiljno, a ovo nije legenda nego istina, iznerviran jednim tekstom u "Vremenu", iz bolničkog kreveta je obećao Filipu da će mu se osvetiti tako što će namerno umreti u sredu, te će ovaj onda morati da ruši broj. "Pakost" koju samo istinski glodur može da smisli. Žare je održao obećanje i otišao od nas negde daleko, u neki valjda mirniji svet i to baš u sredu, a štamparija je zaustavila štampanje novog, tek spakovanog broja.

Od preživelih tokom ove tri godine, malo koga su zaobišle ozbiljne bolesti, saobraćajke, lomljenja kostiju i teške operacije. Redakcija se takoreći preselila na intenzivne nege i u kućne sanatorijume. I kada smo najzad pomislili da je svim našim užasima došao kraj, a bogami i koroni, i da se bliži vreme da se posle "rada od kuće" opet okupimo – poginuo je Ćeba.

Stolovi, papiri, stolice stajali su baš kao da su svi tek ustali i negde otišli. Na piće, verovatno u "Biblioteku". Neki se nikad nisu vratili, a mi u "Biblioteku" više nismo išli. Nije se moglo izdržati. Novi broj "Vremena" je redovno izlazio, ali pustoš koju je za ove tri godine ostavio smrtonosni stampedo iz dana u dan bivala je sve veća.

KOSOVSKA (II)

U junu smo se preselili u nove prostorije. Doduše, nismo daleko otišli. Nismo menjali adresu, ni sprat, samo smo prešli u manji i lepši prostor prekoputa starog. Za toliko koraka još smo imali snage.

Dug put je za nama, ali to nam i nije glavna tema. Računamo, dokle god je opipljive i žive energije u onome "šta ima za sledeći broj", dok je nama onih stolica iz doba esencije "Vremena", dok je starih i novih esencijalnih saradnika i esencijalnih čitalaca – dobri smo, a ima nade i za bolje. ¶

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

Uslovi oročene devizne štednje u valuti EUR: minimalni iznos oročenja 10.000 EUR, rok oročenja od 20 meseci. NKS (nominalna kamatna stopa) na godišnjem nivou, fiksna, od 1,1% do 1,8%. **EKS** (efektivna kamatna stopa) na godišnjem nivou **od 0,94% do 1,53%**. Ponuda važi za oročenu deviznu štednju u valuti EUR sa ili bez prenosa zarade u Erste Bank Srbija. Poreska obaveza – 15%. Promotivni uslovi važe od 27.7 – 31.12.2020. godine.

Reprezentativni primer deviznog oročenja u valuti EUR, za iznos oročenog depozita od 50.000 EUR sa ili bez prenosa zarade u Erste Bank Srbija. Vrsta depozita: devizni oročeni depozit. Period oročenja 20 meseci. Iznos depozita: 50.000 EUR; NKS (nominalna kamatna stopa) 1,50%, fiksno; **EKS** (efektivna kamatna stopa) na godišnjem nivou **1,28%**. Kriterijum za indeksiranje depozita: nema kriterijuma za indeksiranje depozita. Ukupna štednja po isteku perioda oročenja uvećana za kamatu: 51.066,44 EUR. Troškovi koji padaju na teret korisnika: nema dodatnih troškova osim poreske obaveze. Visina poreza na prihode od kapitala na oročenu štednju u valuti EUR iznosi 15% od iznosa ostvarene kamate, odnosno za oročeni depozit od 50.000 EUR, porez iznosi 188,20 EUR. Banka učestvuje u sistemu obaveznog osiguranja depozita u Republici Srbiji.
Izračun vrednosti EKS je rađen na dan 27.7.2020. godine. Navedeni reprezentativni primer važi samo za konkretan slučaj kada je iznos deviznog oročenja 50.000 EUR.

Vučić je, po sebi, literatura

Ljuba Živkov je znao da kaže da je za dobru reportažu potrebno "dodati malo činjenica", no, otkade je stiglo Zlatno doba, reportaže se same pišu

Kad bi me neko pitao kako sam postao reporter, ne bih znao da odgovorim, jednostavno, desilo se, samo sam, poput kamere, bez samocenzure, beležio šta se događa. No, da se ne žalim, kao što reče Teofil, za jedan pristojan život, dovoljno je biti dobar reporter.

Mada sam obišao mnoge festivale u Guči, pohodilo Ravnu Goru, pisao o raznim belim bubrezima, konstanta u mom opusu je "politički kabare", nebitno da li su na vlasti bili Ovi ili Oni, pružali su dovoljno materijala.

Kad vratim film, socijalisti mu dođu kao amaterska trupa, na čelu sa glavnim cirkuzantom. Uostalom, evo dela teksta, jesen '98, iz Miloševićeve posete Mioničkom kraju, koji je pogodio zemljotres. Svima je obećao nove kuće, a to se nije dogodilo ni 20 i kusur godina kasnije.

... Samo što je saopštio da je otklonio opasnost od strane intervencije, i u to ime zahvalio se na podršci iz zemlje i sveta, predsednik Slobodan Milošević je, baš rasterećen, vedar i čio, pošao u narod da "obiđe" mionički kraj, koji je tresao zemljotres dok je on bio u višednevnoj misiji odvraćanja NATO bombardera. A zemljotres baš bio ozbiljan, većina kuća u podmaljenskim selima je oštećena, sve je većih razaranja spaslo što je bio "dubok" 16 kilometara.

... Zaustavi se kolona automobila, napred, u "volvu", domaćin, savezni poslanik iz Lajkovca Dragan Marković, sve sa ličnim dopisnikom "Politike", pa Milošević, predsednik Vlade, Mirko Marjanović, sekretar partije Minić, sami načelnik Generalštaba Momčilo Perišić, potpredsednik Vlade Zebić, ministar policije Vlajko, ministar građevine, ministar imena Života... još nigde nije pala ovakva klapa.

Sloba u crnom sakou, sa dva reda zlato dugmići, plava košulja, kravata na crveno, raspoložen, željan naroda. Pozdravlja se sa predsednikom mioničke opštine, ovaj čestita što je predsednikova misija donela mir i olakšala muke, dodajući, "ove muke ćemo sad lako da rešimo". "Je l ova kuća nova?", pita Milošević, odgovara domaćin kuće Milomir: "Zahvaljujem što ste došli, i što ste Srbiju odbranili od napasti, i što ste došli da me posetite na licu mesta..." "Vidim, boga mi, nova kuća vam je otišla", nastavlja Milošević, domaćin pokazuje ispucali malter na spratnoj kući, slaže se: "Otišla, šta ćeš. Važno je da ste živi i zdravi", kaže predsednik. "Biće i kuća", odgovara Milomir, a predsednik ga dopunjuje: "Čim je ljudi!"

Pa predsednik uze od iznete pogače, uvedoše ga u staru kuću, popucali zidovi, spao crep... Dok izlazi iz polusrušene kuće, levom rukom uspešno odstranjuje osu, koja mu se našla kod levog oka, i kaže: "Svaka od ovih kuća je praktično neupotrebljiva", na šta se nadodaje domaći savezni poslanik: "A neka i nova." Postavi se pitanje da li sanirati ili rušiti, predsednik preseče: "Što se tiče starih, nijednu ne treba sanirati." Prozvani ministar građevine se složi, Milošević dade uputstvo: "Samo to treba da se radi brzo, pustite te komisije, treba brzo raditi, zima nailazi"... Starija žena ga pozdravi rečima: "Predsedniče, ute se nadam, i u boga!" "Ovo je dobro", prokomentarisa glasno Savezni poslanik, predsednik odgovori ženi: "Nemojte da brinete", svi iz pratnje se složiše, takoreći u glas rekoše: "Ovo je dobro!"

JUČE VOJA, A DANAS PREMIJER

Nije da se reporter nije zanimo za Đinđića i njegove Rašeta eksperte, ali, nekako mu više lego Koštunica sa svoji legalisti. Evo dela teksta iz juna 2004. kad je Koštunica, kao premijer, posetio slavne Koštuniće, gde ordiniro još slavniji general Jovo Čeković.

... Kad, eto policije na motociklima, još policije, državnih automobila, general Čeković uze pravi raspored, ministri napred, Velja Ilić se obrisa i postupi po komandi, eto i samog predsednika vlade Koštunice, u baš crvenu majicu, i ostalu baš vikend garderobu, do njega akademik Matija, koji složio safari opremu. Premijer Voja dade Matiji prvenstvo uzimanja somuna, general Jova komandova pokret, stadoše pred binu, posle kratkih konsultacija, desno od premijera sede akademik, levo kapitalni Velja Ilić, do njega kapitalni direktor RTS-a Tijanić, koji je bio kapitalnije podašišan od kapitalnog Velje, i iz prve pohvali kapitalnu glavu kapitalnog ministra.

Tijanić pohvali i premijera, desi se voditeljka: "Poštovani posetioci, poštovani gledaoci, dobrodošli na Devete vidovdanske susrete, dobrodošli u Koštuniće, Društvo srpskih domaćina da ugosti ugledne zvanice, premijera i predstavnike Vlade Srbije. Društvo nastavlja istorijsku misiju, da upozna i poveže u nesalomiv snop svekolike Srbe, pozivam vizionara, srpskog domaćina, generala Jovu Čekovića!"

Izađe Jova, izvadi artiju, bez da čita reče: "Dragi moji prijatelji, dragi moji zavičajci, dragi naši braćo i sestre. Ja imam posebnu čast da pozdravim našeg premijera, gospodina doktora Vojislava Koštunicu, koji je bio na prvim susretima kada smo otvorili fabriku rakije." Premijer klimnu glavom, na svoj način, Jovo nastavi: "Tada su mi govorili da nije dobro, da nije poželjno da Voja, tada Voja, a danas premijer, da dođe tamo, imali smo probleme da to neko otvori, i ja sam znao da naš ondašnji Voja, a naš sadašnji premijer, je skroman i da se neće on trpati u prve redove, da je uvek gledao iz prikrajka. Još jednom da mu se zahvalim, pa pozdravi i akademika Matiju, koji je danas među nama ovde..."

Voditeljka pozva ministra Ilića, ovaj pridiže pantalone, izađe, uze drži mikrofon koji je bio u stalku: "Želim da pozdravim predsednika Vlade, sve prisutne goste, našeg akademika poznatog... Evo, ja danas mogu da vam kažem da su svi poslovi završeni i da su svi putevi završeni." Izađe i Nik Aničić, iz dijspore, nazva boga, pozdravi čestitu i poštenu glavu premijera, pametnu i mudru glavu akademika Matije, pa dade savet i poruku:

REPORTER NA ZADATKU: Dragan Todorović
Foto: Đorđe Đoković

"Samo treba da se molite bogu i da se držite Rusije..."

DŽAJIN PAS

Ljuba Živkov je, namigujući mi, znao da kaže da je za dobru reportažu potrebno i dodati nešto od "činjenica", pa na tu okolnost ima da kažem da otkade je stigo Vučić, nema potreba za "dodavanjem", svaki njegov nastup je čista literatura. U to ime, evo primera, novembar 2015, Vučić na otvaranju 4 kilometra puta u Pambukovici.

Desetak kilometara od Uba, prema Koceljevi, odvajanje za Novake, nov put, po sredini bela linija, bele linije i sa strane, s obe strane puta odvodni jendeci. Preko puta crvena traka, u vazduhu, okačen za banderu i metalnu šipku instaliranu za te potrebe, veliki beli transparent na kome velikim ćiriličnim slovima piše: Vučiću zarez Hvala znak uzvika. Na toj raskrsnici žuta tabla opštine Ub, mala bina, mikrofoni, kombi sa miksetom... Tek nekoliko ljudi. Ukraj puta, sa tompus, u radnom odelu, sako, farmerke, žute cipele sa žute pertle, gospodin Milorad prezimena Grčić, koji generalni direktor REIK "Kolubara". Ćuti, i puši, radno zabrinut.

Ozgo, od Novaka, stiže autobus, izađe muški svet, biće radnici sa nekog od "Kolubarinih" kopova. Žensko so kratke čizmice, maramče oko vrata, uze izdaje naredbe, da se pridošli raspoređuju sa strane, može i do voća. U sve pristiže "audi", iz koga izađe Šef protokola Vlade, pravo na poranio Milorad direktora "Kolubare", dohvatiše se preko ramena. Uto, eto i dva autobusa od Uba, nekoliko od Koceljeve, Valjeva... U svakom "Slobodna vožnja" autobusu, napred, do vozača, beli šuškavac sa natpisom Srpska napredna stranka. Stiže naredba da se skinu Napredni šuškavci, ono energično žensko, sa maramče oko vrata, dade komandu da se sklone autobusi, ponovi, da se autobusi ne vide.

Autobusi su i dalje pristizali, iz Šapca, još njih sa Uba, pristigli narod se raspoređivao, bilo i onih koji stigli sopstvenim prevozom, jedan auto se parkira naspram bine, ono energično žensko povika: "Sklanjaj, to je samo za Pink." Autobusi su još dolazili, u sklanjanje autobusa se uključi i Šef protokola Vlade, skloniše sve autobuse iz vidokruga. Reporter među pristigli narod ubeleži narodnog poslanika iz Koceljeve Matića, direktora Valjevskih vrtića, direktora Valjevske bolnice, predsednika opštine Lajkovac, predsednika opštine Mionica, načelnika Kolubarskog okruga, SNS poslanika iz Valjeva...

Preko mikrofona dadoše komandu: "Svako po dva metra nazad, na levu i desnu stranu se raširite, oslobodite traku koja treba da se preseče, nemojte se nabijati"... Samo što prošlo osam sati, sve beše postavljeno, začu se žamor, od usta do usta prođe uputstvo "Svi smo mi meštani", nekolicina otvori fascikle i upisa dnevnu zapovest – Svi smo mi meštani.

U sve pristigoše sa po jednu kiku četiri devojke u narodnoj nošnji, momci u žutim "Dunav auto" prslucima, po komandi, napraviše lanac ispred "meštana", kamere se postrojiše pred binu, u sve stupi Dragan Džajić Džaja, sa Putevi Drobnjakom, sve se okrete prema Ubu. Začuše se aplauzi, okretoše se kamere, kako izađe iz auta, Vučić gospodinu se dogodi žena koja mu pokloni teglicu slatkog i vunene čarape. Primi poklon, odloži ga spremnim saradnicima, sve pozdravljajući razvojnim pozdravom, "Dobar dan", nastavi kroz špalir bodren aplauzima koji se nisu smirivali.

U pratnji kuma Glišića, predsednika na Ub, stiže do crvene vrpce, gde su Džaja i Drobnjak već bili postrojeni. Odma upita Drobnjaka, koliko para, koliko kilometara, Drobnjak raportira, Vučić gospodin mu replicira da opet slag'o, nije 4,8, nego 4,7 kilometara. Posle još malo spontanosti, pokaza državničku odlučnost: "'Ajde Džaja i Drobnjak da otvore, a ja ću da tapšem." Od one četiri devojke sa po jednu kiku, sa crvenih jastučića uzeše makaze i Džaja i Drobnjak presekoše vrpcu. Svi su aplaudirali, Vučić gospodin je aplaudirao, ko treba da kaže bravo, reče, Bravo, i Vučić gospodin reče, Bravo!

Vučić gospodin nastavi bude državnički odlučan, da se prošeta, vidi put. Krenuše uzbrdo, Džaja na desnom krilu, Vučić gospodin po sredini, leva strana Drobnjak i kum predsednik Glišić. Drobnjak dade informaciju da je najvažnije da put ima odvodne kanale, Vučić ode ukraj puta vidi kanale, pa upita Drobnjak direktora: "Kad ćeš da radiš Negotin, Bor...?" Drobnjak spremno odgovori, Vučić nastavi, da se završi autoput Paraćin – Zaječar i Paraćin – Bor, Drobnjak obeća četiri trake. Pa se Vučić gospodin okrete legendi Džaji, pa legendarno reče: "Baš lepo izgleda", a Džaja iskusno vrati pas: "Fenomenalno!" ¶

DRAGAN TODOROVIĆ

"Čelzi" iz Mišarske

"Ma, svi smo znali da vi naveliko 'švercujete' igrače, ali smo vas s vremenom zaista zavoleli, i kao protivnike i kao drugare", rekao mi je jednom prilikom Milovan Vukićević, kapiten ekipe Radio Beograda, našeg "večitog rivala"

PRVA UTAKMICA:
Mrđen, Mesić, Dimitrov i Ćulafić (stoje), Šijački, Stefanović i Marković (čuče), Goranka i Jeca (leže)

Kada je u ponedeljak 21. marta 2005. godine u Parizu preminuo novinar "Vremena" Stojan Cerović, dan kasnije odata mu je pošta minutom ćutanja pre početka jedne zvanične fudbalske utakmice. "Kad odlaze najbolji, u svakoj prilici treba iskazati dužno poštovanje", napisao sam u četvrtak u svojoj kolumni u "Blicu".

Taj čin doživeo sam kao znak najdubljeg poštovanja za legendarnog kolumnistu i za sve što je nedeljnik "Vreme" značio na ovdašnjoj političkoj i informativnoj sceni, posebno tokom devedesetih godina prošlog veka, ali i za ekipu koja je pod tim imenom skoro deceniju i po učestvovala u medijskim ligama i mnogobrojnim turnirima u malom fudbalu širom Srbije.

PRAVA NOĆ ZA POBEDU

Slučaj je hteo da se tog utorka, u okviru redovnog kola "Medialige", FK "Vreme" sastalo sa kolegama iz B92, predstavljajući dve redakcije u kojima je Stojan bio svojevrsna i neponovljiva ikona, ali ne bi bilo manje pijeteta i uvažavanja ni da je protivnik bila ekipa iz bilo koje druge medijske kuće. Bez obzira na to što u tom trenutku niko od sedmorice fudbalera u ljubičastom dresu sa logoom "Vremena" nije bio direktno povezan sa preduzećem i matičnom redakcijom u Mišarskoj 12.

"Čelzi iz Mišarske" – ta sintagma po prvi put je upotrebljena krajem marta 2001. godine, kada je FK "Vreme" pred punim tribinama sportskog centra "Šumice", u finalu "Press lige" sa 6:4 savladalo "večite rivale" iz Radio Beograda, koji su te godine igrali pod firmom "Radio Jugoslavija".

PRVI "FAJNAL FOUR": Stefanović, Maksimović, Mrđen, Ćulafić i Dimitrov (stoje), Pilipović, Šijački, Sretenović i Valjarević (čuče)

ŠAMPIONI: Stefanović, Ajduković, Sretenović, Ćorović, Janjić i Šijački (stoje), Vrcelj, Mrđen, Stojanović, Vuković, Vuković junior, N. Žarković i Maksimović (čuče)

USPOMENA IZ "MEDIALIGE": Vuković, Mrđen, Ajduković, Stojanović (stoje), N. Žarković, Maksimović i Stefanović (čuče)

Na slici za večnu uspomenu na taj naš prvi, jedini i najznačajniji trofej, tada u crvenim dresovima, "domaći igrači" bili su samo Nenad Lj. Stefanović (iako se tada polako pakovao za odlazak u RTS) i mladi golman Vlastimir Vrcelj (u to vreme radio u tehničkoj redakciji). Nije bilo sporno ni igranje kolege Zorana Ćorovića iz "Večernjih novosti", koji je registrovan kao "gost", pa ni Miloša Maksimovića kao bivšeg kurira, mlađanog Nikole, sina glavnog i odgovornog urednika Dragoljuba Žarkovića i mene kao nekadašnjeg direktora (1993–1996).

Ekipu je kao *coach* vodio Dejan "Arigo Saki" Sretenović, na terenu su gro vremena proveli Zlatan Stojanović i Vladimir "Ziganda" Vuković, strelci po dva gola, te Dejan Ajduković i Bojan Janjić, koji su po jednom savladali protivničkog golmana, za koje je sve zajedno tadašnji direktor ove lige Slobodan Igrutinović rekao: "Daj Bože, da 'Vreme' makar čitaju..."

Slučaj je hteo da je ta "istorijska utakmica" odigrana isto veče kad je uhapšen Slobodan Milošević (31. marta 2001), što je u tom trenutku bila najvažnija svetska informacija, tako da ni na kasnijem slavlju u hotelu "Bristol", kada je Ajduković proglašen za najboljeg igrača lige, niko nije postavljao "nezgodna pitanja". Čak je i bilo komentara da "ima neke pravde" da te noći trijumfuje baš "Vreme", kao simbol otpora politici nekadašnjeg gospodara svih naših života i smrti.

PRVA DVA "POJAČANJA"

Na slici sa pobedničkim peharom je i moj prijatelj, legendarni Jovan Šijački, koji "Sakiju" nikada nije oprostio što je čitavu utakmicu presedeo na klupi, jer je sebe sa punim pravom smatrao jednim od osnivača FK "Vreme". Kada smo početkom 1994. dobili poziv da učestvujemo u "Press ligi", tek drugoj od ukupno devet, Nenad Lj. Stefanović i ja smo nekako identifikovali pet-šest ljudi iz redakcije koji bi mogli da istrče na teren, ali i zajednički konstatovali da nam trebaju bar dva "pojačanja".

Tako su se na slici uoči prve utakmice FK "Vreme", odigrane 14. februara 1994. godine (koju smo, *by the way*, »

Last game, 27. maj 2008.

Poslednju utakmicu FK "Vreme" odigralo je 27. maja 2008, na oproštaju od malih terena potpisnika ovog teksta. Za revijalni meč protiv "Blica" (3:3) okupili su se igrači "tri generacije", u dva kompleta plavih dresova.

Na slici stoje Dušan Žarković, Dejan Ajduković, Dejan Sretenović, Nenad Lj. Stefanović, Ivan Mrđen, Bojan Mesić i Saša Kriško, čija je firma "Kontal" godinama obezbeđivala sve te garniture dresova za FK "Vreme", dok čuče Goran Svilar, naš najverniji navijač Dejan Mandić, Jovan Šijački, Zlatan Stojanović i Nikola Žarković.

izgubili od "Sporta" sa 7:3), u belim majicama na kojima je šarenim cvetićima ispisano "Vreme", našli i moji prijatelji i drugari sa malog fudbala Jovan Šijački i Bojan "Maca" Mesić. Da budem iskren, naš "Čelzi" nikad kao te prve godine nije imao tako visok procenat "Engleza", jer su pored Neše i mene tu bili Predrag Marković, tada urednik kulture i pokretač "Vremena knjige", Boris Dimitrov iz tehničke i Nikola Ćulafić iz prodaje, a sliku su nam ulepšale i "čilidersice" Goranka Matić i Jelena Mrđa. Kasnije je par puta nastupio i Vojislav Milošević, sve dok se nije istakao auto-golom protiv "Politike Ekspres" u poslednjem minutu (5:5).

Prve prave dresove, crveno-crne kakve su u to vreme nosili fudbaleri "Milana", nabavili smo uoči prvog velikog uspeha FK "Vreme", plasmana na završni turnir "Press lige" u proleće 1997. godine. Tada smo u rakovičkoj hali "Slodes" u polufinalu izgubili od Radio Beograda sa 2:1, u borbi za treće mesto savladali Studio B, a početni sastav dopunili su Dejan Sretenović, Dragan "Piki" Pilipović i, uslovno rečeno, "domaći igrač" Srđan Valjarević, koji je u to vreme pisao za omladinski list "Talas", pripreman i štampan pod okriljem "Vremena".

Kasnije smo tokom leta nastupili na nekoliko jakih turnira, pa je kao gost za nas zaigrao i kolega Bahri Cani iz "Naše borbe", kome smo takođe dali dres sa grbom "milaneza". Kada je odlučio da ode iz Srbije rekao mi je da ne može da nam vrati taj dres jer bi ga "čuvao kao najdražu uspomenu i da nije u tim bojama".

ČUDO U VRBASU

Kada je reč o turnirima, belim kombijem "Vremena" putovali smo u Vrbas, Novi Sad, Kraljevo, nekoliko puta Inđiju... Za sva vremena upamtili smo utakmicu u Vrbasu, koju smo odigrali pred punim tribinama protiv ekipe "Zvezde Estrade", za koju su nastupali Radiša Urošević, Marinko Roković, Miša Mijatović...

U prvom poluvremenu gubili smo 3:0, a onda se u nastavku razigrao "Deša" Sretenović, što je povuklo i sve ostale, pa smo na kraju trijumfovali sa 5:3 i plasirali se u završnicu turnira. Prethodno smo po kiši na otvorenom terenu savladali "Treći kanal", zbog čega smo uveče u polufinalnoj utakmicu protiv ekipe RTV Priština jedva stajali na nogama. I izgubili sa 7:3!

U nezaboravne spada i utakmica u Veterniku u Novom Sadu, gde smo sa 1:0 pobedili neugodnu ekipu "Večernjih novosti" za koju je nastupao kolega Dušan Đorđević, inače profesionalni fudbaler. Utakmica je igrana preko pola velikog terena, a najveći deo protekao je tako što bi, čim smo nekako poveli, Srđan Valjarević – koji je takođe igrao kao profesionalac (u drugoj grčkoj ligi) – šutnuo loptu u aut ili daleko preko gola, pa dok je donesu...

IZVUĆI "ŽIVU GLAVU"

Na većini ovih turnira publici smo delili poslednje brojeve "Vremena", što je veoma često, posebno pre Petog oktobra, bila jedina prilika da se ljudi iz tih mesta sretnu sa tada "izdajničkim novinama".

Međutim, kada sa takvom etiketom istrčite na teren pred dvadesetak sledžija, koji su u jesen 1999. godine pratili sve utakmice Radio "Košave", čiji je direktor bila Marija Milošević, onda to ostane upamćeno kao najneugodnija i najneprijatnija situacija tokom deceniju i po duge istorije FK "Vreme". Izgubili smo, *of course*, sa 3:0!

Bilo je to u okviru našeg prvog nastupa u "Medialigi", takmičenju u kome smo tokom prve decenije ovog veka zabeležili jedno finale i dva "fajnal fora". U tom periodu, osim što su se potpuno odomaćili igrači koji su ranije počeli da nastupaju za "Čelzi iz Mišarske", povremeno bi naše plave dresove obukli i Nenad Jovanović, Goran Svilar, Dušan Žarković, Nebojša Stanković, golman Dušan Jovanović...

"Ma, svi smo znali da vi naveliko 'švercujete' igrače, ali smo vas vremenom zaista zavoleli, i kao protivnike, i kao drugare", rekao mi je jednom prilikom Milovan Vukićević, po mnogima najbolji igrač svih medijskih liga. Bilo je to posle finalne utakmice, koju smo izgubili sa 6:1, možda i zbog toga što smo tog majskog dana 2005. godine imali previše "zvezda" u timu. ¶

IVAN MRĐEN

Coca-Cola

Nauči, primeni, kreni!

Coca-Cola HBC kroz interaktivne *online* radionice nastavlja da pruža podršku osnaživanju i profesionalnom razvoju mladih u Srbiji

Ekonomsko osnaživanje mladih i razvoj veština koje će im pomoći na tržištu rada postali su centralna tema u kreiranju državnih politika, pogotovu u doba krize. Evropska i domaća statistika pokazuju da mladi ljudi između 25 i 34 godine nemaju dovoljno iskustva koje zahteva tržište rada, kao i da im formalno obrazovanje ne pruža dovoljno znanja, a ni iskustva. Zato su edukacije koje su usmerene upravo na praktična znanja i preporuke stručnjaka ključ ka građenju samopouzdanja i osnaživanju mladih na putu do prvog posla ili promene karijere.

Coca-Cola podrška mladima je nacionalni program kompanije Coca-Cola HBC Srbija, koji već četvrtu godinu zaredom mladima u Srbiji omogućava da unaprede svoje lične i profesionalne veštine kako bi lakše došli do posla. U prethodne tri godine program je uspešno završilo gotovo 3000 mladih, dok u četvrtoj godini realizacije program obuhvata oko 1000 polaznika iz cele Srbije. Ovo je prva godina da se edukacija organizuje isključivo *online*, u skladu sa merama prevencije usled pandemije korona virusa.

Tako je u okviru platforme nedavno održana i prva regionalna *online* konferencije sa aktuelnom temom *Spremni za novu realnost*, na koju se prijavilo više od 2000 mladih iz Srbije i Crne Gore.

Učesnici su tokom konferencije mogli da čuju i kako je živeti kao Tzar, tačnije kako je pokrenut poznati *street* brend *Dechkotzar*. O tome koliko je važno biti dosledan sebi, svojim idejama, verovati u njihov uspeh ali i podržati mlade koji tek započinju svoj biznis, govorio je Nikola Radojčić, jedan od osnivača ovog popularnog brenda:

"Kada smo napravili *Dechkotzar*, bili smo jako mladi. To je bilo pre 19 godina. Do danas se mnogo toga promenilo, ali je suština ostala ista – imali smo ideju da napravimo dobru stvar. Da smo razmišljali o tome koliko teško može da bude, verovatno ništa ne bismo ni počeli. Nemoj da ostaneš na početnoj stanici, nikad ne znaš gde put može da te odvede!", poručio je mladima Nikola, član poznatog dvojca Braća burazeri.

Ena Luna pričala je o tome kako je nju pronašao posao iz snova i istakla da joj je posao influensera doneo mnogo dobrih stvari, putovanja i poznanstava, kao i mogućnost da isproba stvari koje uz regularni posao od 9 do 17h ne bi mogla. Naglasila je koliko su stalno učenje i sticanje novih iskustava važni i kroz sopstveni primer, a mladima poručila da veruju u sebe, da budu dosledni i autentični: "Ljudi prepoznaju iskrenost i na to najbolje reaguju, zato budite ono što zaista jeste!"

Online konferencija samo je jedna u nizu zanimljivosti koje ove jeseni očekuju mlade. Edukacija u okviru Coca-Cola platforme potpuno je besplatna. Polaznici ovog programa imaju mogućnost da upoznaju stručnjake iz Coca-Cola HBC Srbija i dobijaju smernice i savete i to kroz neke od modula kao što su interakcija i umrežavanje, upravljanje projektima, komunikacije, veština prodaje, lični razvoj, pregovaranje, finansije...

Do sada su već organizovane mentorske sesije sa Andreom Radonjić, menadžerom za javne i regulatorne poslove na temu Poslovnog umrežavanja, kao i Jovanom Tufegdžić, menadžerom za eksterne komunikacije, i to na uvek aktuelnu temu Efikasne komunikacije, dok je Jelena Aritonović, menadžer u finansijama, pomogla učesnicima da razviju svoju finansijsku pismenost. Takođe, Milos Pantović, direktor za razvoj biznisa kompanije Bambi, podelio je sa učesnicima svoje iskustvo o rukovođenju zahtevnim i manje zahtevnim projektima.

Do kraja godine planirano je još interesantnih sesija, korisnih za profesionalni razvoj mladih ljudi.

Po završetku programa svi polaznici dobijaju sertifikat o završenom programu, ali i potrebno znanje da krenu sigurniji u potragu za svojim novim poslom. O uspešnosti programa, pored pozitivnih iskustava koja se mogu pročitati na samoj platformi Coca-Cola podrška mladima, govori i činjenica da je nakon završene edukacije čak 50 odsto mladih u prvih 30 dana ostvarilo pozitivnu promenu u karijeri, a preko 30 odsto njih je pronašlo posao.

Zato i ove godine iz Coca-Cola HBC poručuju mladima *Nauči, primeni, kreni*, jer karijera o kojoj sanjaš zavisi samo od tebe! ¶

Više informacija o različitim modulima i aktivnostima kroz koje Coca-Cola HBC Srbija pruža podršku mladima možete pogledati na *https://coca-colapodrskamladima.com/*

DRAGAN ILIĆ

Trideset godina zdravog razuma

Televizija predstavlja mnogo više od medija masovne komunikacije. Ona je istovremeno hronika vremena, ali i neobično važan stvaralac identiteta, moćno oružje političke propagande i kontrole društva. Zbog toga je proteklih trideset godina istorije "Vremena" ujedno i istorija borbe za demokratizaciju društva i slobodu medija, prvenstveno televizije

Jubileji su zeznuta stvar. Ovaj slavljenički tekst me poput katapulta vratio u prošlost, pa se unapred izvinjavam ako povremeno zazvučim kao ujka Albert ili deda iz *Mućki* koji svoje monologe obično započinju rečima: "*During the war...*", na šta svi ustaju i beže glavom bez obzira.

Ipak, 1990. sam kao student psihologije dobio svoju prvu imejl adresu sa domenom univerziteta. U Srbiji je uz internet započinjalo i višestranačje, a na televiziji je dominirao RTS sa svoja tri kanala. TV Bastilja. Zemljom je suvereno vladao Slobodan Milošević. Počeo je raspad Jugoslavije i televizija je uživo prenosila horor rata. Slušao sam B92 i čitao "Vreme", to je bila nasušna potreba, pitanje mentalnog zdravlja i otpora sveopštem ludilu u koje smo uronili. Pera Luković je pisao o televiziji u svojoj kolumni "Ćorava kutija".

Pet godina kasnije, 1995. Šaban Bajramović se vratio iz Amerike i održao svoj povratnički koncert u Hali sportova na Novom Beogradu. Tada sam već radio u redakciji za kulturu Radija B92, pa sam odlučio da napravim intervju. Beograd je bio oblepljen belim plakatima na kojima je pisalo "Vratio se car", Šaban u belom odelu, u salu je ujahao na belom konju, sve sa šimikama od krokodilske kože. Razgovora u svlačionici i dalje se vrlo dobro sećam. Odneo sam tekst u "Vreme" u Mišarskoj i ponudio ga Žaretu, koga sam tada i upoznao. Intervju je objavljen s naslovom "Di si rođen tu se vraćaš". Tu radost nikada neću zaboraviti.

Emisiju "TV Manijak" počeo sam da radim sa kolegama na Radiju B92 godinu kasnije. Preskočiću ratne priče da se čitaoci ne razbeže, i stižemo u 2002. godinu. "Vreme" je tada u "Staklencu" na Trgu Republike organizovalo seriju okruglih stolova u kojima se govorilo o medijima. Olja Bećković vodila je razgovore, pa smo na jednoj od tribina, koje je snimala televizija, gosti bili moj kolega Goran Mojsin i ja. Sećam se da je jedan od sagovornika bio i tadašnji ministar Boris Tadić, koji je obećavao blistavu budućnost medijima u Srbiji, bez uticaja politike. Moki i ja smo već tada znali da će materijala za "TV Manijaka" biti dok bude televizije, kao i da će mediji poput Pinka preživeti sve političke promene služeći vlasti.

Tada me je Dragoljub Žarković zamolio da za "Vreme" pišem kolumnu o televiziji. Kada sam mu rekao da postoje radio i TV emisija, on i Stojan Cerović ubedili su me da samo napisana reč ostaje kao svedočanstvo. Od tada postoji TV Manijak, pa me količina akumuliranog materijala i sećanja pomalo plaši.

Stojan i Žare su, naravno, bili u pravu.

TV Manijak mi je takođe bio povod da upoznam još dvoje ljudi koji su na televiziju gledali sa sličnom strašću. Bojana Andrić je, kao prethodni dobitnik nagrade za TV kritiku "Dušan Duda Timotijević", tu nagradu dodelila meni, a sledeće godine ja sam dobio priliku da je prosledim Ranku Munitiću, čoveku koji je na najpotpuniji način pisao o njoj.

Svi pomenuti delili su ideju da televizija predstavlja mnogo više od medija masovne komunikacije. Ona je istovremeno hronika vremena, ali i neobično važan stvaralac identiteta, moćno oružje političke propagande i kontrole društva.

Zbog toga je proteklih 30 godina istorije "Vremena" istorija borbe za demokratizaciju društva. Istovremeno, to je borba za slobodu medija, prvenstveno televizije.

Politički pluralizam koji počinje devedesetih, doveo je do pojave privatnih televizija, ali se prava promena desila tek sa pojavom B92. Pokazalo se, međutim, da je TV B92 bila nesposobna da izdrži politički pritisak koji se posle 2000. godine vršio putem ekonomskog iscrpljivanja. Prekasno smo shvatili da su od Miloševića i presecanja kablova, mnogo opasniji tipovi sa aktovkama. Na sreću, "Vreme" je uspelo da preživi tu tranziciju i ne bude prodato za dug, poput B92.

Drugi izazov, kako za televiziju tako i za "Vreme", bio je munjevit razvoj savremenih informacionih tehnologija. Uprkos većoj posećenosti (merenoj klikovima), internet, a naročito društvene mreže, neće moći da zamene tekstove koji će čitaocu dati kontekst, umesto brze, površne i neproverene informacije.

Sa ponosom zato mogu da kažem kako se retko koji magazin može pohvaliti činjenicom da u trideset godina nije napravio ni jedan bitan "faul" niti u novinarskom niti u političkom smislu, što je u Srbiji gotovo neverovatno.

Prateći televiziju, mogli smo da primetimo kako se potreba za kontrolom medija u punom krugu vraća gotovo u stanje identično onom iz vremena kada je "Vreme" nastajalo.

Još jedna uloga "Vremena" je neobično važna. Radi se o artikulisanju svih polemika koje su obeležile podele u medijskom i kulturnom prostoru.

Foto: print screen

Počelo je borbom za profesionalno novinarstvo tokom devedesetih kroz stvaranje NUNS-a kao protivteže režimskom novinarstvu.

Posle pada Miloševića ključna društvena polemika o "prvoj" i "drugoj" Srbiji inicirana je upravo na stranicama "Vremena". Tada su Stojan Cerović i Dragoljub Žarković neobično hrabro pisali i polemisali o podelama koje su nastale među dojučerašnjim saborcima protiv Miloševićeve diktature. Mislim da sumornu viziju podela i narcizma malih razlika i danas proživljavamo.

Televiziju i politiku je takođe odlikovala neprekinuta nit populizma, koja se u politici danas prepoznaje kao demagogija i kult ličnosti, a u televiziji kao potpuna komercijalizacija i manipulacija.

Ko bi mogao da poveruje kako će danas televiziju, odnosno televizijsku ponudu definisati politika fizički definisana kao kompanija putem koje dobijate TV signal. Poslednjih dana rat između operatera postao je rat između vlasti i opozicije, ali najgore od svega – rat među novinarima i novinarskim udruženjima.

Očekujući uključenje u obraćanje predsednika, jedan politički analitičar je rekao kako opozicija neprekidno biračima nameće teme koje "ne prolaze" i koje ne zanimaju građane. Akademska čestitost je, po ovoj teoriji, zanimljiva uskom krugu obrazovanih i zaposlenih u visokoškolskim ustanovama, a sloboda medija se tiče samo novinarskog esnafa. Zamislite samo da na bilo kom svetskom mediju neko odvali ovakvu glupost. Analitičar bi otpao poput onog pravnog eksperta CNN-a i "Njujorkera" koga su provalili da je na zoom mitingu masturbirao.

Možda je najvažnija uloga "Vremena" svih ovih godina bila neprekidan pokušaj razvijanja društvenog dijaloga. Taj proces nikada u Srbiji nije išao lako i bez raskida, razlaza i prekida prijateljstava. Ipak, on je neophodan, ma kako mučan i bolan bio. Upravo zato se plašim da će najavljeno Ministarstvo za dijalog biti pokušaj unapred osuđen na neuspeh. Vlast koja je dovela do strahovitog pritiska na medije koji je ne podržavaju želi da pokrene dijalog o smanjivanju podela koje je u najvećoj meri sama stvorila.

Ukoliko zaista želite da prevaziđete polarizaciju u društvu, morate poštovati profesionalne standarde u medijima koji ne dozvoljavaju da ne dajete priliku drugoj strani da govori, ili da se uzdržite od uvreda i govora mržnje, nedokazanih optužbi i kleveta. Zato mislim da će u narednim godinama položaj "Vremena" biti još više izložen iskušenjima društvene i medijske polarizacije. Neobično je teško održati ravnotežu i profesionalizam, dok vas sa raznih strana guraju u neku od zaraćenih strana.

Već trideset godina uspešno hodamo po toj žici i nismo izgubili ni obraz ni ravnotežu. "Vremenu" i onima koji ga čitaju želim još mnogo godina tog teškog, ali jedinog ispravnog puta. ¶

Kontekst nastanka "Vremena"

Iako je Miloševiću, kao i svim vladarima posle njega, RTS bio jedna od najvažnijih karika vlasti, aparatčici imenovani na uredničke pozicije zavodili su red i u manjim redakcijama: iskusnim novinarima dodeljivani su ponižavajući zadaci, dok su iz kabineta stizali gotovi tekstovi – preteče onih koji će svoj procvat doživeti devedesetih. Za ovu priliku dovoljno reći da je ta situacija dovela do masovnog pregrupisavanja, prelaska novinara iz jednih medija u druge i – postepeno – pokretanja novih medija koji će tokom istih tih devedesetih osvetlati obraz inače ukaljanog novinarstva

"Sve me to dovodi na pomisao da se ponovo nalazimo u situaciji u kojoj se lome kičme. Posledice su jasne: neki će ljudi otići, drugi doći, nekima će kičma biti slomljena, neki će se presaviti. To je život i to se svuda dešava, ali mene stvarno zanima što je s povjerenjem naroda – čitalaca, slušalaca, gledalaca i koliko je nama u ovoj teškoj ekonomskoj i političkoj situaciji stalo da nam građani vjeruju? (...) Mislim da ima slijepog srljanja ka vlasti i uvlačenja, da je ponuda čak veća od potražnje, jer je riječ o egzistencijalnim pitanjima. Ali, što je onda s osnovnim opredjeljenjima da je samo informiran čovjek u stanju da odlučuje i da donosi odluke? Ono ostaje u okvirima raspoloženja i volje centara moći"

Iako zvuče tako poznato i sasvim precizno opisuju stanje na medijskoj sceni, ove reči nisu izgovorene ni danas, pa ni juče, već čitave 33 godine pre našeg doba. Izgovorio je ih Jug Grizelj 1987. godine, u razgovoru za zagrebački "Danas". Tri godine nakon ovog intervjua, Grizelj će postati jedan od osnivača nedeljnika "Vreme" – lista koji, evo, trideseti rođendan dočekuje u medijskim, pa i političkim okolnostima koje neodoljivo podsećaju na okolnosti u kojima je i zbog kojih je nastao.

Kao prvi privatni medij u Srbiji, "Vreme" je 1990. godine, zajedno sa advokatom Srđom Popovićem, osnovala grupa novinara do tada angažovanih u NIN-u, "Politici ekspres", "Večernjim novostima" i "Borbi", kojima su se kasnije pridružile kolege direktno ili indirektno prognane iz drugih redakcija. U nekom drugom i drugačijem vremenu, "Vreme" kao takvo ne bi bilo moguće, a možda ni potrebno.

PRIPREME ZA ARMAGEDON

Posle smrti Josipa Broza Tita, atmosfera u društvu, pa i u medijima, postala je malo "labavija", opuštenija, pogodnija za eksperimente. U tek objavljenoj knjizi *Integritet u novinarstvu* Centra za kulturnu dekontaminaciju, dugogodišnja novinarka Branka Mihajlović opisala je to ovako: "Osećala se drugačija klima, slobodnije se pisalo, komentarisalo, otvarale su se skoro sve teme, deo onoga što su bili ideološki zabrani. Počele su se pojavljivati u medijima nekad zabranjene ličnosti i počelo se debatovati o nekad zabranjenim temama".

Ova idila, istina prilično narušena početkom ratnohuškačkog izveštavanja o Kosovu, trajala je manje-više sve do 18. januara 1987. kada je "Politika" objavila paškvilu "Vojko i Savle", a sve u sklopu konačnog obračuna vezanog za Memorandum SANU. Bila je direktno usmerena na diskreditaciju akademika Gojka Nikoliša i Pavla Savića, obilovala podacima iz domena njihove privatnosti (što je značilo da su bile konsultovane i nadležne službe) i označila konačni razlaz između Slobodana Miloševića i Ivana Stambolića. Iako naspram današnjih tabloida, na prvi pogled, ova "humoreska" izgleda čak i naivno – ona to nije bila. I dan-danas analiziraju se njeni efekti na srpsku medijsku i političku scenu, što dovoljno govori o zemljotresu koji je izazvala.

Konkurencija

U Srbiji je 1990. godine izlazilo 1.447 štampanih izdanja koja su se godišnje prodavala u 586 miliona primeraka.

Najveći deo tiraža otpadao je na dnevne listove (357 miliona). Ukupno je izlazilo 14 dnevnih listova od kojih su najtiražniji bili "Večernje novosti" (222 hiljade primeraka dnevno), "Politika ekspres" (199 hiljada) i "Politika" (185 hiljada), dok je "Borba" bila na začelju sa 31 hiljadom primeraka.

(Mihajlo Bjelica, Mediji i politička moć, Novinarstvo u Srbiji 1945–1997)

NA POČETKU 30 LUDIH GODINA: S. Milošević i V. Šešelj
Foto: Draško Gagović

Pravi krah, međutim, dogodio se devet meseci kasnije – u septembru 1987. na Osmoj sednici Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije.

Tek tada, ozvaničenjem moći Slobodana Miloševića, otpočela je nikad završena epoha državnog spinovanja, pisanja tekstova u kabinetima, pretnji, ucena, govora mržnje i uopšte, svega onoga čemu i danas svedočimo. Medije je pre svega pogodio proces tzv. diferencijacije, u okviru kojeg su članovi svih partijskih organizacija, u svim mesnim zajednicama, preduzećima i medijima morali da se na sastancima, javno, izjašnjavaju o ishodu sednice na kojoj je Ivan Stambolić otišao u istoriju: svako ko je imao neke rezerve ili se otvoreno usprotivio Miloševićevoj politici, isključen je iz partije.

Na uredničkа mesta su od tog trenutka mogli da stupe samo "pravoverni", a sve što je iole ličilo na kreativnu ili političku slobodu – gušeno je u začetku. Nedeljnik NIN, "Politika", "Politika ekspres", "Borba", ali pre svih RTS, tada su, u većoj ili manjoj meri, postali propagandna mašinerija novog političkog lidera.

Iako je Miloševiću, kao i svim vladarima posle njega, RTS bio jedna od najvažnijih karika vlasti, aparatčici imenovani na uredničke pozicije zavodili su red i u manjim redakcijama: iskusnim novinarima dodeljivani su ponižavajući zadaci, dok su iz kabineta stizali gotovi tekstovi – preteče onih koji će svoj procvat doživeti devedesetih. O tim danima ispričani su već tomovi, te je za ovu priliku dovoljno reći da je ta situacija dovela do masovnog pregrupisavanja, prelaska novinara iz jednih medija u druge i – postepeno – pokretanja novih medija koji će tokom istih tih devedesetih osvetlati obraz inače ukaljanog novinarstva.

OTETE SLOBODICE

Baš kao i danas, nije vladao totalni mrak – mogao se tu i tamo nazreti neki zračak svetlosti. Tako je na Trećem kanalu televizije 22. maja 1987. pokrenut Omladinski TV kanal – OK, koji je osnovala Gradska konferencija omladine Beograda. Emitovan je svaki dan od 14 do dva sata posle ponoći i obilovao sadržajima kojih su ljudi bili željni: kritika društvene realnosti, gosti "nepoželjni" u drugim medijima, mladi i inovativni novinari. Stvar je, međutim, trajala svega 26 dana: zbog emisije "Strogo poverljivo" Zoran Čičak, urednik u Centru za idejni rad SSO Beograd, ocenio je da se na OK kanalu vodila "mizerna hajka" protiv Tita, s dimenzijama kontrarevolucionarnog udara, te je OK kanal jednostavno ugašen.

U spornoj emisiji, inače, gostovali su Milovan Đilas, Ljubomir Tadić, Kosta Čavoški i drugi, a voditelj je bio niko drugi do – Milorad Vučelić, buduća vedeta Miloševićevog medijskog carstva. Samo sedam dana ranije i nekoliko stotina metara dalje, dešavala se istorija: u zgradi Doma omladine 15. maja 1989. pokrenut je Radio B92, koji će preživeti mnogo duže od OK kanala, uticati na političke i društvene promene i sve vreme svog postojanja biti jedan od simbola slobode govora i informisanja.

Pored ekipe tada mladih i javnosti nepoznatih urednika i novinara, radiju B92 s vremenom će se pridružiti i iskusnije kolege s Radio Beograda. Ipak, upravo njihova svedočanstva govore da je ubijanje medija išlo poput onog već opštepoznatog kuvanja žabe – lagano i neprimetno. "Prošla je Osma sednica i mi smo mislili da smo preživeli. Nismo shvatali da smo već tada bili bivši", ispričaće godinama kasnije Dušan Radulović, legenda Radija B92, ali i "Vremena". On je u knjizi *Talasanje Srbije* Dušana Mašića objasnio da je u to vreme na Radio Beogradu bilo ozbiljnih političkih emisija i da zbog toga B92 nisu percipirali kao konkurenciju. "Prvi put smo shvatili da B92 može da nam bude konkurencija onog trenutka kada je pokojni Mitević zabranio izveštavanje o prvoj tući ispred televizije. To je bila '90. godina".

Pored mesec dana preživelog OK radija i tek rođene "Devedesetdvojke", nekakva sloboda postojala je još samo na Studiju B, pre svega na muzičkom planu.

U tom i takvom trenutku rađalo se "Vreme". Imajući u vidu tiraže tadašnje štampe (vidi okvir) i neizvesnu sudbinu tada još žive Partije sa pripadajućim službama – bio je to herojski potez sa sasvim ograničenim efektima. Da se na prostoru bivše Jugoslavije nije dogodio rat i da se u Srbiji nije dogodio politički teror, tako bi i verovatno ostalo, a "Vreme" teško da bi dočekalo čak i prvi rođendan. Međutim, bilo mu je pisano drugačije. ¶

TAMARA SKROZZA

Plati, pa ćeš znati

Pametni ljudi prave prognoze za vreme kada sigurno neće biti živi, kako bi izbegli podsmevanje okoline zbog promašaja. Ali, na tridesetogodišnjicu "Vremena" nekako je red da se predvidi kako će mediji izgledati za još toliko vremena, a zgodno se namestilo da to bude 2050. godine. Autor se nada da će biti u mogućnosti da za tadašnje "Vreme" napiše tekst o svojim mladalačkim zabludama i promišljanjima o budućnosti medija

Foto: M. Milenković

Poželiš da vidiš šta se zaista dešava u Siriji, staviš virtuelne naočare i nađeš se usred reportaže. Oko tebe padaju bombe i prašte meci, a ti slušaš ispovesti ljudi u skloništima.

Ili, sediš u prvom redu na predsedničkoj debati i sam biraš u koga ćeš da gledaš, umesto da ti to reditelj prenosa određuje poigravajući se tvojim emocijama.

Za sve ovo ne treba nam još trideset godina, ta tehnologija već postoji, ali teško da će ikada postati primarni način za dolaženje do vesti. Takvih pokušaja već ima i nisu se primili, ne zbog toga što je skupo (nije), već zato što ljudi iz medija očekuju da budu... pa, mediji. Posrednik između njih i informacije koji tu informaciju stavlja u potreban ili poželjan kontekst.

Zato će neko debatu gledati na Foksu, a neko na CNN-u gde se razlikuje režija, kao što će neko želeti da događaje u Siriji prati iz Damaska, a neko iz Alepa. Tehnologija je tu sekundarna. I sada, a biće i za trideset godina.

PAPIR TRPI SVE

Prvo pitanje jeste da li ćemo u 2050. čitati papirne novine ili će štampani mediji otići u istoriju? Prognoza je da će ih biti, možda ne u tiražima iz osamdesetih godina prošlog veka, ali sasvim je moguće da budu tiražniji nego danas.

Papir ima nekoliko velikih prednosti u odnosu na ekran. Najpre, jeftin je i lako ga je reciklirati. Održiv je i možete pošumljavati samo za potrebe proizvodnje hartije, što predstavlja višestruku korist.

Papirne novine kupite za malo novca, pogledate šta vas zanima, a onda ih bacite, odnosno odložite za reciklažu. Tako nešto ne može se ni sa jednim ekranom, niti će moći za trideset godina.

Novine su zdravije za oči i cena njihove izrade je konačna. Kada kupite novine nemate dodatne troškove osim ponekad za svetlo, za razliku od čitanja sa ekrana gde vam je uvek neophodna dodatna energija koja košta. Plus sam uređaj.

Štampani mediji postojaće i za trideset godina, ali je verovatnije da će ih kupovati oni obrazovaniji i zapitaniji, koji više brinu o sopstvenom zdravlju i ekologiji. Uostalom, dokle god postoji papir na njemu će se nešto štampati, pa makar i novinski tekstovi. Na urednicima i menadžerima je da smisle kako se od toga pravi isplativ posao, a razlog za optimizam jeste što će novine budućnosti praviti oni koji ih nisu čitali u mladosti. Za njih će to biti novi prostor za istraživanje i kreiranje, i neće biti opterećeni nostalgijom.

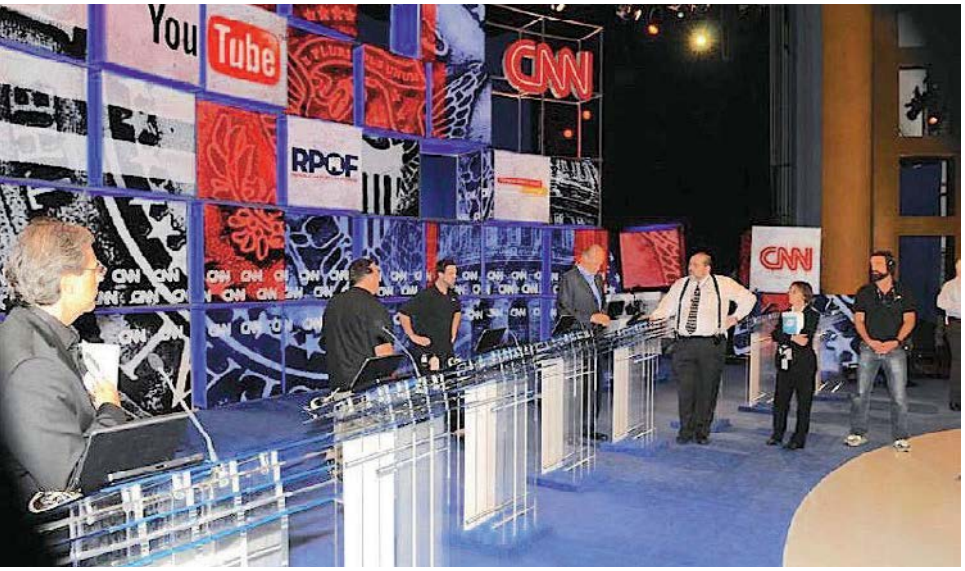
SVEPRISUTNOST I LOKALIZACIJA

Količina informacija koja će nam biti na raspolaganju i koja će se dnevno proizvoditi biće nezamisliva za današnjeg čoveka. Kao što je današnjica nezamisliva nekome iz oktobra 1990. godine. Čisto kao ilustracija, tek godinu dana kasnije (1991) pojavio se prvi javni veb sajt.

Svet će biti potpuno premrežen, čak i u pustinji ili na nepristupačnom planinskom vrhu imaćemo internet pristup (ostaju nam možda samo morske dubine). Sve će biti u "oblaku", dakle svemu će moći da se pristupi. Doduše neće sve biti besplatno. Ko bude želeo da bude informisan imaće tu mogućnost, ali je pitanje da li će ljudi i tada birati izvore informacija koji odgovaraju njihovim nazorima kao što to radimo danas. Da malo popravim prognozu, ko bude želeo da "živi u balonu" moći će to i za trideset godina – možda će takav život jedino biti moguć.

Čak i mediji koji su sada tehnološki zahtevni, poput televizije, simulirače se na uređaju poput telefona. Svako će moći sam da napravi vizuelno atraktivan digitalni sadržaj, spektakl poput Eurosonga sa sopstvenim pesmama. Ali, na tom mikroplanu opstajaće najpre oni koji informacije lokalizuju, bilo da se radi o geografskom prostoru ili nekom interesovanju. Na primer, medij koji se bavi isključivo životom neke ulice ili velike stambene zgrade imaće publiku, kao i medij koji se fokusirao na vlasnike sijamskih mačaka u Srbiji ili Belgiji. Mala pretplata se podrazumeva, kao što svi sada plaćamo čišćenje ulaza.

Mnogo pre 2050. očekujte razvoj jezički lokalizovanih globalnih medija. Ako to bude, na primer, BBC ili CNN, imaće-

DALEKO JE 2050:
Mediji – štampani, elektronski...

Foto: Tracy le Blanc

mo ga u svakoj zemlji i na svakom jeziku, s tim da takvih medija na celom svetu neće biti više nego današnjih programa za komunikaciju (Votsap, Vajber, Mesindžer itd.), ili platformi za filmove i serije (Netfliks, HBO, Amazon prajm). Globalne vesti pratiće se sa tih medija, a oni će nezavisnost garantovati činjenicom da su jači od svake pojedinačne vlade. Verovatno će to iziskivati neku organizaciju nalik UN, koja reguliše položaj takvih medija.

BEZ KABLOVA

Virtuelna realnost i gejmifikacija medijskog sadržaja "legalizovaće" se kao novinarske forme, iako su mnogo više u domenu doživljaja nego realnog novinarstva. Prvi tragovi jednog i drugog postoje već sada u formi 3D prikaza medijskih priča ili kvizova, koji otkrivaju koliko pratimo aktuelne događaje. Ako su Tviter i Fejsbuk danas tako uticajni, pokušajte da zamislite kakav pritisak na neku vlast bi mogle da izvrše virtuelne demonstracije na kojima učešće uzmu desetine hiljada realnih korisnika. Sve to pod nekom medijskom kapom, kao što se danas svašta na društvenim mrežama podvodi pod medijske ili informativne sadržaje.

Sve ćemo pratiti bežično: televiziju, radio, internet portale, društvene mreže i te nove medijske formate koje sada ne slutimo. Ono čega neće biti jeste nekakvo čipovanje koje bi omogućilo da vesti primamo "direktno u glavu". Trideset godina premalo je za evoluciju ljudskog mozga koji će i dalje informacije primati čulima – očima i ušima. Najsmelije što bih predvideo su implantirane slušalice koje se napajaju toplotom ljudskog tela. Ali sasvim sigurno nam neće ugraditi ekran u dlan ili podlakticu. Niti će biti komuniciranja mislima, osim kod zaljubljenih.

BEZ ČEGA SE NE MOŽE

Ono oko čega se svi koji predviđaju budućnost medija slažu jeste da će se od novinara i 2050. očekivati da donesu dobru priču o pravdi i nepravdi, toplu ljudsku, zabrinutu, ciničnu, poučnu, razotkrivajuću, sve ono što se tražilo od kada je nastalo novinarstvo.

Ko to ne bude znao, neće mu pomoći munje i gromovi nove tehnologije, bacaće se pare na formu bez suštine, kao što se to i sada događa, a pobeđivaće oni koji na najjednostavniji način prenesu vest pravovremeno i tačno. Oni koji su ubeđeni da će se profesionalizam udaviti u spinovanju i manipulacijama za račun moćnih i bogatih, treba da znaju da će novinarstvo opstajati dokle god postoje zemljotresi, poplave, požari, pa i virusi koje čovek ne može ili ne ume da kontroliše. U takvim će se prilikama sticati novinarska legitimacija, baš kao što je to uvek bivalo.

Ono oko čega se svi koji predviđaju budućnost medija slažu jeste da će se od novinara i 2050. očekivati da donesu dobru priču, o pravdi i nepravdi, toplu, ljudsku, zabrinutu, ciničnu, poučnu, razotkrivajuću, sve ono što se tražilo od kako je novinarstvo nastalo

Najveća razlika u odnosu na danas biće u finansiranju medija. Za dobar sadržaj moraće da se plati direktno, a ostalo će se finansirati iz marketinga. Da bismo uopšte stigli do 2050. moraćemo da se opismenimo, barem toliko da razumemo da nezavisna informacija ima svoju cenu, bilo da dolazi iz nekog medijskog, globalnog džina ili od male redakcije ili pojedinca. Oni koji kupuju skuplju garderobu kupovaće i skuplje informacije, takoreći organske. Konfekcija će se masovno deliti uz reklame.

Uprkos izuzecima, novinarstvo neće postati dobro plaćen posao, kao što nikada nije ni bilo. I za trideset godina najbolji novinari biće oni koji su se nesretno zaljubili u profesiju koja im je uvek donosila više muke nego radosti, i koji će u svakoj prilici da izaberu nešto lagodnije i manje stresno nepogrešivo pogrešiti. ¶

Zašto je baš batler ubica... i čemu uopšte batleri?

Magazin mora da ime profesionalno potkovane i etički ispravne urednike te najbolje, najkompetentnije i najvisprenije autore kao svoj osnovni kapital – inače može odmah na doboš

Kad se pojavio prvi broj "Vremena", 29. oktobra 1990, na mom kiosku – u gradu s kojim dojučerašnji ministar Vukosavljević održava neku čudnu, jednostranu sado-mazo relaciju – mogao se kupiti i NIN, praotac jugoslovenskih njusmagazina, tada doduše u dosta žalosnoj fazi (većina novinara-osnivača "Vremena" "prebegla" je upravo odande), potom zagrebački tjednik "Danas", koji je od 1982. kad je nastao (da popuni političko-kulturno-tržišnu rupu nastalu nasilnim gašenjem VUS-a) postepeno rastao i sazrevao i kojem je posrtanje NIN-a donelo mnogo dobra, potom sarajevska "Nedjelja" koja je bila be-ha pokušaj da se parira "gigantima" iz dva najveća grada, možda ne preterano uspešan, ali bilo je tu sjajnih autora iz tada rascvetale mlađe sarajevske ekipe rođenih krajem pedesetih i šezdesetih; onda, splitska "Nedjeljna Dalmacija", formatom dnevnik, ali ne samo ritmom izlaženja nego pre svega duhom nešto mnogo bliže nedeljnom magazinu, vrlo "dinamitnom" za standarde epohe; osim svega toga, bile su tu i dvonedeljne revije poput kultnog "Starta" i tada već urnisane "Duge", a taj revijalni format bio je veoma važan tokom sedamdesetih i osamdesetih, da bi do kraja veka praktično iščileo.

E, da, maltene u dan kad i "Vreme" pojavio se i zagrebački "Globus", kreacija Denisa Kuljiša i ekipe, polusenzacionalistički sedmičnik na velikom formatu, koji će kao takav doživeti i najveće uspehe i najgore padove i blamaže, da bi kasnije ušao u "mirniju" fazu, upravo prelaskom na kolorni njusmagazinski format, gde je i sada, mada od nedavno besmisleno udvosedmičen, kao ni riba ni devojka (i iz njega će deobom nastati neki drugi nedeljnici, pre svega "Nacional"). U Podgorici se, takođe skoro u dan u isto vreme, pojavio "Monitor", devedesetih bitan svetionik unutar i izvan Crne Gore, i opstao, mada tržišno pomalo izolovan, do danas. Bili su tu još i "omladinski listovi", pretežno dvonedeljnici u njusmagazinskom formatu, od kojih je najbolji bio novosadski "Stav", a najuticajniji "Naši Dani" iz Sarajeva. Plus "Polet" na novinskom formatu, "Mladost", NON... A gde su još i rođaci s druge strane Kupe: kultna "Mladina", nažalost, uskoro likvidirani "Teleks", od svega alternativnija "Tribuna"... Iščitavanje svega toga je, kako bih vam rekao, zahtevalo celog čoveka...

Trideset godina kasnije, dobra većina spomenutih naslova ne postoji. Hm, možda su se pojavili novi? Od bitnih, samo legendarni "Feral Tribune" (1993–2008), koji je na kraju slomljen i iscrpljen što sudskim progonima, što nekom vrstom tržišno-oglašivačke izolacije, a nije da slomu nisu pripomogli i neki drugi čimbenici i himbenici, uključujući unutrašnje; u Srbiji, neko se znatnije vreme održao "Reporter" (pomalo neobična banjalučko-beogradska kreacija, zvezdane trenutke doživeo pred pad Miloševića), ali ni njega odavno nema, a pojavio se i dovoljno dugo opstao jedino "Nedeljnik", koji formulu uspeha traži u izvesnom *light* pakovanju. I to bi bilo to... Govorim, dakako, o njusmagazinima, ili nekako drugačije formatiranim političkim nedeljnicima za zahtevniju publiku, i isključujem ekstremističke i monomanske projekte poput Vučelićevog "Pečata", na primer.

Šta je bilo na umu osnivačima "Vremena" kada su ga pokretali, to samo oni znaju; bilo je to i nedoba (pred ratove, raspad zemlje, smanjenje tržišta, ekonomsku katastrofu) i pravo doba (uspostavljanje kakve-takve tržišne ekonomije; mlađim čitaocima je teško da pojme da sve do te godine pojedinci ili grupe ljudi nisu mogli da osnivaju svoje medije, nego samo država ili neka organizacija pod njenom kapom) za tako nešto. Kako god, ako su u to ušli naumivši da se, okej, ne baš obogate, ali da dobro i komforno žive od svog proizvoda na tržištu, žestoko su se preračunali. Samo, znajući veliku većinu njih, ionako se ne bi reklo da im je to bio motiv. Pre bi se reklo da je to bilo neka vrsta *čačkanja mečke* ili *traženja đavola* kroz bavljenje profesionalnim i društveno odgovornim novinarstvom za svoj račun. Pa, šta su/smo tražili, to su/smo i dobili... I još dobijamo, biće da je taj đavo još dovoljno vruć, da je mečka još dovoljno razdražena.

Ali, šta uopšte znači, danas i ovde, praviti nedeljni magazin okrenut političkim, društvenim, ekonomskim i kulturnim pitanjima? Nije li to čak, u ovo vreme trenutnog prenošenja informacije s kraja na kraj sveta, svojevrsni *anahronizam*? Tehnološki i žanrovski, nedvosmisleno – nije. Industrija štampe, doduše, globalno je u krizi koja neće proći brzo ni lako ili možda neće proći uopšte, ali magazini su tu manje ugroženi od dnevnih listova, kratkovido nateranih na besmislenu trku s elektronskim medijima koje nikada ne mogu da dostignu ili prestignu (ali mogu da ih *outsmart*, da ih "natpamete", kao što rade najbolji među njima, npr. "The Guardian", "Le Monde", nekoliko ključnih dnevnika na nemačkom etc.).

ZAŠTO SE ČITA MAGAZIN

Šta to konkretno znači? Još od devedesetih, još od pre masovnog "zapaćenja" interneta, moralo je biti jasno da se magazini ne čitaju zato da bi se saznalo *šta ima novo*, pa čak ni, rečnikom krimića rečeno, *ko je ubica*: baštovan ili batler. Jer, to je nešto što su "brži" mediji već

Magazin se, da se manemo lažne skromnosti, pravi za natprosečno pismenog i upućenog čitaoca. Tako je i s "Vremenom". Nije to tako zato da bi se oni koji ga prave hvalili kako su najpametniji, nego je to čisto žanrovska stvar: prosto, takvo je mesto njusmagazina u kosmosu štampe, tako je bilo i pre nas, i tako će biti i kad nas ne bude

objavili. Magazin, međutim, ako ima profesionalno potkovane i etički ispravne urednike te najbolje, najkompetentnije i najvisprenije autore (a magazin *mora* da ima baš takve urednike i autore kao svoj osnovni kapital, inače može odmah na doboš!), može tim osnovnim pričama da podari bezbroj dubljih dimenzija: zašto se nešto dešava, a nešto drugo se ne dešava mada bi trebalo, koji su razlozi zbog kojih X čini ovo a Y ono i kako će se to odraziti na stanje čitaočevog džepa, građanskog statusa ili duše; ako je batler ubica, kako je to učinio, iz kojih motiva i koji je društveni mehanizam do toga doveo... I trebaju li nam, uostalom, uopšte ti batleri?!

Magazin se, da se manemo lažne skromnosti, pravi za natprosečno pismenog i upućenog čitaoca. Tako je i s "Vremenom". Nije to tako zato da bi se oni koji ga prave hvalili kako su najpametniji, nego je to čisto žanrovska stvar: prosto, takvo je mesto njusmagazina u kosmosu štampe, tako je bilo i pre nas, i tako će biti i kad nas ne bude. Kao što se, na primer, "psihološka drama" ne snima s namerom da je gledaju nedorasli balavci ili polupismeni težaci, čast i jednima i drugima.

Zato magazin može da ostane sasvim neimpresioniran "čuvenim rediteljem", "slavnim glumcem" ili "velikim piscem", ako proceni da nemaju šta da mu kažu. Umesto toga, radije će se baviti otkrivanjem i promovisanjem novih ili skrajnutih vrednosti, neretko subverzivnih u odnosu na etablirano stanje i odnose. U politici nikada neće nekritički podržavati ovog ili onog pojedinca ili stranku, ali će vrlo jasno podržavati određeni set vrednosti koje su, naravno, ideološke i političke – nema nikakvog racionalnog razloga da se beži od tih reči.

"Vreme" je, recimo, list koji od početka i u besprekornom kontinuitetu podržava građansko-demokratske vrednosti, i takvi su (a ne apstraktno i malograđanski "neutralni") njegovi urednici i autori; neko je naklonjeniji levici, neko drugi je više liberal, ili sebe vidi u nekoj trećoj nijansi unutar širokog konsenzusa graditelja slobodnog i otvorenog društva (zarad toga se znaju i međusobno sporiti, implicitno i eksplicitno). Zato su, a ne nekog jednoumlja radi, svi bazično sekularisti, antinacionalisti, evrointegracionisti, u civilizacijskom (a ne naporno sektaškom) smislu feministi. Nisu nužno poklonici "političke korektnosti" (naprotiv), ali jesu tvrdi zastupnici osnovnih civilizacijskih vrednosti, koje imaju i svoj politički izraz i odraz.

U kulturi, rekoh već, "Vreme" takođe ima i pravo i obavezu da čini ovo: iz obilja onoga što se "objavljuje", "igra", "izlaže" i uopšte "dešava", a što nam se marketinško-čaršijski nameće kao "epohalno, keve mi" probrati ono što jeste ili bi moglo biti najrelevantnije za njegove postojeće i potencijalne čitaoce, i ono što bi ih moglo odvesti nekuda dalje, uputiti ih kako da se lakše i suverenije snalaze u kulturnoj produkciji savremenosti, lokalnoj i globalnoj. Ono što će im, u dijalogu – zašto ne i polemičkom – s autorima "Vremena", pomoći da imaju što izoštrenije kriterijume, a ne da budu opijeni bilo *hajpom* trenutka i intelektualne mode, bilo gušećim stiskom nepropitivane "tradicije".

Sve to, i još mnogo toga, magazin i sme i može i mora. Zato je on izrastao u najelitniju formu autorskog novinarskog izraza. Ta forma, taj žanr, takođe obavezuje. "Vreme" je tim tragom išlo i opstalo u prvih trideset godina, nekada uspevajući, nekada i grešeći, ali nikada se ne sramoteći. I uvek je bilo onih koji su to umeli da prepoznaju, onih koji znaju da radeći tako, "Vreme" radi baš za njih.

Zato je "Vreme" i dalje tu, na mom kiosku. Mada je to jedan drugi kiosk, u drugom ili trećem gradu, ko mari. "Preživljuje dobro pisanje", što bi rekao jedan što je dobro pisao, mada sam nije preživeo, što je manje važno. ¶

TEOFIL PANČIĆ

U muzici se laganje ne zamera

"Kapital se ovdje jedva zadrži u istim rukama dve generacije – s oca na sina, unuk obavezno ostane kratkih rukava. Takođe, u zadnjih stotinjak godina, unuk se nikada nije rodio u istoj državi u kojoj i deda, pa je teško očekivati i da se kapital skrasi kod nove elite"

Antonije Pušić spada u jedinstvene pojave na našoj kulturnoj sceni: deluje nam kao da je oduvek tu, do te mere da se i ne sećamo kako je bilo pre njega. To je, verovatno, najbolji dokaz da je njegovo glavno umetničko delo otpočetka bio on sam. Upisavši se tako u našu memoriju kao nepromenljiva činjenica, ispostavilo se da je po visokom stepenu uspešnosti umetničke samomistifikacije lika po imenu Rambo Amadeus, njegova pozicija negde na pola puta između Laibacha i Discipline Kičme.

Pogledajte i sami fakte: popularan je, a nema baš klasičan hit; svi znaju za njega, pa ga čak i vole, a niko ne pamti kad je ta ljubav zapravo počela; odavde je, a nije odavde; savršeno svira gitaru, ali čik da prizovete u sećanje neki njegov solo; mogao je da bira muzičke saradnike jer je uvek bio uspešan u privlačenju publike, mada ona nikad nije dolazila samo zbog muzike na njegove nastupe; otvoreno je zastupao građansku poziciju i u najtežim ratnim vremenima, ali nikad nije koncertno nastupao za bilo koju političku opciju... Rambo Amadeus uvek funkcioniše kao narodna podsvest – sa humorom razmatra ono što je svima na pameti, ali retki su ono koji to i izgovore.

Rambo je skoro vršnjak "Vremena" i pojavio se u sličnom kontekstu – poslednjih dana Jugoslavije. U njegovoj karijeri ostale su upisane mnoge potkulturne mudrosti, dosetke, čojstva i junaštva, koja predstavljaju sećanje na ovu epohu naše istorije. Kao pojavu koja je više od 30 godina bila neka vrsta neočekivanog tribuna propalih klasa sa našeg podneblja, onih bez glasa i prava na istinu, ali željnih da prežive sa ličnim ponosom i u najtežim vremenima, našli smo za shodno da ga upitamo ponešto o tome kako nas je snašlo sve to što se u međuvremenu dogodilo.

"VREME": Antonije, gde si i u kakvom okruženju svojevremeno odrastao? Za koje mesto si najviše vezan i zašto svuda piše da si rođen u Kotoru, a onomad si nas zamalo *pregazio* u Herceg Novom?

RAMBO AMADEUS: Ne znam kako sam vas to *pregazio* – žao mi je – mrzim bahate vozače. Osim ako niste bili na moru – daleko od obale, pa sam vas vidio u poslednjem trenutku. Opasno je plivati van obilježenih plaža, ako te udari jedrilica prolaziš sa čvorugom, ali su gliseri i motorni brodovi opasniji.

Da, rođen sam u Kotoru jer je tamo porodilište. U Kotorskoj bolnici su mi spasili dupe kad sam bio beba od godinu dana. U Kotoru sam završio višu školu. Za KotorArt festival napravio sam prvu operu u životu, koja je izvedena prije dve godine tamo.

U Herceg Novom sam odrastao. U Herceg Novom su moji prijatelji sa kojima sam odrastao. Neprocjenjivo je imati prijateljstva koja traju 50 godina. To su ljudi koji vas poznaju bolje nego što poznajete sami sebe.

Fotografije: Marija Janković

Šta su tvoji roditelji bili po profesiji i kako ti se činila škola – da li ti je još onda sve postalo jasno? Koji je najvažniji savet koji si dobio od roditelja kao klinac, tinejdžer?

Otac je bio arheolog – Indijana Džons mi je, kad sam ga vidio, odmah djelovao kao amerikanizovana imitacija mog oca. Majka je bila profesor književnosti u školi. Usadili su mi jaku ambiciju da radim ono što volim, bez obzira koliko se to isplati. Da, zaista, frazu "da li se nešto isplati" ili ne nikad nisam čuo u našoj kući.

Kad si počeo prvi put da čitaš novine i gledaš televiziju? Šta si u njima pročitao i video i šta te je najviše zainteresovalo?

Pa, novine nisam čitao, slabo šta me je zanimalo na televiziji, prvo što je nekako izazvalo pažnju bio je strip *Alan Ford*, kasnije i pornići na talijanskim privatnim TV kanalima, u vlasništvu budućeg premijera Italije Berluskonija. Ugrađivali smo neka pojačala na antene, *okrećali* antene prema moru, trudili se, zurili noćima u ekran prekriven snijegom, ali nažalost, i pored sve elektronike i truda, pičku nisam uspio da vidim. Tada sam za sva vremena zaključio da od medija ne treba očekivati mnogo.

Koja je bila prva ploča koju si kupio? Zbog čega si uopšte počeo da se baviš muzikom, kako i zašto je do toga došlo? Šta je bio tvoj originalni plan, kako si zamišljao svoju karijeru na početku?

Majka me je prvo upisala u muzičku školu, u kojoj sam se prilično dosađivao. Moj stariji brat kupio je magnetofon – češki *trakaš*, Unitra ZRK – i od kolege muzičara i diskofila Anta Krstovića presnimavao gomile tada aktuelnih svetskih ploča, pa sam zapravo sve dobio servirano, na gotovo. Andrija je imao gimnazijski bend, a ja sam se borio da prisustvujem njihovim probama. Nije bilo plana, stvari su se događale prije nego što sam ja uspijevao da ih smislim. Kad malo bolje razmislim, samo sam imao ideje koje su se stihijski ostvarivale bez ikakvog plana i odluke.

Kakva je bila Crna Gora u to doba? A kakva su tvoja sećanja na Jugoslaviju sa ove distance?

Ne znam, zaista, nisam iz Herceg Novog nigdje mrdao na kopno, samo po gradovima na moru: Tivat, Kotor, Perast, Baošići, Dubrovnik, Split, Šibenik, Zadar, Rijeka, Rabac, Rovinj, Koper, išao sam sa klubom kao tinejdžer stalno na regate.

Sjećam se da nas je mama vodila kao dječake od 7 i 10 godina na Bled na zimovanje. Bled i Bohinj su izgledali jednako lijepo kao Herceg Novi i gradovi na primorju.

Nisam imao nikakvih zamjerki, sve dok nisam otišao na odsluženje vojnog roka. To je za mene bio nezamisliv kulturni šok. Tada to nisam mogao da shvatim, ali danas mi je jasno da je to u stvari bila prava slika Jugoslavije, a da sam ja živio u nekoj povlaštenoj staklenoj bašti prije, a i kratko poslije toga.

Da li je društvena klima u toj socijalističkoj zemlji bila stimulativna za umetničko izražavanje ili su postojali ograničavajući faktori koji su ometali umetnika da bude to što jeste? Kakvo je bilo tvoje rano iskustvo?

Pa, nemam pojma. Ja sam bio sportista, jedriličar. Imali smo neki bend u gimnaziji, nije nam niko smetao, malo je direktoru škole bilo neobično da se zovemo Radioaktivni otpad, ali nas tri od pet članova benda bili smo profesorska djeca, pa je ostalo samo na negodovanju. Sjećam se da smo Darko Vlaović i ja pravili neku otkačenu emisiju za TV Titograd, režiser Miodrag Zupanc nas je nekako namirisao, zakucavali smo krepane ribe na vrata od ribarskih kabina... Možda to postoji u arhivu TV Titograd. Imao sam tada 16-17 godina, dakle, 1979–1980. Legendarni Zule je u nekoliko navrata obraćao pažnju na moj rad, sjećam se i da je ispratio koncert sa usisivačima u beogradskom SKC-u, pa je organizovao sličan za potrebe TV snimanja (Rambov prvi poznati javni nastup "Koncert za 28 usisivača" – prim. aut.). Dakle, meni je bilo sasvim *cool*.

Kako si se snašao u Beogradu, kad si došao 1980-ih? Ko ti je bio najbolji prijatelj? Gde si voleo da izlaziš, šta si voleo da radiš? Na koga si se ugledao? A ko su bili tvoji heroji?

Došao sam 1984. ili 1985, ne znam tačno. Najbolji prijatelj mi je bio prvi komšija Milan, student etnologije iz sela Brezna iznad Gornjeg Milanovca. Nismo se razdvajali, i danas smo u bliskom kontaktu, on je sada kustos u Muzeju rudničko-takovskog kraja.

Svoje heroje našao sam i upoznao u Studentskom kulturnom centru, bili su okupljeni oko mega heroja – Miše Savića.

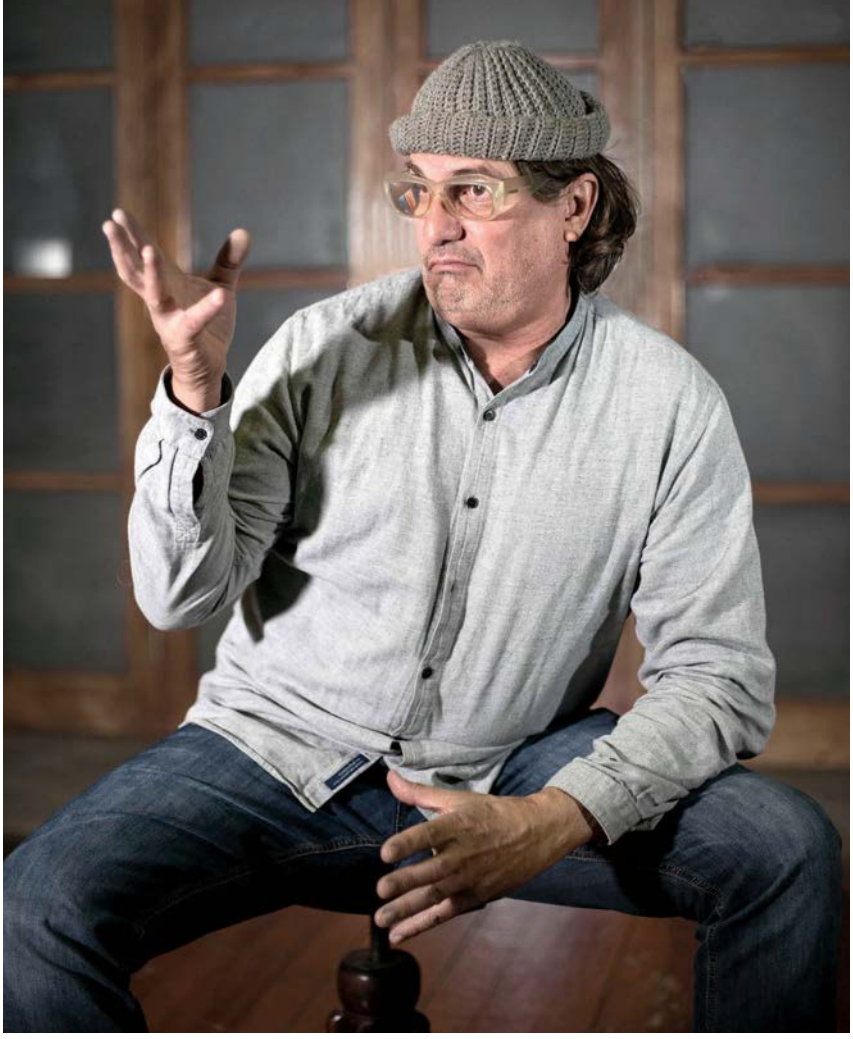
Miša Savić, Miloš Raičković, Milimir Drašković, Vladimir Papić, Raša Todosijević, Talent, Trša, ozbiljna banda umjetnika se okupljala kod Miše u Kancelariji, čije sam razgovore slušao otvorenih usta, to je ekipa koja me zadojila konceptualizmom. Tu sam se upoznao i sa Kojom, jurio sam ga po hodnicima da mu pustim neke svoje demo snimke.

Nisam iz SKC-a izašao sledećih 20 godina.

Od prvog albuma si se koncentrisao na demistifikaciju svega – od šoubiznisa i estrade do političke scene. Da li se u međuvremenu ispostavilo da je to sve jedno te isto? Zašto je to tako?

Mistifikacija omogućuje hijerarhijsko ustrojstvo. Većina autoriteta oko nas su autoriteti zahvaljujući samomistifikaciji. Oduvijek je tako, u prvobitnim društvima

"Čovjek se ipak razlikuje od majmuna, potrebno mu je raspaliti maštu da bi mu bilo do reprodukcije. U suprotnom, ni mrežaste čarape, ni halteri, ni štikle se ne bi proizvodile, parfemi se ne bi koristili, vino se ne bi pilo, tango se ne bi igrao. Dakle, restriktivnim mjerama smanjuje se broj zaraženih, ali pravo je pitanje da li se smanjuje broj novorođenih"

■ “Popizdeo sam jer je moj osnovni posao dekretom ukinut, postao sam višak kao konj u industrijskoj revoluciji”

imali ste poglavicu i vrača. Bez vračeve uporne mistifikacije teško bi poglavica zadržao neprikosnovenu vlast, a društvo zadržalo hijerarhijsko ustrojstvo.

Zbog čega ljudi toliko obožavaju da ih lažu, pa još i sami u tome da učestvuju?

Jezik nije izmišljen da bi homo sapijens govorio istinu, nego da bi mogao da manipuliše i lakše dođe do cilja. Laganje je prirodna stvar. Zamislite koliko laže krokodil kad glumi lokvanj, čekajući srnu da mu priđe dovoljno blizu, ili muholovka koja glumi cvijet da bi zarobila pčelu i pojela je.

Čovjek ima maštu, imaginaciju, to je njegovo jedino oružje. Za istinom tragaju samo filozofi i naučnici. Zato se ja bavim muzikom, tu se laganje ne zamjera, već posebno cijeni.

Kako sad komentarišeš sramotu koja nas je zadesila 1990-ih i njene finalne, tragične posledice? Da li se i pod kojim uslovima ovdašnji svet može vratiti u tokove pristojne egzistencije ili je bitka izgubljena i pre nego što je počela, budući da je ovdašnji primitivizam iz generacije u generaciju pažljivo gajen od strane vlasti, kao korisna podloga za svaku vrstu autokratije?

Očigledno da je SFRJ bila kulisa, a da smo mi u socijalističkim kostimima djelovali sami sebi – a i drugima – mnogo bolje, pristojnije i moralnije nego što zapravo jesmo. Ali, kažu doktori, ispravna dijagnoza je pola puta do izliječenja, pa je realna slika nas samih koju sada imamo put ka izliječenju. Dakle, ja sam optimista.

Da li se *čoban* vratio, ili nikad nije ni odlazio iz duša ovdašnjih ljudi?

Kult ličnosti je i dalje faza koju nismo preležali. Svi balkanski političari bi da budu kao Tito, a mi bismo najradije da im nosimo štafete i ne preuzmemo odgovornost za svoje živote. To je stanje koje treba prihvatiti, i na njega računati. Ispravna dijagnoza je put ka izliječenju, ponavljam.

Svojevremeno su neki demonstrirali u Crnoj Gori uz slogan: “Hoćemo Ruse”, pa su Rusi na kraju stvarno došli, kupili mnogobrojne nekretnine i još svašta. Da li se tako nešto desilo širom bivše Jugoslavije? Ko je koga prizivao, taj je posle stvarno došao – ali da ga kupi? Da li je to ono što je bio glavni cilj rata u bivšoj SFRJ?

Nije tu bilo cilja, plana, misije, samo puka fantazija o nacionalnim preporodima. Pijanstvo koje je rezultiralo krvavim pirom, kasnije bolnim mamurlukom. I, naravno, usputnim prelaskom u tvrdi liberalni kapitalizam. Liberalni kapitalizam uspostavlja se uvijek sam, kao pečurke poslije kiše, kad nema jake regulative, jer je prirodan, ogledalo naših najprimitivnijih instikata, pa je logično da se u tom haosu uspostavio. Ali, *kapital* se ovdje jedva zadrži u istim rukama dve generacije, s oca na sina, unuk obavezno ostane kratkih rukava. Takođe, u zadnjih stotinjak godina unuk se nikada nije rodio u istoj državi u kojoj i deda, pa je teško očekivati i da se kapital skrasi kod nove elite.

Posrnusmo u kapitalizam, stvaraju se bogatstva preko noći na uništenju mnogih drugih ljudi, a pre svega prirodnog blaga. Sećamo se kad si davno pevao ono: “Amerika i Engleska (biće zemlja proleterska)”. Jesi li još onda bio svestan da su ljudske »

■ “Većina autoriteta oko nas su autoriteti zahvaljujući samomistifikaciji. Oduvijek je tako, u prvobitnim društvima imali ste poglavicu i vrača. Bez vračeve uporne mistifikacije teško bi poglavica zadržao neprikosnovenu vlast, a društvo zadržalo hijerarhijsko ustrojstvo”

i radničke ideje izgubile? Kad je nastupila *kataklizma komunizma*, kako je uostalom i trebalo da se zove pomenuta pesma sa albuma *Hoćemo gusle*? Da li je na kraju ispalo tačno ono što si tvrdio, da: "Sudba kleta jednaka je, bio gospodin il' drug"?

Proizvodne snage diktiraju proizvodne odnose, tako Marks kaže. A on se valjda razumio u radničke ideje. Radnička ideja izgubila se pojavom robota i automatske proizvodnje. Klasična radnička klasa ostala je bez posla, pa je samim tim ideja štrajka – prekida proizvodnje u cilju dobijanja boljih uslova rada – besmislena. A teško je povjerovati da će se roboti boriti za svoja prava. Da traže u fabrikama češće podmazivanje i jaču, trofaznu struju?!

Danas su programeri IT industrije radeća radnička klasa, ali oni su pametniji od svojih poslodavaca pa nemaju potrebe da se bune. Društveno biće određuje društvenu svijest. Opet Marks.

Pod kojim okolnostima će nastupiti kataklizma kapitalizma? Ili je ona već nastupila sa ekološkom kataklizmom, samo se svi prave da je ne vide?

Liberalni kapitalizam oslanja se na zemaljske resurse i višak proizvoda. Kad dođe do nestašice sirovina i manjka proizvoda, i berza će izgubiti smisao. Sa nestašicama pitke vode, hrane, goriva, svega ostalog, opet će doći tačkice kao u komunizmu. Tu nema prostora za berzu, osim crne. Živimo u predmojsijevsko doba, bez ideologije. A nužda zakon mijenja, to jest ideologiju. Čim ugrožena planeta malo ozbiljnije pokaže zube čovjeku, dolazi nam nova ideologija na vrata – EKOLOGIJA – koju je nemoguće sprovesti bez komandne ekonomije i napuštanje modela liberalnog tržišta.

Kolike su razmere te buduće katastrofe, možemo li uopšte domisliti u šta se naš svet menja?

Zavisi iz koje perspektive gledate. Pretpostavljam da će do 2150. godine broj stanovnika biti tri puta manji nego sad. Oko tri milijarde. Ali, 1900. nas je bilo ukupno oko milijardu na planeti. Dakle, 2150. godine biće nas ipak tri puta više nego 1900. godine. A dvadeseti vijek će se pamtiti kao vijek nekontrolisanog razmnožavanja ljudske vrste, pa ova predviđanja nisu strašna sa aspekta čovječanstva u cjelini, ali strašna su sa aspekta armije nesuđenih roditelja i njihovih nerođenih.

Šta sve može konkretno da se uradi ne bi li se prirodna okolina spasila od nas samih? Šta može pojedinac konkretno da učini? Šta ti radiš?

Pa, trudim se da ne radim mnogo. Ne žurim. Lijeni ne zagađuju, nego ovi mnogo ambiciozni koji žele da postignu svašta u životu. Najbolje je biti skroman, trošiti što manje. Ekonomija rasta koju svi zagovaraju limitirana je resursima, i jednog dana će pući kao mjehur od sapunice.

> **"Trudim se da ne radim mnogo. Ne žurim. Lijeni ne zagađuju, nego ovi mnogo ambiciozni koji žele da postignu svašta u životu. Najbolje je biti skroman, trošiti što manje. Ekonomija rasta koju svi zagovaraju limitirana je resursima, i jednog dana će pući kao mjehur od sapunice"**

Treba pripremiti ekonomiju na drastično smanjivanje potrošnje i proizvodnje. Ukidanje luksuza, ali i robe za jednokratnu upotrebu koja najviše zagađuje.

Hajdemo u konkretnu današnjicu – izanaliziraj nam šta se to zapravo u Crnoj Gori tačno zbilo na izborima i kako ti se ova nova budućnost od Mila nadalje sada čini?

Milu možemo zamjerati sve ono što se zamjera kad je neko 30 godina na vlasti, ali obnovio je neupitnu državnost Crne Gore, postavio temelje građanske države. Kad se dugo ne mijenja vlast onda se tu svašta nagomila ispod tepiha, pa nije ni logično da ti se baš dopadne prizor kad napokon izneseš tepih na pranje – šta sve ispada iz njega.

Vjeru u progres mi pružaju mlade građanske partije, koje protagonišu sekularno i proevropsko društvo, volio bih da su brojniji i nadam se da ćemo uskoro u čitavom regionu imati političke snage istog, sekularnog opredjeljenja. A vjerujem i da će se DPS sada reformisati, pročistiti od ljudi koji su tu bili iz pukog interesa. Jaka opozicija je zapravo garant stabilnosti građanske države, a ne jaka vlast.

Gde su u celoj toj političkoj raboti umetnici, pa najzad eto i muzičari? Jesi li se nekad u prošlosti osetio iskorišćenim u političke svrhe od strane ljudi kojima si verovao, mislio da su nosioci ideja što vode zaista napred?

Umjetnici... umjetnost bez stalnog etičkog i estetskog propitivanja i pomjeranja granica je kič. Mnoge proizvođače kiča mi danas smatramo umjetnicima, pa nam je čudno što su oportuni, što su "iznad politike", a u stvari su ispod stola. Mislim da je dužnost svakog nezavisnog i mislećeg čovjeka da ima jasan, otvoren, kritički stav prema stvarnosti i vlasti.

Vlast ima prirodnu potrebu da svojata umjetnike, a umjetnikov zadatak je da se distancira. U suprotnom samo je dvorska luda. Što mu vlast ime učini većim i karijeru grandioznijom, to mu kićanke na kapi bivaju duže.

Ima li muzika danas bilo kakav širi uticaj, je li u stanju da smogne snage i okupi milione? Nedostaje li ti to ponekad ovde?

Nema idola, jer nema ideologije. Ako se zaista ekologija kao ideologija zapati među ljudima, u šta duboko vjerujem, na šta zapravo i računam, opet će biti potrebni nosioci te ideologije među predstavnicima popularne kulture. Kad bude ideologije, biće i idola.

Da li je umetnik igde danas stvarno zaštićen kao čovek i stvaralac? Šta će biti sa našom decom? I njihovom? U kakvom svetu će ona rasti?

A kada je uopšte, od postanka prvog jednoćelijskog organizma do danas, bilo koji oblik života na planeti bio zaštićen? Osim možda pudlica na dvorovima? Postojanje ljudi, inteligentnog života u ovom kutku svemira, treba shvatiti kao nevjerovatnu sreću, incident, kojem »

PROBIOTIC® DAILY menta

oralni prašak za direktnu upotrebu

Zajedno za bolji imunitet

- Probiotic i vitamin C
- Direktno
- Svaki dan

Pomirite se sa svojim stomakom.

Hemofarm STADA GRUPA

60 godina SA NAMA ŽIVOT POBEĐUJE

“Vlast ima prirodnu potrebu da svojata umjetnike, umjetnikov zadatak je da se distancira, u suprotnom samo je dvorska luda. Što mu vlast ime učini većim, karijeru grandioznijom, to mu kićanke na kapi bivaju duže”

permanentno, sa svih strana prijeti opasnost. Mi stalno mislimo kako nam nešto sleduje. Ne sleduje nam ništa. Sleduje nam samo ono za šta smo se izborili i što brižljivo čuvamo, pa i to nije garant da već u sledećem trenutku neće nestati kao mjehur od sapunice.

Brine li te ova korona i šta ti lično o svemu tome misliš? Jesmo li na pragu kataklizme humanizma u svakom pogledu? Ili je sve ovo još jedan civilizacijski vic?

Mrzim teorije zavjere, no one se rađaju kad informacijama više ne možeš vjerovati, a to se nažalost dogodilo. Usred one užasne blokade i izolacije, 1. avgusta, poslali su mi video-snimak iz Herceg Novog. Vrijeme predivno ali nigdje nikog nema, ni po plažama, ni na obali, ni na moru. Potpuni blaženi mir. Raj. Ali neki morbidni raj u kom nema nikog. Samo milijarderski jedrenjak “American Eagle” bešumno klizi kroz Boku, a na njemu, pretpostavljam, Adam i Eva lično, ovaj put milijarderi, kuliraju na palubi.

Napokon ne čuju euforiju i buku običnih smrtnika, koja bi u tom trenutku uobičajeno stizala sa plaža. Uživaju u miru. Taj me prizor užasno uznemirio, naljutio, naročito zbog činjenice što mnogi od nas nisu mogli dolje da dođu do rođenih kuća, dok se neki prebogati stranci baškare ispred njih. Popizdio sam i razumio da je korona iskorištena da se bogati napokon oslobode prisustva sirotinje.

Zašto? Automatizacijom proizvodnje prestala je potreba za radničkom klasom koja od svoje teško stečene nadnice kupuje gluposti. Postali smo višak. Baš kao i konji nakon pojave parne mašine, gdje je jedan motor zamijenio i do 100 konja. Odjednom, preko noći, više nisu bili potrebni ni konji, ni štale, ni sijeno. Populacija konja drastično se smanjila. Nešto malo se gaji za trke, cirkus i tatar biftek.

Koronu ne sporim, umiru ljudi, leže po bolnicama, ali je iskorištena da se bogate države napokon, bez pardona, zaključaju i izoluju od siromašnih, definitivno zabarikadiraju od prodora migranata. Brine me i što smo mi sa ove spoljne strane bodljikave žice, a ona djeluje kao da će da ostane za stalno.

Gledajte brojke koliko ljudi umire od raka, izliva krvi u mozak, infarkta. Kad bi u medijima ovim intenzitetom govorili o tim zaista zastrašujućim brojkama svijet bi kolektivno počeo da se ponaša kao da se priprema za Olimpijadu, svi bi džogirali, pazili šta jedu i piju, niko ne bi pušio, samo bi se radila gimnastika i jela zelena salata. Kao što rekoh, ne volim teorije zavjere, ali zašto nema nijedne riječi o tome kako da podignemo imunitet?

Ovo s preventivnim mjerama vidim kao neki perverzno humani način da se ubrza smanjenje broja stanovnika na svijetu. Ukinutom socijalizacijom, šou biznisom, zabavom, turizmom, ugostiteljstvom, žurkama, festivalima, drastično se smanjuje šansa za ljudskom reprodukcijom. Teže je danas naći partnera, oraspoložiti se, zagrijati, ostvariti nagon za reprodukcijom, za to je potrebna bliskost, a ne vidim kako to uopšte može pod izolacijom, restrikcijama i maskama. Čovjek se ipak razlikuje od majmuna, potrebno mu je raspaliti maštu da bi mu bilo do reprodukcije. U suprotnom, ni mrežaste čarape, ni halteri, ni štikle se ne bi proizvodile, parfemi se ne bi koristili, vino se ne bi pilo, tango se ne bi igrao. Dakle, restriktivnim mjerama smanjuje se broj zaraženih, ali pravo je pitanje da li se smanjuje broj novorođenih?

Naravno, pitali ste me šta mislim, nisam ni sam siguran, oslanjam se na logiku, informacijama se ne može više vjerovati, pa i ovo što ja promišljam prihvatite s rezervom. Popizdeo sam jer je moj osnovni posao dekretom ukinut, postao sam višak kao konj u industrijskoj revoluciji.

Rambo Amadeus je sam za sebe rekao da je kralj i da je legenda. Tačno. Ali to se najbolje meri po tome koliko mladih zna za tebe i sledi tvoj trag. Prepoznaješ li svoj uticaj danas i ovde kod mlađih muzičara i drugih? A šire, koliko se tvoja reč čuje bilo gde na javnoj sceni u ovom novonastalom moru medijskih mogućnosti?

U svim totalitarnim društvima, kult mladih se održava upravo zato da se ne bi poštovali i slijedili stariji. Onda se mladima, koji nemaju nikakav respekt ni znanje o stavovima i djelima starijih, lako manipuliše. Totalitarno društvo prezire svakog ko nije mlad, zategnutog lica. U totalitarnom društvu kozmetička hirurgija cvjeta, svi žele da budu mladi jer se stari tretiraju kao budale.

Svetski mega tzar – titula koju sam stekao samoproklamacijom, djelovala je uvjerljivo dok sam bio mlad. Pa, pogledajte najnoviji film od Stalonea, na šta Rambo liči. Ova duga koncertna pauza mi je pomogla da razumijem protok vremena sa svim njegovim konsekvencama.

Konačno: lakše magarcu bez samara. Još se nisu uši naćulile za novu ideologiju, još se nužda ne osjeća toliko. Čim nužda zavapi za novom ideologijom ekologija će se nametnuti i kao utjeha i kao način života i kao novi moral. A eto ti onda i horde mesija.

Još 1996. pevao si da si zreo za penziju. Gde si danas?

Danas sam slobodan, oslobođen provincijalnog, mesijanskog sindroma, osjećaja da baš sve zavisi od mene. Gledam na društvo sa antropološke distance, pratim pozitivne primere i fokusiram se na njih. ¶

ZORICA KOJIĆ I DRAGAN AMBROZIĆ

DELTA AGRAR

Probajte
KLUPSKE JABUKE

Pink Lady

Jabuka uravnoteženog ukusa. Slatka i kisela, gurmanska jabuka za pripremu različitih obroka. Idealna za svakodnevnu ishranu. Prijatne arome, roze žute boje.

evelina
Surprisingly apple!

Sočna i hrskava. Čvrsta, otporna jabuka koja dugo čuva svoju svežinu i ukus te ćete u svakom trenutku imati utisak da ste je tek ubrali sa drveta. Slatka jabuka sa ne toliko izraženom kiselošću.

RUBENS

Savršen balans hrskave i slatke jabuke. Izuzetno nadražuje čula, bogatstvom ukusa.

ŠTA SU KLUPSKE JABUKE?

Klupske jabuke predstavljaju ekskluzivne jabuke koje mogu da proizvode samo proizvođači koji su u svom radu pokazali izuzetne rezultate i privrženost bezbednosti i kvalitetu proizvoda.

Sve ove jabuke ali i druge sorte, kao što su Modi, Red Moon, Isaaq, koje Delta Agrar proizvodi, možete naći u prodaji u svim većim objektima širom Srbije.

Za sve detalje posetite sajt **www.deltaagrar.rs**
www.evelina-apple.com i www.apple-pinklady.com

Ni koaliciona, ni koncentraciona: Vučićeva i božja

Čini se da će ova "druga Brnabićkina vlada" biti vlada konačnog raskida sa "ruskom opcijom" i označiti konačno postavljanje Srbije na "evro-atlantski" i proamerički kolosek. Bilo da je tako ili nije, sasvim je sigurno da će Vučić i njegovi emisari nastojati da stvar upravo tako predstave u zapadnim ambasadama i medijima. Baš kao što je sigurno da će za unutrašnje potrebe i na fakultativne teme "srbovati" i "rusovati" kao nikad pre, a pomenuti zaokret kriti kao zmija noge

Samo malobrojni – i verovatno malo stariji – čitaoci će naslov "Vlada na bespuću" povezati sa svojevremenim istoriografskim bestselerom pokojnog Veselina Đuretića, o sudbini jugoslovenske ("izbegličke") vlade za vreme Drugog svetskog rata. Svi drugi, a naročito politički opterećeniji, asociraće na aktuelnu ("drugu Brnabićkinu") naprednjačku vladu, koja se ovih dana, više od četiri meseca nakon izbora, upravo porađa pred našim očima.

Doduše, Srbija danas nije okupirana (barem ne na klasičan način) i, srećom, u njoj još uvek nema građanskog rata. Mada se, da se ne lažemo, neka vrsta prljavog (medijskog) rata vodi već godinama, tačnije, vodi ga naprednjački režim protiv svih koji ga ne podržavaju, sa sve važećom maksimom "sto za jednog", odnosno sto rafala iz sto medijskih haubica na jednu opozicionu ili kritičku izjavu, saopštenje ili tvit. A ima i drugih sličnosti. Na primer, ni ova vlada neće imati naročitog uticaja na procese i događaje u samoj zemlji. A oni koji u njoj sede takođe se neće mnogo pitati i odlučivati, jer se, slično kao što je bio slučaj i u onoj londonskoj, centri moći i stvarnog odlučivanja neće nalaziti u njoj.

Naravno, u velikoj meri to se moglo reći i za prethodnu, kao i za manje-više sve ostale naprednjačke vlade (a bilo ih je ukupno pet). Uključujući onu prvu, kojoj je na čelu formalno bio Ivica Dačić, a Aleksandar Vučić bio "samo" ministar vojni i "Prvi Potpredsednik"(PP). Ipak, nije baš isto. Naime, ma koliko da je bio dominantan, i ma koliko se neprekidno hvalisao time da na njegove odluke i izbor ne može da utiče niko, a pogotovo tamo neki "tajkuni", "kriminalci" i "ambasadori", Vučić je, zapravo, bio veoma senzitivan za pritiske, "preporuke" i "sugestije" iz tih i svih drugih centara moći. (Na kraju krajeva, upravo zahvaljujući, pored ostalog, i toj "senzitivnosti" jeste dospeo tu gde je dospeo.)

SLIKA I PRILIKA

Sve u svemu, nije potrebna prevelika "forenzika" da bi se razaznalo koja od Vučićevih kadrovskih rešenja su dolazila iz koje kuhinje, bilo domaće ili strane. Ali je – i to je ono što mu se svakako mora priznati – uz sve te lupinge i savitljivost prema spoljnim veto-igračima sa istoka i zapada, odnosno uslužnosti koja je često znala da ide do neukusa, snishodljivosti i samoponiženja – nepogrešivo umeo da provuče i svoj lični, vlastodržački interes. I tako je od izbora do izbora i od vlade do vlade on lično postepeno sve više jačao, a uticaj pomenutih faktora bivao proporcionalno sve manji. Da bi se konačno stiglo do ovoga danas, kada je ta fraza kako "niko ne sme da mu se meša u posao" postala ako ne baš potpuna istina, onda barem nešto što je istini veoma blizu. I zato je ovo, moglo bi se reći, u potpunosti "vlada Aleksandra Vučića", od njega skrojena i najvećoj meri njegova "slika i prilika".

Vladi, koja bi trebalo da bude izglasana od strane krnjeg skupštinskog saziva otprilike u trenutku dok vi čitate ovaj tekst, njen roditelj, političke babice i dokoni medijsko-analitički popovi tepaju da je "koncentraciona", čime se hoće reći da u sebi akumulira čitav ili najveći deo političkog spektra. Ali od toga, naravno, nema ništa. Doduše, ova vlada jeste "koncentrisala" četrdesetak odsto ukupnog biračkog tela koje direktno ili indirektno podržava Aleksandra Vučića (dakle, ne ovu ili onu politiku, nego NJEGA lično), i koncentrisala je najveći deo onoga što je izašlo na junske korona-izbore, što svakako jeste impresivan procenat, ali, ma koliko se režimski telali trudili da dokažu suprotno, ipak nije čitava politička scena. Sve ono što se protivi kursu "Druže Aco, mi ti se kunemo" – a to je, kako god računali, najmanje trećina, a verovatno i više od 40 odsto političke scene – nema predstavnika ni u ovoj vla-

VLASNIK PARTIJE, VLADE, DRŽAVE: A. Vučić
Foto: Sava Radovanović /Tanjug

di, niti u ovoj skupštini.

Zapravo, ova vlada ne samo da nije koncentraciona, nego nije čak ni "koaliciona" u pravom smislu te reči. Jer koalicija podrazumeva i neku vrstu koalicionog razgovora i dogovora, i barem načelnu ravnopravnost koalicionih partnera, a toga ovde nema ni od korova. Vučić je naprosto izdiktirao uslove "partnerima" i oni su, razume se, ponudu primili sa oduševljenjem. Štaviše, ovo nije čak ni vlada SNS-a, i to ne samo zato što se SNS uopšte ne pominje u nazivu pobedničke izborne liste ("Aleksandar Vučić – Za našu decu"). Jer da jeste, za početak, u njoj sigurno ne bi (makar i "simbolično") sedeli socijalisti, ne bi Gordana Čomić bila ministar, a vrlo verovatno ni Ana Brnabić ne bi bila premijer. Ovo je vlada Aleksandra Vučića i ljudi od njegovog poverenja. Tačka.

STEFANOVIĆEV "STALJINGRAD"

Razočaran u opoziciju, a željan kakvetakve nade ili barem medijske senzacije, jedan deo prestoničke političke javnosti počeo je da gaji preterana očekivanja od unutrašnjih trvenja i komešanja unutar SNS-a. I u tom smislu su prethodnih meseci bile otvorene bezmalo kladionice na temu da li Nebojša Stefanović ostaje ili odlazi sa mesta ministra unutrašnjih poslova. (Navodno, ako ostane, to bi bila najava da se oko njega pravi alternativni centar moći, a ako ode, to bi bila "definitivna pobeda bratije".) Naravno, otišao je (odnosno, "rotirao" se sa Vulinom), a već sama spekulacija na tu temu dodatno je ubrzala, odnosno zapečatila neminovnost tog pomeranja. Nije sporno da u SNS-u, i to na svim nivoima, ima različitih sukoba, trvenja i netrpeljivosti. Mnogo je tu isprepletenih sujeta, interesa i novca u pitanju. Ali, pored ostalog, upravo zbog ovog poslednje navedenog (novca i interesa) i nije realno očekivati neke "revolucionarne" i senzacionalne obrte.

Elem, bio zadovoljan "rotacijom" ili ne, neće Nebojša Stefanović biti demokratski "trojanac" u SNS redovima. Baš kao što to nije bila ni Zorana Mihajlović, u koju je deo "proevropskih" političkih kibicera onomad takođe polagao izvesne "reformske" nade. Kao što rekosmo, ima tu mnogo raznih sukobljenih interesa i sujeta. Ali, Vučić već godinama gradi sistem u kojem je on lično iznad svega toga, dok se svi drugi samo međusobno biju i bore za njegovu naklonost. I zato će svako od s razlogom ili bez razloga "osumnjičenih", barem je do sada uvek tako bilo, samo imati dodatni motiv, a bogme i imperativ, da pojačanim izjavama lojalnosti i napadima na protivnike dokazuje svoju privrženost Velikom Vođi.

ZORANA I "RUSKI FAKTOR"

Zoranin slučaj je indikativan u još jednom smislu. Ona je u jednom trenutku postala, takoreći, geopolitički simbol i neka vrsta "jabuke razdora" oko koje se prelamaju veliki spoljnopolitički interesi u Srbiji. Iako nije jasno da li je ta priča zaista stigla iz Moskve ili je lansirana iz konkurentskih krugova u Srbiji, Mihajlovićka je svojevremeno kao "američki čovek" sklonjena iz Ministarstva energetike, uz neformalnu ali rasprostranjenu teoriju da se njenom ostanku na tom mestu protivi Moskva, to jest, "ne daju Rusi". E sad, dakle, pošto je Zorana ponovo došla na mesto ministra energetike, ostaju samo dve mogućnosti: ili je ta priča i onda bila laž (tj. nije dao Vučić, jer nije bio dovoljno siguran u njenu lojalnost, a rusko protivljenje je bilo samo alibi), ili su u međuvremenu "Rusi dali", odnosno Vučić prestao da haje za njihovo mišljenje?!

Realno, ima osnova za obe teorije. Nedavno je uticajni ruski "Komersant", povodom "Sporazuma o ekonomskoj normalizaciji između Beograda i Prištine" i spornog tvita portparolke ruskog Ministarstva spoljnih poslova Marije Zaharove, kojim je ona prokomentarisala sporazum iz Vašingtona, pisao da je za Moskvu energetika ključna i da će uglavnom kroz tu vizuru sagledavati i bilateralne odnose sa Srbijom. A sada se čini da se upravo u tom energetskom aspektu stvari menjaju. S druge strane, većina nas koji višemanje poznajemo tehnologiju Vučićeve vladavine, skloni smo da u svemu vidimo samo njegovo petljanje i izmotavanje, te nije isključeno da se uz takav fokus ponekad i previdi neka šira slika.

Ali, nezavisno od Zorane, u svetlu oduzimanja Ministarstva energetike SPS-u, i pomeranje Ivice Dačića iz Ministarstva spoljnih poslova (bez obzira da li to pomeranje tretiramo kao "degradaciju" ili "unapređenje") dobija drugačiju boju i konotaciju. Pogotovo ukoliko se stvar sagleda još i iz ugla "Vašingtonskog sporazuma", u kojem se u jednoj od naizgled haotično nabacanih tačaka eksplicite »

Ova vlada ne da nije koncentraciona, nego nije čak ni "koaliciona". Jer koalicija podrazumeva i neku vrstu koalicionog razgovora i dogovora, i barem načelnu ravnopravnost koalicionih partnera, a toga ovde nema ni od korova. Vučić je naprosto izdiktirao uslove "partnerima" i oni su, razume se, ponudu primili sa oduševljenjem

pominje i obaveza "diversifikacije" energetskih izvora, a čitav sporazum odiše duhom "novog savezništva" sa SAD.

I, opet, ma koliko u tom dokumentu i pratećim izjavama američkog predsednika i njegovog emisara Grenela bilo i tipično trampovskog preterivanja i kičeraja, ipak se na osnovu više indikatora čini da će ova "druga Brnabićkina vlada" biti vlada konačnog raskida sa "ruskom opcijom", i označiti definitivno postavljanje Srbije na "evro-atlantski" i proamerički kolosek. U svakom slučaju, bilo da je tako ili nije, sasvim je sigurno da će Vučić i njegovi emisari nastojati da stvar upravo tako predstave u zapadnim ambasadama i medijima. (Baš kao što je sigurno da će za unutrašnje potrebe i na fakultativne teme "srbovati" i "rusovati" kao nikad pre, a pomenuti zaokret kriti kao zmija noge.)

Naravno, Vučić ne bi bio Vučić da u istom danu kada je Ivicu Dačića sklonio iz Ministarstva spoljnih poslova nije najavio otvaranje kancelarije za vojnu saradnju sa Moskvom (analognu onoj kakva već odavno postoji sa NATO). Bajatović do daljeg ostaje na položaju u Srbijagasu, a Putin i Lavrov će u Beogradu, kad i ako dođu, biti dočekani sa najvišim počastima (nije isključeno da u poslednji čas padne i neki ordenčić). Ali, bez obzira na sve, čini se da je negde tokom ovog letnjeg institucionalnog "vakuuma" Vučić napravio ozbiljan "iskorak" i po pitanju Kosova i srpske "evroatlantske budućnosti". Samo što o tome srpski prozapadni mediji ne pričaju previše, jer u taj zaokret još nisu sasvim sigurni. A oni, navodno, "proruski" ćute jer ipak mnogo više od Kosova i Rusa vole vlast i Vučića.

Nema sumnje da, kao što je već bezbroj puta dokazano, Vučić uvek vuče poteze koji su u njegovom ličnom političkom interesu. A on je iz razloga koje još uvek u potpunosti ne znamo zaključio da je u ovom trenutku za njega ipak bolje, tj. oportunije da odigra na kartu Zapada i posebno Trampa. Neki će se zbog toga možda kratkoročno obradovati, a drugi biti razočarani. Samo, niko ne bi trebalo da ima iluzije kako iza toga stoji bilo kakva "ideologija", a još manje ideal.

A svi skupa možemo samo nagađati da li će zbog te zapadne podrške na koju računa Vučić na unutrašnjem planu biti prinuđen na otvaranje i otopljavanje odnosa sa opozicijom i civilnim društvom – čemu se neki nadaju – ili će, naprotiv, ojačan tom geopolitičkom podrškom, iskoristiti žeton i priliku za još veće stezanje obruča (i omče) oko ostataka opozicije i kritičke javnosti. Pisac ovih redova nema previše dileme po tom pitanju. Štaviše, osnovano sumnjam da je upravo radi dobijanja odrešenih ruku na ovom unutrašnjem planu one spoljnopolitičke ustupke i pravio.

I malo ohrabrujuće političke statistike za kraj. Ovo je šesnaesta vlada od obnavljanja višestranačja u Srbiji. I, zanemarimo li onu "prelaznu", Minićevu, od oktobra dvehiljadite do decembarskih izbora, za ovih trideset godina imali smo pet Miloševićevih, pet DOS-ovskih i četiri "naprednjačke" (čitaj, Vučićeve) vlade. Tako gledajući, ovo bi, po redu vremena, trebalo da bude peta, tj. poslednja naprednjačka vlada. Mada, kako trenutno stoje stvari, čini da su veće šanse da bude poslednja višestranačka. Ali neke promene će sigurno biti. ¶

ĐORĐE VUKADINOVIĆ,
glavni urednik NSPM

AKO JE VAŠ SAN
VAŠ DOM

Crédit Agricole Group
A+ CREDIT RATING*
*S&P i Fitch potvrdili su kreditni rejting A+, dok je Moody's prema svojoj metodologiji dodelio Aa3 rejting.

DOBRO DOŠLI U
CRÉDIT AGRICOLE

STAMBENI KREDIT UZ KEŠ KREDIT ZA OPREMANJE
STANA SA ISTOM NOMINALNOM KAMATNOM
STOPOM I 20% POPUSTA U TEHNOMANIJI.

Tehnomanija®

Sve dodatne informacije možete dobiti pozivanjem kontakt centra 0700 700 500 ili na web stranici Banke www.creditagricole.rs.

rotografika

Od prvih pisanih tragova na našim prostorima,
redova vožnje i voznih karata,
do nastajanja savremenih i reprezentativnih
knjiga, časopisa i publikacija,
stiže nam impresivna monografija
koja otkriva puno više od istorije štamparstva
na našim prostorima.

RUŽENJE PARLA I DEMOKRATIJE

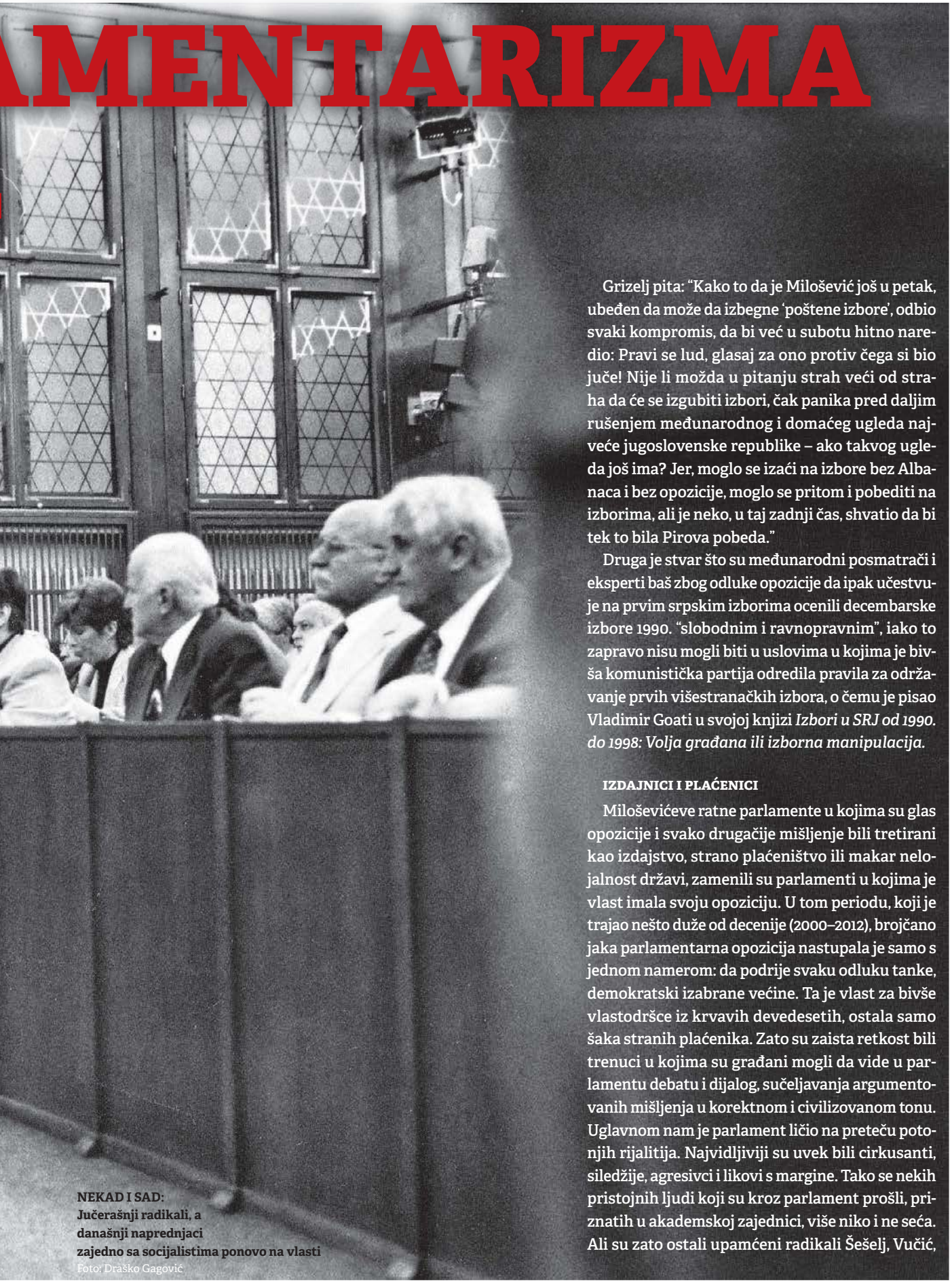
Još ranih devedesetih pojavile su se negativne asocijacije na pojam demokratija, jer su pokušaj uvođenja demokratije pratili raspad Jugoslavije, ratovi, inflacija, nemaština, kriminal. S tim negativnim asocijacijama povezanim s tranzicijom, pa još i partokratijom koju je zapatilo Miloševićevo doba ali je svoju razradu i vrhunac doživela sa Aleksandrom Vučićem na vlasti, demokratski pokušaji uređenja države nisu imali mnogo šansi

Slobodan Milošević je 1990. dobro razumeo da bez opozicije u parlamentu ne može biti legitiman predstavnik države u međunarodnoj zajednici. Trideset godina kasnije, Aleksandar Vučić nije imao nikakav strah da bi bojkot izbora srušio ugled Srbije, pouzdano je znao da ga Srbija više i nema.

Zato bi tražena reč za tridesetogodišnji parlamentarni život u Srbiji bila – fijasko. Nismo imali sreće sa idejama višepartizma i demokratije. Bilo je tu i tamo dobre volje i svetlih trenutaka, ali tek tolicko.

Da smo posle izbora 2020. prošli gore nego da smo vraćeni na fabrička podešavanja iz 1990, mogle bi da potvrde reči Juga Grizelja na stranicama "Vremena" od 3. decembra 1990. To je bila i poslednja jednopartijska nedelja u Srbiji u kojoj je u roku od dva dana vlada promenila mišljenje o amandmanima u vezi sa učešćem opozicije u brojanju glasova. U petak su bili kategorično protiv, a u ponedeljak su pristali na "kompromis sa opozicijom", koja je zbog toga povukla svoju odluku o bojkotu i izašla na izbore.

AMENTARIZMA

NEKAD I SAD:
Jučerašnji radikali, a današnji naprednjaci zajedno sa socijalistima ponovo na vlasti
Foto: Draško Gagović

Grizelj pita: "Kako to da je Milošević još u petak, ubeđen da može da izbegne 'poštene izbore', odbio svaki kompromis, da bi već u subotu hitno naredio: Pravi se lud, glasaj za ono protiv čega si bio juče! Nije li možda u pitanju strah veći od straha da će se izgubiti izbori, čak panika pred daljim rušenjem međunarodnog i domaćeg ugleda najveće jugoslovenske republike – ako takvog ugleda još ima? Jer, moglo se izaći na izbore bez Albanaca i bez opozicije, moglo se pritom i pobediti na izborima, ali je neko, u taj zadnji čas, shvatio da bi tek to bila Pirova pobeda."

Druga je stvar što su međunarodni posmatrači i eksperti baš zbog odluke opozicije da ipak učestvuje na prvim srpskim izborima ocenili decembarske izbore 1990. "slobodnim i ravnopravnim", iako to zapravo nisu mogli biti u uslovima u kojima je bivša komunistička partija odredila pravila za održavanje prvih višestranačkih izbora, o čemu je pisao Vladimir Goati u svojoj knjizi *Izbori u SRJ od 1990. do 1998: Volja građana ili izborna manipulacija.*

IZDAJNICI I PLAĆENICI

Miloševićeve ratne parlamente u kojima su glas opozicije i svako drugačije mišljenje bili tretirani kao izdajstvo, strano plaćeništvo ili makar nelojalnost državi, zamenili su parlamenti u kojima je vlast imala svoju opoziciju. U tom periodu, koji je trajao nešto duže od decenije (2000–2012), brojčano jaka parlamentarna opozicija nastupala je samo s jednom namerom: da podrije svaku odluku tanke, demokratski izabrane većine. Ta je vlast za bivše vlastodršce iz krvavih devedesetih, ostala samo šaka stranih plaćenika. Zato su zaista retkost bili trenuci u kojima su građani mogli da vide u parlamentu debatu i dijalog, sučeljavanja argumentovanih mišljenja u korektnom i civilizovanom tonu. Uglavnom nam je parlament ličio na preteču potonjih rijalitija. Najvidljiviji su uvek bili cirkusanti, siledžije, agresivci i likovi s margine. Tako se nekih pristojnih ljudi koji su kroz parlament prošli, priznatih u akademskoj zajednici, više niko i ne seća. Ali su zato ostali upamćeni radikali Šešelj, Vučić,

»

POČECI PARLAMENTARIZMA: Radmilo Bogdanović i Vojislav Koštunica; Nebojša Čović i Zoran Đinđić...
Fotografije: Draško Gagović

Toma Nikolić i Vjerica Radeta, i neprevaziđeni socijalista Radoman Božović, ligaš Čanak, baš kao što su danas glavne zvezde Marijan Rističević, Aleksandar Martinović i druge perjanice SNS poslaničkog kluba. Nostalgični se sećaju da su u srpskom parlamentu govorili i Zoran Đinđić, Dragoljub Mićunović, Nikola Milošević, Vojislav Koštunica, Kosta Čavoški... Neki pak Miloševićevi poslanici sa ove distance deluju i kao sasvim pristojan svet.

U poslednjoj dekadi, opozicija je u srpskom parlamentu obesmišljena do mere da danas više ne postoji, prvenstveno zahvaljujući sadašnjoj vlasti koja je uspela da uradi ono što nije stigla ni u ratnim parlamentima devedesetih – naprednjačka koalicija je nepoštenim izborima, amandmanskim terorom i drugim rijaliti mehanizmima zatukla svaku ideju parlamentarizma u Srbiji. Opozicija je izgubivši svrhu i fizički odlučila da se povuče – prvo prošle godine iz parlamenta, a potom i s poslednjih, junskih izbora na kojima većinski nije učestvovala. Zato, kada je predsednik Srbije najavio prevremene izbore 2022, u trenutku kad još nije ozvaničena ni nova vlada, iz opozicije su stigle žestoke kritike. Prvo da je predsednikova najava prevremenih izbora ujedno i njegovo priznanje bojkota (Dragan Đilas), drugo da politička istorija nije zabeležila takvog "tiranina" koji je još nesastavljenu vladu oročio na godinu i po dana: "Pitam Aleksandra Vučića na osnovu kojeg ustavnog ovlašćenja on raspisuje nove izbore pre nego što smo saznali ko su ministri na osnovu rezultata prethodnih, doduše nelegitimnih i nelegalnih izbora?" (Srđan Milivojević)

Teško je, zato, odoleti utisku da je ovakav parlament slika i prilika države, dakle, prema svecu i tropar.

Naši predstavnici, makar kad je u pitanju većina, zaista jesu i Palma i Rističević i gomila anonimnih naprednjačkih pešadinaca predvođenih Lavom Pajkićem i Milenom Popović, majkom najmlađeg deteta pok. Olivera Ivanovića, koji su preko noći tamu botovskog delovanja zamenili sjajem srpske skupštine. Ideja parlamentarizma je u nadmetanju, a nadmetanja nema, u sučeljavanju, a sučeljavanja nema, u profilisanju najboljih mogućih ekonomskih i političkih rešenja, a toga u srpskom parlamentu nema, i to se ne može sakriti više, vidi se čak iz Brisela. Poslanici u parlamentu nisu predstavnici naroda, bez obzira na broj osvojenih glasova, oni zastupaju samo interese svoje stranke i samo su stranački poslanici.

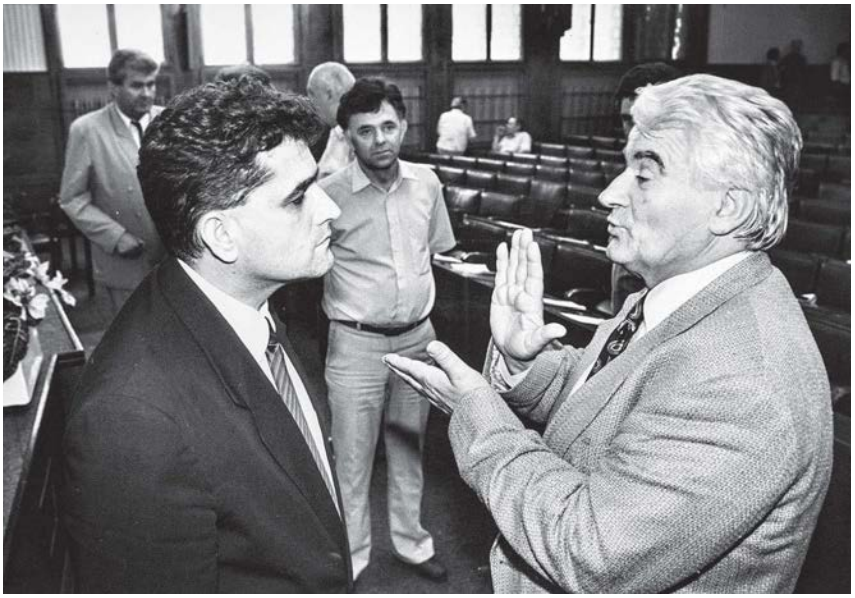
Parlament ne samo da je marginalizovan, mesto gde se naprednjački poslanici svađaju sami sa sobom i s kamerama RTS-a, parlament se zapravo na mapi srpskog političkog života uopšte više ne vidi. Otud valjda i tolika sprdnja sa Ivicom Dačićem po društvenim mrežama koji je sa mesta ministra spoljnih poslova "avanzovao" u predsednika Skupštine.

U tom smislu, ideja parlamentarizma u tzv. novijoj srpskoj političkoj istoriji jeste doživela fijasko. Jer ideja višestranačja podrazumeva da većina ne može sve ma kako ona ubedljiva bila, kao što ni manjina ne sme da izgubi sve. Zato Narodna skupština 30 godina posle uvođenja višestranačja odgovara najprimitivnijem opisu zaboravljenih i izolovanih plemena u Africi. Dobra vremena su kad mi njima otmemo hranu, žene, stoku, loša – kad žene, hranu i stoku otmu oni od nas. I što je najvažnije, niko ne sme ni da predvidi koliko bi ovakav nakaradni višepartijski sistem mogao da potraje. Poslednji, 12. saziv parlamenta i junski "parlamentarni izbori" konačno su tom sistemu oduzeli i pravo na pridev višestranački.

GLASANJA IZ STRAHA

Na prvim višestranačkim izborima, za razliku od većine zemalja jugoistočne Evrope, u Srbiji je pobedila bivša komunistička partija koja svoje komunističke korene nije ni krila. Za SPS je glasalo 2.320.587 birača ili 46,1 odsto i zahvaljujući većinskom sistemu SPS je osvojio 194 poslanička mesta u Skupštini. Kao druga po redu stranka na listi onih koji su ušli u Skupštinu, SPO je osvojio 794.789 glasova ili 15,8 odsto ili samo 19 poslaničkih mesta. Demokratska stranka, koju je predvodio Dragoljub Mićunović, osvojila je 374.887 glasova, u procentima to je bilo 7,4 odsto ili sedam poslanika. "Vreme" od 17. decembra 1990. piše da je opozicija oko dvadesetak sati bila u šoku. Vuk Drašković je rekao da su "građani glasali za stege, za boljševizam, za prošlost, za mrak i za sramotu", Nebojša Popov iz UJDI-ja da se glasalo iz straha praveći asocijaciju na predratne nemačke izbore, a Zoran Đinđić je govorio o onima koji nisu čuli da je pao Berlinski zid.

"Vreme" je u tom broju pisalo i ovo: "Najveća mrlja na izborima je apstinencija blizu 776.000 punoletnih Albanaca na Kosovu. To znači da osnovni konflikt

...Božović, Mićunović

u Srbiji ostaje i posle ovih izbora van parlamenta. To je pelin u slavljeničkoj čaši svakog pobednika na srpskim izborima."

Izbori 1990. i parlament konstituisan početkom 1991, ostali su upamćeni i po pendrečenju opozicionara ispred Televizije Beograd juna 1990. Među demonstrantima su bili Dragoljub Mićunović, predsednik, i Borislav Pekić, potpredsednik DS-a. Novi ustav je donet 28. septembra u jednopartijskoj Skupštini, pošto je tako odlučilo 98 odsto građana na julskom referendumu, pokrajine su izgubile atribute državnosti, postale su oblik teritorijalne autonomije, a predsednik Republike dobija izuzetno velika ovlašćenja: rukovodi oružanim snagama, utvrđuje postojanje ratne opasnosti i proglašava ratno stanje, a ovlašćen je i da raspusti Skupštinu kad ova "nije u mogućnosti da se sastane" i "po pribavljenom mišljenju predsednika vlade". Prvi predsednik Srbije je na decembarskim izborima postao Slobodan Milošević.

Bojkot je bio na stolu i dve godine kasnije, 1992. Savezne majske izbore 1992. bojkotovali su i opozicija i posmatrači Konferencije za evropsku bezbednost i saradnju (KEBS). Kritikovan je, kao prvo, savezni izborni zakon u čijem donošenju nisu učestvovale opozicione partije, nerealno kratak izborni rok, nedostatak finansijske pomoći partijama za učešće na izborima i monopol koji tadašnje vladajuće stranke, SPS u Srbiji i DPS u Crnoj Gori, imaju u medijima. Primedbe nisu uvažene. Opozicija bojkotuje, a savezni majski izbori za parlament SRJ održani su 31. maja, dan pošto je Savet bezbednosti UN-a uveo ekonomske sankcije Srbiji i Crnoj Gori. Za najkraću ilustraciju tog maja 1992. može poslužiti uvodni tekst Dragoljuba Žarkovića za broj "Vremena" od 4. maja 1992: "Džak – Tuzla je, dok ovo pišem, miran kutak Bosne. Strah me je da ću, kad stavim tačku, čuti vesti da se i tamo zapucalo. Džakovi su puni peska. Tu je i otvor. Na budućem mitraljeskom gnezdu igraju se deca. Danas, možda i sutra. Džak po džak, balvan po balvan, grad po grad, duša po duša i sve ode u vražiju mater. Kad svaki stan bude puškarnica i svako oko mušica nišana, nasmejana deca i tuđa i vaša živeće samo na slikama."

Te 1992, broj SPS-ovih birača je znatno

Poslednji, 12. saziv parlamenta i junski "parlamentarni izbori" konačno su sistemu oduzeli i pravo na pridev višestranački

opao. Sa 2.320.587 birača 1990. na 1.666.485 birača 1992. godine. Ali je zato SRS napravio uspeh i osvojio 1.166.933 glasa. Radikali su igrali na nacionalistički populizam, Šešeljevo zalaganje za proširenje granica Srbije: "Karlobag, Ogulin, Karlovac, Virovitica." Osnovana početkom 1991, Srpska radikalna stranka je tada definisala svoju ulogu podržavanja politike vladajućeg SPS-a koje se držala do kraja, uz nekoliko dobro odigranih "porodičnih nerazumevanja". Uloga SRS-a je bila – obračun sa opozicijom, pre svega SPO-om i DS-om.

Usledile su puno puta prepričavane epizode. SPS je samo u tom periodu od dve godine vladao sam, a onda počinje era neprincipijelnih koalicija. Posle sukoba i demonstracija marta 1991, hapšenja, batina, studentskog protesta 1992, Milošević je sarađivao sa onima koje je nazivao "snagama haosa i bezumlja". Tada su se već stranke delile na proruske i proevropske, a zajedno s njima kandidovane su i velike teme poput odnosa prema Evropi, Rusiji, Kini, SAD, NATO-u. S druge strane, nedostatak demokratije u samim strankama danas se kandiduje kao jedan od presudnih uzroka koji se navode u analizama o hroničnom nedostatku demokratije u Srbiji.

Ulični protesti, formiranje DEPOS-a, Miloševićevi aduti Dobrica Ćosić i Milan Panić, slom Panićeve vlade, rascep u DS-u: Vojislav Koštunica napušta DS i formira Demokratsku stranku Srbije. Milan Panić, sada kao vođa opozicije, na predsedničkim izborima u Srbiji 20. decembra 1992. osvaja oko milion i po glasova, Milošević – nešto više od dva i po miliona glasova. U Narodnoj skupštini Srbije, posle parlamentarnih izbora održanih istog datuma, sedeo je 101 poslanik SPS-a (1.359.086 glasova), 73 SRS-a (1.066.765 glasova), 50 DEPOS-a (797.831 glas) i šest DS-a (196.347 glasova). Nesloga opozicije, raskol u DS-u i koketiranje s Miloševićem ponovo su došli po svoje. Ali i pred ove izbore oprobani recepti se ne menjaju: diskriminacija i devastiranje opozicionih lidera na državnoj televiziji, propusti u izbornim spiskovima, sumnje u višestruko glasanje...

U sezoni 1993/1994, SPS i SRS imaju porodične trzavice. Šešelj se nije slagao sa "omekšavanjem" SPS-a u rešavanju krize u BiH i Hrvatskoj (SPS-ova podrška Vens-Ovenovom planu). Skupštinska debata o poverenju vladi Nikole Šainovića (7. do 15. oktobra) pretvorila se u međusobne optužbe radikala i socijalista. Milošević, shvativši da će nepoverenje vladi biti izglasano, 20. oktobra raspušta parlament i zakazuje republičke izbore za 19. decembar. SPS na ovim prevremenim izborima osvaja 1.576.287 glasova ili 123 poslanička mesta, DEPOS 715.564 glasa ili 45 poslaničkih mesta, SRS 595.467 glasova tj. 39 mandata, DS 497.582 glasa ili 29 mandata, a DSS 218.056 glasova ili sedam mandata. Leto i jesen 1993. ostaće upamćeni i po hapšenju i prebijanju Vuka Draškovića i njegove supruge »

Foto: Draško Gagović

Foto: Draško Gagović

Foto: Draško Gagović

Foto: Sava Radovanović /Tanjug

Opisujući atmosferu iz tadašnjeg saveznog parlamenta, u "Vremenu" od 21. juna 1993. Stojan Cerović piše: **"Milošević hoće da kaže da opozicija nema šta da traži ni ispred Skupštine ni u njoj. Napolju su pendreci i suzavac, unutra Radoman Božović i Vojislav Šešelj, pa nek bira ko vidi razliku"**

Danice, po krvavim sukobima u regionu, inflaciji, najvišoj zabeleženoj na svetu. Milošević traži novog saveznika među opozicionim liderima a demokrate potresaju nove podele, sada na relaciji Mićunović–Đinđić. Početkom 1994. na vanrednoj skupštini stranke Zoran Đinđić postaje predsednik DS-a.

UNIŠTAVANJE PARLAMENTA

Opisujući atmosferu iz tadašnjeg saveznog parlamenta, u "Vremenu" od 21. juna 1993. Stojan Cerović piše ovako: "Milošević hoće da kaže da opozicija nema šta da traži ni ispred Skupštine ni u njoj. Napolju su pendreci i suzavac, unutra Radoman Božović i Vojislav Šešelj, pa nek bira ko vidi razliku (...) Božović i Šešelj očigledno su se dokazali kao nepobediv tandem, naročito prema onima koji nastoje da budu ozbiljni i dostojanstveni. Takve povlače u blato sve dok ne odustanu od dostojanstva ili ne zaćute (...) Reč je o mržnji prema instituciji parlamenta i jasnoj nameri da se ona uništi."

Miloševićevu vladavinu do 2000. godine, kada je morao da odustane od vlasti jer je izgubio na predsedničkim izborima 24. septembra, obeležili su ratovi u regionu, raspad SFRJ, sankcije, inflacija, protesti, kontrola medija, izborne krađe, neregularni izbori, NATO bombardovanje 1999.

VLADARI SKUPŠTINE: Slobodan Milošević, Radoman Božović, Aleksandar Bakoćević; Željko Ražnatović Arkan; Aleksandar Vučić, Jorgovanka Tabaković, Tomislav Nikolić, Vojislav Šešelj; Maja Gojković

Prvi veliki poraz Milošević je doživeo na lokalnim izborima 1996. (savezne je dobio ponovo ubedljivo). Kandidati Koalicije "Zajedno" pobeđuju na izborima za Skupštinu grada Beograda, Kragujevca, Niša i Novog Sada, u većini beogradskih opština i preko 40 opština u Srbiji. Opozicija je preuzela vlast u gradovima i opštinama u kojima živi više od 67 odsto biračkog tela. Milošević je, pritisnut tromesečnim studentskim i građanskim protestima, na kraju morao da prizna rezultate lokalnih izbora, februara 1997, ali se Koalicija "Zajedno" – raspala. Režim je organizovao iste godine parlamentarne i predsedničke izbore prema oprobanom receptu. Nije se osvrtao na zahteve opozicije i preporuke međunarodne zajednice o poštenom demokratskom procesu. Nameru da uguši medije, Slobodan Milošević je ostvario donošenjem čuvenog Zakona o javnom informisanju Republike Srbije, 2. oktobra 1998, za vreme "crveno-crne" koalicije.

Na septembarskim parlamentarnim izborima 1997. koalicija SPS–JUL–ND osvojila je 110 poslaničkih mandata, SRS 82, a SPO 45 mandata. Te godine je u decembarskim predsedničkim izborima (septembarski predsednički izbori nisu uspeli) pobedio Milan Milutinović. Iako su radikali, režimskim manipulacijama predsedničkih izbora, direktno bili oštećeni, to im nije smetalo da 24. marta 1998. sa SPS-om i JUL-om naprave novu republičku vladu.

Miloševićeva opozicija, s kojom je tokom deset godina ulazio u razne aranžmane, nije uspela da se dogovori o zajedničkom nastupu na predsedničkim izborima 24. septembra 2000. SPO nije prišao DOS-u, koji je činilo 18 stranaka opozicije i doživeo je slom od kog se i danas oporavlja, istina dobro zaštićen u vlasti. Na saveznim predsedničkim izborima, s Vojislavom Koštunicom na čelu, DOS ipak ruši Miloševića. Istina, konačno tek na produžetke, 5. oktobra.

IDEJA O DEMOKRATIJI VS. VLAST

Mirko Marjanović je podneo ostavku na mesto premijera, prelaznu vladu do izbora činili su DOS, SPO i SPS. Milomir Minić je bio premijer privremene vlade. Na vanrednim izborima za Skupštinu Srbije 23. decembra 2000, DOS je osvojio 176 od 250 poslaničkih mesta. Imao je dvotrećinsku većinu u Skupštini. Čedomir Jovanović postao je šef poslaničkog kluba DOS-a, a Dragan Maršićanin predsednik Skupštine. Januara 2001. formirana je vlada, Zoran Đinđić je premijer. Dana 1. aprila uhapšen je bivši jugoslovenski predsednik Slobodan Milošević, a 28. juna izručen je Haškom tribunalu za ratne zločine.

Jedinstvo u DOS-u kratko traje. Nerazumevanje nastaje između Koštunice i Đinđića, danas će oni koje pozivaju da sude kao poznavaoci njihovog odnosa reći da je to bilo potpuno različito shvatanje Srbije, njene budućnosti, odnosa prema Evropi. Po izlasku DSS-a iz DOS-a, ostatak DOS-a se oslanja na Ivkovićevu frakciju SPS-a, a na saveznom nivou sarađuje sa SNP-om uz povremeno glasanje DSS-a.

Posle ubistva Zorana Đinđića, 12. marta 2003, za novog predsednika vlade izabran je Zoran Živković, tadašnji zamenik predsednika DS-a. Novi potpredsednik vlade bio je Čedomir Jovanović. Skupština Srbije počela je raspravu o izglasavanju nepoverenja vladi koju je inicirala opozicija. Nataša Mićić, v. d. predsednika Republike, raspustila je parlament i raspisala vanredne skupštinske izbore za 28. decembar. Demokratska stranka je na izbore izašla samostalno sa nosiocem liste Borisom Tadićem. To je bio kraj DOS-a. »

DSS na ovim izborima osvaja 53 poslanička mesta, a član ove stranke Dragan Maršićanin je izabran za predsednika Skupštine Srbije. Vojislav Koštunica postaje premijer Srbije 3. marta 2004. U junu 2005. Koštunica ponovo biva izabran za predsednika stranke, kao jedini kandidat za to mesto. Na prevremenim izborima koji su održani 21. januara 2007. godine, DSS učestvuje u koaliciji sa Novom Srbijom, Srpskim demokratskim pokretom obnove i Jedinstvenom Srbijom. Ova koalicija je nazvana Narodnjačka koalicija. Ukupno su osvojili 46 poslaničkih mesta. Nakon izbora 15. maja 2007. godine, DSS formira vladu sa Demokratskom strankom i G17 plus, a Vojislav Koštunica je po drugi put izabran za premijera Srbije. Proglašenje jednostrane nezavisnosti Kosova i Metohije 17. februara 2008. je uzdrmalo vladu. Nije došlo do dogovora između vladajućih stranaka, a Koštunica je zatražio raspisivanje vanrednih skupštinskih izbora 11. maja. Na njima je Demokratska stranka Srbije osvojila 30 poslaničkih mesta, dok je Demokratska stranka formirala vladu sa Socijalističkom partijom Srbije čime je DSS prešao u opoziciju. Značajan detalj je i to što poslanički mandati otcepljenog dela SRS-a nisu vraćeni Šešeljevoj stranci, nego ostavljeni u vlasništvu novoformirane Srpske napredne stranke, takozvane konstruktivne opozicije.

Erik Gordi, profesor na Univerzitetskom koledžu u Londonu, jednom je prilikom za BBC na srpskom rekao da se može reći da je nekakva politička konkurencija među strankama postojala na lokalnim izborima koji su održani 1996, i u periodu od 2000. do 2006. godine. Ali i da su stranke koristile svoje većinske položaje kako bi uspostavile rastuću kontrolu nad što više delova javnog života: "Broj beneficija koje nisu dostupne građanima ukoliko 'nisu u partiji' je veći nego što je bio u komunističkom periodu. Ako se takvo višestranačje uzima kao sinonim za demokratiju, nije teško objasniti zašto građani ostaju skeptični prema prividnoj demokratiji", rekao je Gordi.

Tako su se još ranih devedesetih pojavile negativne asocijacije na pojam demokratija, jer su pokušaj uvođenja demokratije pratili raspad Jugoslavije, ratovi, inflacija, nemaština, kriminal. S tim negativnim asocijacijama povezanim s tranzicijom, pa još i partokratijom koju je zapatilo Miloševićevo doba ali je svoju razradu i vrhunac doživela sa Aleksandrom Vučićem na vlasti, demokratski pokušaji uređenja države nisu imali mnogo šansi. Demokratskoj stranci, koja je inače prva upisana u registar stranaka zato što je prva i osnovana februara 1990, zapravo se najviše spočitava to što nije ispunila svoj najvažniji zadatak: nije demokratizovala društvo. Hronična nepopularnost DS-a je teret koji stranka vuče sve vreme, od svog nastanka, s pauzom Tadićeve vladavine za čijeg vakta su demokrate doživele vrhunac svoje popularnosti i ušle u zonu, u poređenju s naprednjačkim, osrednjeg populizma. Ali, kada je DS osvajao bezmalo milion glasova na parlamentarnim izborima ili 64 poslanička mesta (2007), nije imao apsolutnu vlast, nego je vlada pravljena sa Koštuničinim DSS-om i Dinkićevim G17+. DS je uvek bio osuđen na kompromise.

Ideju o demokratiji u tom kratkom periodu posle petooktobarskih promena zamenilo je srljanje u partokratsko uređenje koje je Srbiju nezadrživo vraćalo u jednopartijski sistem i vlast u ruci jednog čoveka. Na vanrednim izborima 2008. koalicija oko DS-a je osvojila najviše mandata, ali je to bilo nedovoljno za formiranje vlade. Sledi "istorijsko pomirenje sa SPS-om", pa Boris Tadić uz pomoć Ivice Dačića zadržava vlast. Četiri godine kasnije, posle izbora 2012, kada je Tomislav Nikolić pobedio Tadića na izborima, SPS je odlučio da promeni "gazdu", i sklapa dogovor sa naprednjacima. Na vanrednim izborima 2014. SNS je udvostručio broj osvojenih glasova, na još jednim vanrednim izborima 2016. SNS je dobio 131 od 250 mandata.

U junu 2020. većinski deo opozicije bojkotuje izbore a SNS osvaja 188 poslaničkih mandata. Vlada se formira tek ovih dana, četiri meseca posle izbora, a predsednik Srbije je oborio vladu koja još nije ni formirana tako što joj je dao rok trajanja od godinu i kusur dana. Ništa drugo do novo ruženje demokratije i parlamentarizma. Novi prilog za omrazu institucije parlamenta. Eto, baš nemamo sreće. Ni pameti. ¶

ZORA DRČELIĆ

Živorad Vasić, potpredsednik Delta hold

Sava Centar

"Uslovi za kongresni turizam danas su daleko od optimalnih. Sava centar zaslužuje da sačuva svoj izgled i namenu, a da li će Delta učestvovati na javnom tenderu, zavisi od procene eksperata"

Veliko interesovanje u javnosti izazvala je dugo najavljivana i do sada neuspešna prodaja Sava centra. Zdanje arhitekte Stojana Maksimovića, munjevito podignuto za potrebe visokih gostiju Titove Jugoslavije, s razlogom je u međuvremenu postalo simbol Beograda i uzor kasnijim zgradama u poslovnom delu Novog Beograda.

Iako se mnogi sa setom sećaju velikana koji su iz različitih razloga posećivali ovaj objekat, zainteresovanih da ga kupe nije bilo mnogo. Tačnije, sve vreme samo jedan potencijalni kupac uredno ponavlja svoje interesovanje za Sava centar. Živorad Vasić je potpredsednik Delta holdinga, za sada jedinog potencijalnog kupca.

"VREME": Kako objašnjavate Deltino uporno zanimanje za kupovinu Sava centra, a vidimo da drugih zainteresovanih nema?

ŽIVORAD VASIĆ: Ukupna investicija u Sava centar, koju čine prodajna cena od oko 20 miliona i obavezna investicija od 50 miliona, iznosi između 70 i 80 miliona evra. Nema mnogo kompanija spremnih da ulože toliki novac i još manje onih koje su sposobne da uloženi novac vrate. Ono što Deltu izdvaja od drugih nije samo finansijska i kadrovska snaga kompanije, već i sinergija koju možemo da ostvarimo sa našim hotelskim biznisom. Kao neko ko je vlasnik hotela Crowne Plaza i Holiday Inn, ko uskoro otvara Indigo hotel, a planira i izgradnju InterContinentala u Beogradu, imamo veliki interes da Beograd bude domaćin kulturnih i poslovnih skupova za više hiljada ljudi. Ti gosti iz Srbije i inostranstva su i potencijalni gosti naših hotela. Ta veza hotelskog i kongresnog turizma je razlog što nam je, možda

je vredan, ali ne i profitabilan

Foto: Delta

više nego ostalima, stalo da Sava centar ponovo radi kao što je radio decenijama unazad. Zbog toga ističemo zainteresovanost, iako smo svesni da ovaj objekat za nas neće biti visoko profitabilan, jer skoro 70 odsto njegove ponude čine kulturni sadržaji, koji ne donose mnogo novca. Sa druge strane, značajna korist biće za druge hotele u Beogradu, za restorane, prevoznike, za sam grad, i taj deo društvene odgovornosti za nas je takođe veoma bitan.

Ako je tako, zašto se niste pojavili na prva dva kruga tendera za prodaju SC?

Ponuđena cena na prva dva kruga tendera za nas je bila previsoka. Procene stranih eksperata, koji nas savetuju u ovom projektu, kažu da investiciju od 80 ili više miliona ne možemo da vratimo u razumnom roku ni pod optimalnim uslovima. A uslovi su sada daleko od optimalnih kada govorimo o kongresnom turizmu.

U toku je treći tender, da li ćete dati ponudu?

Mi kao investitori moramo da budemo odgovorni prema vlasnicima kompanije, prema našim zaposlenima, ali i prema građanima Beograda. Ako preuzmemo odgovornost za nešto, moramo biti ozbiljno uvereni da taj posao možemo da realizujemo. U ovom trenutku mi nismo sigurni da li je isplativo investirati u Sava centar pod uslovima iz trećeg kruga tendera, i Deltin tim zajedno sa eksternim konsultantima veoma pažljivo analizira ceo projekat. Kada donesemo konačan sud, saopštićemo ga javnosti.

U javnosti su se u međuvremenu pojavili i protivnici prodaje Sava centra?

Sava centar je veoma specifičan objekat, okrenut pre svega kulturnim, zabavnim, pa tek onda i poslovnim događajima. Potrebni su veoma veliko znanje i iskustvo da se takav centar stavi u funkciju i učini profitabilnim, umesto da pravi gubitke kao što je sada slučaj. Ako neko ima takvih znanja, ako može da potvrdi iskustvo u upravljanju sličnim biznisima, ako pritom ima i novac da investira u potpunu rekonstrukciju, onda zaista treba da se kandiduje za preuzimanje Sava centra. Mi ne znamo ko još ima takve kapacitete, ali dozvolite da budemo uvereni da ih ima Delta. A uvereni smo jer smo to povrdili na mnogo velikih projekata, od obnove hotela Crowne Plaza u Beogradu, izgradnje InterContinentala u Ljubljani, do izgradnje šoping molova Delta Planet i Delta City u Beogradu, Podgorici, Banjaluci, Varni i Nišu.

Otkud u javnosti strah da bi mogao da nestane Sava centar kakav danas znamo, u smislu promene izgleda, odnosno namene?

Ne vidim odakle bi nastao takav strah, sem iz nečije želje da ga namerno podgreva. Naime, pravilima tendera jasno je rečeno da se izgled objekta mora zadržati, odnosno da se ne sme menjati njegova namena. Ko god da se pojavi kao kupac moraće da se toga pridržava. Lično me ova odredba raduje, jer i arhitektonski i po nameni Sava centar zaslužuje da ostane to što je bio sve ove decenije. Dozvolite da vas podsetim da sam kao direktor vodio hotel Continental pre nego što smo ga renovirali i pretvorili u Crowne Plazu. Uradili smo to tako što je u potpunosti sačuvan izgled fasade, dok je unutrašnjost hotela u potpunosti renovirana. Zapravo, jedino što je ostalo isto jesu sačuvana vredna umetnička dela. To je način koji bismo primenili i ako dobijemo priliku da upravljamo Sava centrom. Kažem ako, jer ne samo da je nepoznat pobednik trećeg kruga tendera, već je još uvek neizvesno i naše učešće na njemu. ¶

Troskok u naučnu fantastiku

Pre trideset godina još je postojao SSSR. Te 1990. godine Nelson Mandela je pušten iz zatvora, a Svetska zdravstvena organizacija je došla do zaključka da homoseksualnost nije bolest. Kucalo se na pisaćoj mašini, tek poneko je imao kućni računar, samo su stručnjaci znali da se razvija nešto što se zove *World Wide Web*, nije svako imao ni bežični telefon, nešto nalik mobilnim telefonima moglo se videti u naučnofantastičnim filmovima, a pametni telefoni su bili nezamislivi. Te godine, kada se ujedinila Nemačka i kada je Slovenija na referendumu izglasala izlazak iz SFRJ, osnovan je nedeljnik "Vreme"

Piše: **Ivan Ivanji**

Pre trideset godina stanovnici planete počeli su polako da shvataju da počinje neko novo doba. Te 1990, kada je izašao prvi broj nedeljnika "Vreme", još je bilo živo sećanje na histerični strah od atomskog rata posle postavljanja sovjetskih raketa na Kubi i američkih pretnji da će ih bombardovati "na vreme". Nada da je Hladni rat završen, da počinje era bezbednosti i mira, počinjala je da se čini kao realna.

Američki predsednik Ronald Regan i dvadeset godina mlađi lider Sovjetskog Saveza Mihail Gorbačov tri godine ranije bili su potpisali ugovor o uništavanju svih nuklearnih zemaljskih raketa kratkog i srednjeg dometa INF – Nuclear Forces Treaty koji je stupio na snagu 1. juna 1988. Moglo se naslutiti da vođe dveju svetskih sila imaju ne samo dobar, nego čak i prijateljski odnos, da imaju poverenje jedan u drugog. Drugih igrača tog kalibra na svetskoj pozornici u tom trenutku nije bilo. Kina je posle smrti Mao Cedunga pod vođstvom Den Sjaopinga bila zabavljena svojom unutrašnjom politikom, pre svega reformom privrede.

POVRATAK U HLADNI RAT

Trideset godina kasnije pretnja globalnog oružanog sukoba ponovo jača. Na čelu SAD je (još uvek) neuračunljivi Donald Tramp, na čelu Ruske Federacije nalazi se staloženi Vladimir Putin koji, međutim, teži ka tome da Rusija na svetskoj sceni zauzme mesto kakvo je nekada imao SSSR. SAD su izašle iz INF-a optužujući Rusiju da ga se više ne pridržava, dok Moskva to oštro negira. Putin sada predlaže bezuslovno produžavanje novog START ugovora o kontroli nuklearnog naoružanja koji ističe u februaru 2021. za najmanje jednu godinu, ali o tome hoće da razgovara tek nakon američkih predsedničkih izbora koji se održavaju 3. novembra. U međuvremenu, dve najmoćnije svetske sile se naoružavaju novim, čudesnim oružjem čak i u svemiru. U stopu ih sledi Kina, koja će zasigurno ubrzo smeniti SAD sa pozicije najmoćnije svetske ekonomije.

Svetskom miru ne preti opasnost samo od velikih sila. Severna Koreja prkosi svojim sve razvijenijim programom za proizvodnju nuklearnog naoružanja. Indija i Pakistan postale su atomske sile i prete jedna drugoj. Opkoljen sve samim smrtnim neprijateljima, Izrael poseduje nuklearne bombe i rakete. Nakon što je Tramp izveo Ameriku iz Atomskog sporazuma sa Iranom, može se pretpostaviti kako je Teheran obnovio radove na izgradnji nuklearne bombe. Evropska unija pokušava da ublaži opasnu situaciju.

Posle trideset godina svet je za sve svoje stanovnike – ljude i životinje – opet postao opasno mesto.

PROMAŠENI PENALI

Godine 1990. fudbalska reprezentacija SFRJ igrala je na svetskom prvenstvu u Italiji. Jugoslavija je dospela do četvrtfinala gde se sastala sa reprezentacijom Argentine. Odlazak u polufinale se posle nerešenog rezultata odlučivao penalima. Pored Stojkovića i Brnovića, odlučujući penal je promašio Faruk Hadžibegić. On je kasnije pričao kako veruje da godinu dana kasnije ne bi došlo do građanskog rata da se Jugoslavija plasirala u polufinale, jer bi cela zemlja zajednički slavila. Hadžibegić je bio igrač FK Sarajeva. Psiholog tima bio je osam godina dr Radovan Karadžić.

Mene fudbal ne zanima posebno, ali ta priča ima neki simboličan značaj. Kao

Foto: *pexels.com*

SAMO JOŠ NE KUVAJU KAFU: Svakodnevni uređaji devedesetih (pisaća mašina, telefon s brojčanikom, vinil-ploča, video-kaseta, foto-aparat, diktafon, vokmen...) danas staju u džep, objedinjeni u smart mobilnim telefonima

da je Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija promašila penale u istorijskoj utakmici i tako propustila šansu da postane prosperitetno demokratsko društvo.

Naravno da bi se Jugoslavija raspala čak i da je tim koji je nastupao pod trobojkom sa crvenom petokrakom u Italiji osvojio Svetsko prvenstvo. Jugoslovenski "narodi i narodnosti" ne samo da su godinu dana kasnije zaratili, već su vodili najkrvavije bratoubilačke borbe posle Drugog svetskog rata u Evropi. Neki naši stariji sugrađani još uvek zbog toga tuguju i teško mogu da se pomire sa činjenicom da Triglav, Dubrovnik ili Ohridsko jezero nisu više deo njihove zemlje, ali mlađe generacije, ljudi stari trideset pa i četrdeset godina, ne pamte ništa od onog što je bilo "pod Brozom". Oni slušaju šta pričaju njihovi roditelji, šta ih uče u školama ili crkvama, šta prenose mediji, sležu ramenima pred tolikim i toliko protivurečnim pogledima o "jedinoj istini" do pre trideset godina. Za njih SFRJ nije deo njihovog života, već lekcija u udžbeniku istorije. Moji unuci svet koji se promenio neverovatnom brzinom vide posve drugim očima, ali to nije ništa novo u istoriji.

KAMENO DOBA

Pre trideset godina uglavnom se pisalo na električnim pisaćim mašinama. Bio je to ogroman napredak u poređenju sa mehaničkim. Kucalo se sporo, često se morao stavljati novi list hartije, a ako se htelo više primeraka, još i odgovarajuća hartija za kopiranje i takozvani tanki pelir-papir.

Koliko ja znam, u Beogradu su 1990. godine trojica pisaca već imala male kompjutere, laptopove marke Tošiba: Bora Pekić, reditelj Arsenije Jovanović i ja. Prvo je trebalo umetati flopi disk B koji se vadio kada "podigne" sistem, pa se ubacivao flopi disk C na kome se moglo pisati. Modem nije postojao, ali se neka vrsta mikrofona sa gumenim trakama nabijala na telefonsku slušalicu pa se tekst tako mogao slati na odgovarajuću adresu opremljenu sličnom tehnologijom. Na ekranu se pratilo kako polako odlazi red po red. Za mene je sve to bilo veliki napredak jer sam ranije besno cepao papir kada bih nešto pogrešno otkucao, a tekstove u inostranstvo slao poštom ili ih sam nosio beogradskim redakcijama. Pretraživači kao Gugl ili Jahu se nisu ni naslućivali; kome je bilo potrebno, služio se leksikonima.

Sa godišnjih odmora ili putovanja slali smo razglednice, a ako smo hteli da obavljamo međugradske razgovore, morali smo da stojimo u redovima u poštama. Bilo je lepo za Novu godinu, velike praznike, rođendane i svadbe primati šarene poštanske razglednice.

Mislim da nikada u istoriji ni jedna industrijska grana nije tako munjevito napredovala kao tehnologija zapisivanja tekstova i komunikacije. Pre samo trideset godina se većina danas uobičajenih alata čak ni u delima naučne fantastike nije mogla ni zamisliti. Nove mogućnosti su u mnogo čemu promenile i ubrzale život, ne uvek na prijatan način. Čitave profesije nestaju, nove nastaju. Majstor koji mi je godinama čistio i popravljao pisaću mašinu javio se i očajno pitao da li sam mu još uvek potreban. Rekao sam da pišem na računaru, da bi trebalo da nauči da popravlja te spravice. Odgovorio je tužno da je prestar za to, da ništa ne razume, da ne zna šta će da radi i od čega će da živi.

2020. VS "1984"

Progres se očitava sve brže. Mnogi još uvek ne shvataju šta donosi 5G mreža, šta »

se sve može uraditi sa 3D štampačima. Tek što savladamo neku novu tehnologiju, ona zastari i zamenjuje je nova. I jezik se menja zahvaljujući novim pojmovima koji zahtevaju nove reči, klinci "sinuju" ili "bindžuju", sitnim simbolima zamenjuju reči, čitave rečenice, to stariji zaista moraju da nauče kao neki novi jezik. Međuljudski odnosi se gube, mogućnosti i moć država rastu i prete dosadašnjem shvatanju klasične parlamentarne demokratije.

Pre tačno trideset godina u Londonu su na javnim mestima zarad suzbijanja terorizma i kriminala masovno postavljene "pametne kamere". Koristile su ih policija i obaveštajne službe. Službe diljem sveta muku su mučile da fizički prate osobe za koje su bili zainteresovani. Trideset godina kasnije bezbednosne kamere su masovno postavljene u mnogim gradovima, pa i Beograd namerava da postavi dodatnih 800 kamera kineske proizvodnje, pomoću kojih se u Kini prave dosijei o svakom živom čoveku. Nadzor je totalniji nego što je Džordž Orvel mogao da zamisli u svom romanu "*1984*".

U demokratskim zemljama vodi se velika diskusija o tome kada bezbednosne kamere zadiru u privatnost, mnogi zahtevaju da se prosto zabrane. I sistem GPS-a zadire u privatnost, pametni telefoni sami beleže lokacije na kojima smo bili. Većina eksperata, ipak, smatra da su za upravljanje modernim gradovima kamere neophodne. Kamere u Nemačkoj postavljene na železničkim stanicama, stanicama metroa i drugde pomagale su u rasvetljavanju kriminalnih radnji i terorističkih napada. Usluga GPS-a malo bi se koji korisnik odrekao.

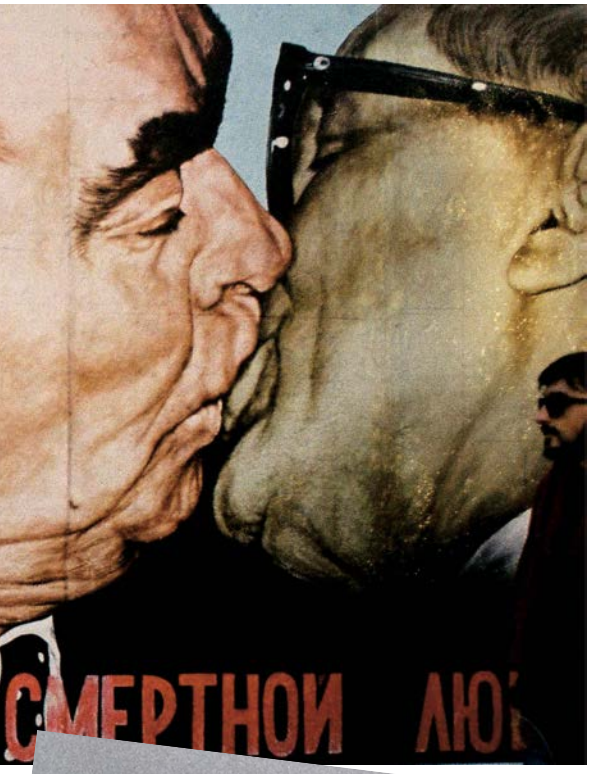
Danas je moguće koristiti i kamere i mikrofone koji spolja snimaju šta se događa ili govori u zatvorenim prostorijama, čak i privatno mogu da se nabave za umerenu cenu. Valjda smo se svi navikli, odnosno, primili k znanju da preko naših mobilnih telefona službe, ali i privatnici, mogu da prate svaki naš čin ili razgovor čak i kada smo ih isključili. Zbog toga kriminalci i teroristi svaki čas bacaju svoje telefone i počinju iznova sa novom spravom i novim brojem.

SPAJANJE DVE NEMAČKE

Pre trideset godina zvanično je omogućeno ujedinjene Zapadne i Istočne Nemačke. Da li su se ujedinile? Nisu, zapadna je progutala istočnu. Pre toga su dugo vođeni razgovori nazvani "2 + 4", pravilnije bi bilo da se reklo "4 + 2", jer su zapravo pregovarali Sovjetski Savez, Sjedinjene Američke Države, Velika Britanija i Francuska. Dve nemačke države mogle su samo da se došaptavaju sa svojim mentorima i poslušaju šta veliki odluče. Pregovori su okončani ugovorom o ujedinjenju Savezne Republike Nemačke i Nemačke Demokratske Republike, koji su četiri velesile potpisale 12. septembra 1990. u Moskvi. Ugovor je napisan na ruskom, engleskom i francuskom jeziku i kao što je uobičajeno, na kraju se kaže da svaka jezička varijanta ima istu vrednost. Dve Nemačke su ugovor morale da prevedu. Službeni prevodi nisu bili identični, ja sam ih proveravao. Međutim, danas se zvanično, ali takođe i u pretraživačima, može naći samo zapadna verzija, kao da istočne nikad nije ni bilo.

Premijerka Velike Britanije Margaret Tačer nije bila zadovoljna, pokušala je da odloži potpisivanje ugovora. Ni Francuska nije bila zadovoljna, bojala se budućeg isuviše velikog uticaja ponovo velike Nemačke. O detaljima povlačenja sovjetskih jedinica iz Istočne Nemačke Gorbačov je pregovarao sa zapadnonemačkim kancelarom Helmutom Kolom.

Nije precizno reći da se "Nemačka ponovo ujedinila" – nemačka reč je *Wiedervereinigung* – jer se radi o ugovoru o "pristupanju Nemačke Demokratske Republike Saveznoj Republici Nemačkoj". Potpisi na ugovor su stavljeni 3. oktobra 1990. Taj dan je nacionalni praznik Nemačke, a za ponekog predstavlja formalni završetak Drugog svetskog rata. Nemačka, kakva danas jeste, i nedeljnik "Vreme" ne samo da su vršnjaci, nego im

GODINA U KOJOJ SE DESILO NEZAMISLIVO: Margaret Tačer pala s vlasti u Velikoj Britaniji, Nemačka se ujedinila, raspao se Savez komunista Jugoslavije, u Južnoafričkoj Republici iz zatvora pušten Nelson Mendela

čak i rođendan pada istog meseca.

Od zemlje pokajnice za sva nacistička zlodela, Nemačka je u poslednjih trideset godina prešla put do države koja je garant mira i stabilnosti Evropske unije. U vreme dubinskih previranja u Evropi, na nemačku kancelarku Angelu Merkel gleda se kao na državnicu koja jedina može da reši probleme. Posmatrano iz Beograda, posebno može da zaboli njen fantastičan napredak u vreme kada se krvavo raspadala Jugoslavija.

RASPAD SFRJ

Dok se Nemačka ujedinjavala, od 20. do 22. januara 1990. održan je 14. vanredni kongres Saveza komunista Jugoslavije. Nezaboravan je snimak kada razočarana slovenačka delegacija plačući napušta salu, a Slobodan Milošević se u svojoj fotelji zadovoljno i nadmeno smeje, pa ustaje i predlaže da kongres nastavi sa radom. Tome se suprotstavlja delegacija Hrvatske. Rad se prekida do daljeg, ali se nikad više neće nastaviti. Savez komunista Jugoslavije defakto je prestao da postoji iako samoukidanje nije izrečeno.

U Hrvatskoj su 1990. godine održani prvi višestranački parlamentarni izbori, pobedila je Hrvatska demokratska zajednica na čelu sa Franjom Tuđmanom. Iste godine su i u Sloveniji održani prvi parlamentarni izbori, za predsednika vlade izabran je Alojz Peterle iz Hrišćanske partije Slovenije. U decembru 1990. u Sloveniji je održan referendum na kome je 88 odsto Slovenaca glasalo da se Slovenija proglasi samostalnom i izdvoji iz Jugoslavije. Kraj SFRJ se mogao videti golim okom.

Srbija je 5. jula 1990. raspustila Skupštinu Autonomne Pokrajine Kosovo i Metohija preuzela njene prerogative, 28. septembra donet je novi Ustav Srbije. Iz imena države izbačen je prefiks "socijalistička", Autonomna Pokrajina Kosovo i Metohija dobila je naziv Kosovo i Metohija. Naziv je govorio da je autonomna, ali praktično je autonomija bila ukinuta. Za predsednika Srbije izabran je Slobodan Milošević, a u Predsedništvu Jugoslavije član iz Srbije bio je jedan od njegovih najbližih saradnika i prijatelja, Borisav Jović.

U to vreme baltičke zemlje su proglasile otcepljenje od SSSR. Počeo je raspad ogromne države koja je najviše doprinela, najviše žrtava podnela u pobedi protiv nacizma. Nastaviće se sledeće godine na jugu ne bez krvi, ali ipak sa mnogo manje užasa nego u mnogo manjoj Jugoslaviji. Zbogom, Jugoslavijo. Nema veze? Zbogom, SSSR. Promenio se svet. »

SVETSKO PRVENSTVO U ITALIJI 1990: Reprezentacija Jugoslavije

GRIP, PANDEMIJA I GLAD

Te 1990. godine 180 miliona ljudi širom sveta je gladovalo. Zahvaljujući donatorskom radu i inicijativi Ujedinjenih nacija, broj gladnih je do 2015. gotovo prepolovljen, ali je 2020, pre svega zbog posledica pandemije, skočio na 690 miliona.

Većina ljudi ne zna šta je to glad. Glad nije kada ti posle dana ispunjenog telesnim radom ili sportom krče creva dok se žuriš na večeru, ili kada iz bilo kog razloga preskočiš poneki obrok. Glad je kada neprekidno nedeljama, mesecima, celog života svake noći pokušavaš da zaspiš, a ne možeš jer si gladan i ne znaš kada ćeš i kako doći do hrane.

Nove vakcine protiv influence su 1990. napravljene protiv virusa H1N1 i H3N2. Preporučeno je vakcinisanje ljudima starijim od šezdeset godina, radnicima u zdravstvu i poslovima u vezi sa namirnicama. Zabeleženo je da je rizik smrtnosti od gripa nevakcinisanih mladih ljudi 0,04 odsto, da kod starijih od 75 godina raste na čak četiri odsto. Podaci o smrtnosti od gripa su se tek tu i tamo mogli naći na zabačenom mestu u nekim novinama.

Godinu 2020. obeležila je pandemija virusa Sars CoV-2 kome tepaju "korona". Podaci o novozaraženima i smrtnim slučajevima ne silaze sa naslovnih strana i udarnih mesta informativnih programa. Pandemija je zaustavila svet koji je potonuo u najdublju recesiju u istoriji.

HOMOSEKSUALCI, MANDELA I KINA

Svetska zdravstvena organizacija je 1990. donela zaključak da homoseksualnost nije bolest. Tri decenije nakon toga položaj LGBT populacije se u mnogim zemljama znatno popravio. Čak je rimski papa utvrdio da su ljudi sa takvim opredeljenjem takođe deca Božja, a ne Sotonina, i založio da se dozvoli građanski brak istopolnih osoba. I bez tog blagoslova sve više zemalja dozvoljava istopolne brakove, ali čak ni tako napredna zemlja kao što je Nemačka nije zabranila "lečenje od homoseksualnosti", iako postoji mišljenje da bi ti tretmani trebalo da se proganjaju kao nadrilekarstvo.

U Južnoafričkoj Republici je 1990, posle 28 godina robije, pod unutrašnjim i spoljnim pritiskom oslobođen Nelson Mandela, vođa crnačke većine u zemlji koju su ugnjetavali belci. Mandela postaje predsednik, ubrzo se na referendumu ukida aparthejd – sistem zakona o ponižavanju i eksploataciji ljudi druge rase.

Pre trideset godina bruto domaći proizvod Kine iznosio je 3,9 odsto. Zbog velikog zastoja međunarodne trgovine i saobraćaja usled pandemije danas iznosi samo 6,6 odsto, što je daleko bolji rezultat od rezultata koje ostvaruju ekonomije Evrope i Severne Amerike, a na osnovu koga Kina brže nego očekivano može da postane najmoćnija ekonomija sveta. Važnije od onoga što pokazuju procenti jeste da je od zaostale, siromašne, zatvorene zemlje, od proizvođača jeftinih i jednostavnih proizvoda, Kina postala vodeća svetska sila u mnogim tehnologijama. Ona ima imućnu srednju klasu koja slobodno putuje po svetu i kupuje šta joj je volja – od vodećih svetskih firmi do luksuznih automobila i firmirane garderobe.

3D ŠTAMPAČI

U godini kada je u Beogradu štampan prvi broj "Vremena", neki od nas smo bili ponosni što smo mogli da imamo devizne račune u državnim bankama, stanemo u red i podignemo stranu valutu, pa čak i da posedujemo Viza-kartice. Nismo slutili da ćemo kroz tri decenije novac iz inostranih banaka telefonom moći da pošaljemo na svoje račune u Beogradu u neku od mnogih banaka koju smo izabrali, ili bilo gde na svetu. Nismo naslućivali mobilne telefone, a kamoli pametne telefone pomoću kojih ćemo moći da plaćamo račune u prodavnicama, preko kojih ćemo bežično moći da slušamo muziku preko kućnih zvučnika, otvaramo kapije i ulazna i vrata svojih stanova, uključujemo klima uređaje pre nego što stignemo kući, izlazimo na neki tamo internet dok pijemo kafu u kafiću. Nismo mogli ni da naslutimo da na inostranim aerodromima gotovo da više neće biti osoblja, da ćemo čitav ček-in moći da obavimo preko telefona. Šta li će tek biti za trideset godina?

Ljudi koji su 1990. godine sebe smatrali zrelim, obrazovanim, snalažljivim, 2020. zbunjeno su se našli usred Četvrte industrijske revolucije. Pokušavaju da shvate šta su algoritmi, globalna komunikaciona mreža tj. internet, ne razumeju ga iako se njime služe, još teže im je da se snađu sa pojmovima kao što su big data, klaud kompjuting, kvantni računari, blokčejn tehnologija, pitaju se da li da se pozdrave samo laktovima, plaše se i uvođenja 5G mreže, ne shvataju uvođenje robotike u stanove, ne znaju da li će morati da se navikavaju na ideju da će jesti hranu koja će se proizvoditi preko 3D štampača, zapanjeni su što je srpsko preduzeće "Natura eko" oktobra 2020. razvilo projekat štampanja manjih, ali i trospratnih stambenih zgrada pomoću 3D štampača. Problem im je da li će izgubiti posao ako ne uspeju da se doškoluju pod stare dane.

U isto vreme njihovi unuci ne prestaju da međusobno komuniciraju preko društvenih mreža umesto da razgovaraju ili se veru po drveću, šutiraju loptu ili makar šetaju. Nikad se različite generacije nisu baš savršeno razumevale, ali tolikog jaza nije bilo.

Nikada u istoriji nisu se dogodile tako nagle promene, za samo trideset godina, svekoliki troskok pravo u naučnu fantastiku. ¶

ONO ŠTO ZNAMO
ZAVISI OD NJIH
NEZAVISNI MEDIJI
ZAVISE OD TEBE!
podrzimedije.rs

Gde cvetaju ruže?

Piše: **Srđan Valjarević**

Sećate li se one reportaže objavljene u jednom dnevnom listu devedesetih godina prošlog veka? Ne sećate se. Ovako je to išlo, da se podsetimo. Reporter je izveštavao o životu jedne porodice crva koja je živela u ljudskom govnu, svake večeri su se okupljali u dnevnoj sobi i svi su zajedno gledali televiziju. Otac i majka i dvoje male dece, sin i ćerka crvi. U jednom trenutku televizijski program prekinule su reklame za voćne sokove, na ekranu su se lepo videli razni voćni plodovi, jabuke i pomorandže i breskve i kajsije, pa je ćerka crv pitala svoje roditelje: "Jel' ima nas crva koji žive u ovim voćkama?" Onda je majka crv odgovorila: "Naravno, dušo, žive neki crvi i u tim voćkama." Onda je sin pitao: "A što mi ne živimo u nekoj breskvi, na primer?" I onda je otac odgovorio: "Ne možemo, sine, ovo nam je otadžbina." Sad se sećate.

Šta je dalje bilo sa tom porodicom crva? Recimo da je taj reporter posetio istu tu porodicu posle skoro trideset godina, ušao im je u otadžbinu, bilo je oblačno, pokucao je na vrata, prepoznali su ga odmah i obradovali su mu se, pa su se svi razmileli po dnevnoj sobi i onda su se fino podružili. Bilo je novih članova u porodici, ona ćerka i sin crvi sa početka priče sada su roditelji, imaju dvoje male dece, takođe ćerku i sina crve, a otac i majka crvi sa početka priče sada su deda i baba crvi. Svi žive zajedno, galama je velika, naravno, i televizor je sve vreme uključen.

Glavnu reč ima deda crv, koji se reporteru najviše i obradovao, i onda ga je reporter pitao: "A sa vašom gospođom izgleda da nije sve u redu?" Onda je deda crv rekao: "A nije, godine su, baba ima blagu demenciju, po ceo dan je uz televizor, nije strašno." Onda je reporter pitao: "A vi?" Onda je deda crv rekao: "Mene muči dijabetes, amputiran mi je deo tela, ali inače je sve u redu, ide nekako." Onda je reporter pitao: "Pa kako provodite vreme? Jel' se snalazite?" Onda je deda crv rekao: "Snalazimo se, deca su tu, pomažu koliko mogu, žao mi je što smo njima na grbači, ali šta da se radi, hrane imamo uvek dovoljno, Bogu hvala. Baba i ja smo ovde u sobi po ceo dan, gledamo televiziju, tu su nam unuci, malo ih čuvamo, ide nekako." Onda je reporter rekao: "Pa to je sve isto kao i kod nas, jedino što kod vas nema incesta, izgleda da kod vas ne postoji taj problem?" Onda je deda crv rekao: "E to nemamo, Bogu hvala, kod nas se naša deca lepo razmnožavaju međusobno." Onda je reporter pitao: "A jel' se dobro slažete sa decom, jel' tu sve kako treba?" Onda je deda crv rekao: "Sad je dobro, da kažemo tako, bolje je. Ali bilo je problema, sa sinom, toliko je želeo da ide napolje, da ide odavde, prvo je hteo u neko drvo, pa u dasku, pa u voće, pa u neki čamac na reci ili na moru, neki brod, bilo gde samo da ode odavde, a vi znate da nigde nije divno, ili kako to ono vi glupo kažete, *nigde ne cvetaju ruže*, pa je onda potonuo skroz, oboleo je, silni novac smo potrošili na to." Onda je reporter pitao: "Šta mu je bilo?" Onda je deda crv rekao: "Depresija, klasična, ili se to kod vas zove kliničko, doktor je rekao da je glavni uzrok ta prokleta prokrastinacija, ozbiljan problem kod nas crva." Onda je reporter rekao: "Pa to je ozbiljan problem i kod nas Srba." Onda je deda crv rekao: "Prijatelju, zato tebi i mogu ovo da pričam." Onda je reporter pitao: "A šta to tačno znači, kod vas crva?" Onda je deda crv rekao: "Pa isto kao i kod vas, kako to ono vi pametno kažete, što možeš danas ne ostavljaj za sutra, samo to je sve mnogo opasnije nego što se misli, ništa se neće u životu popraviti samo od sebe, mi crvi to odlično znamo jer ipak mnogo od vas zavisimo, a vi niste ni za kurac, jel' me razumeš?"

Reporter je samo klimnuo glavom, a onda je blago dementna baba crv viknula: "Pa uključi više taj usisivač! Uključi usisivač!" Onda je deda crv uzeo daljinski pa je utišao televizor i rekao: "Po ceo dan gleda ove telešopove i prodaju kućnih aparata i nakita." Onda je reporter pitao: "A jel' sa ćerkom sve u redu?" Onda je deda crv rekao: "A ona vam je odlična, malo u svom svetu, završila je francusku književnost i ceo život čita samo Rablea i Selina, ali ovako je odlična, vredna, radna, i unuci su Bogu hvala odlični, slušaju je."

Onda je reporter osmotrio malo po dnevnoj sobi i video da svi nešto rade, pa nije hteo da im smeta, i pitao je dedu crva: "Pa kad se osvrnete iza sebe malo, za ovih skoro tride-

Foto: Marija Janković

set godina koliko se nismo videli, svašta se dešavalo, jel' ste zadovoljni?" Onda je deda crv rekao: "Prezadovoljan sam, dobro smo preživeli šta se sve vama gore dešavalo, od svih vaših ratova, bombardovanja, od vašeg ubijanja, gladovanja i siromaštva naovamo, svega je tu bilo." Onda je blago dementna baba crv viknula: "Al' ti je odvratna ta ogrlica!" Onda je deda crv morao da uzme daljinski i da promeni kanal. Onda je baba crv viknula: "Proći će mi demonstracije!" Onda je deda crv rekao: "Baba, nema toga više, ne brini ništa." Onda je blago dementna baba crv pitala: "Kako nema? Pa to mi je bilo na ovom kanalu?" Onda je deda crv rekao: "Bilo je nekad, nema više interesovanja." Onda je baba crv rekla: "Onda mi vrati na kućne aparate."

Onda je deda crv opet promenio babi crvu kanal pa je rekao reporteru: "Prijatelju, ali da ti kažem, ono što ste vi radili devedesetih, to je bilo jezivo, to mi ovde dole dobro znamo, ako je nama bilo jezivo, onda mi veruj." Reporter je onda pitao: "Jel' tad bilo najgore?" Pa je onda deda crv rekao: "Te vaše devedesete, to je bilo nešto najgore, to je bio užas, ali onda i ovo posle, ništa nije mnogo bolje, kad ne možete da se dogovorite oko toga što je bilo, i kao da će to neko drugi da vam reši, i kad meni unuci crvi počnu da kukaju da ih ne davim više sa devedestim i da ih pustim na miru, o tome smo ti i ja malopre pričali, to ti je ta prokrastinacija kod vas, a onda vama sledi klinička depresija." Onda je reporter rekao: "A šta je posle toga?" A onda je deda crv raširio ruke i rekao: "A sledeći put nećeš morati da mi kucaš na vrata kada dođeš." ¶

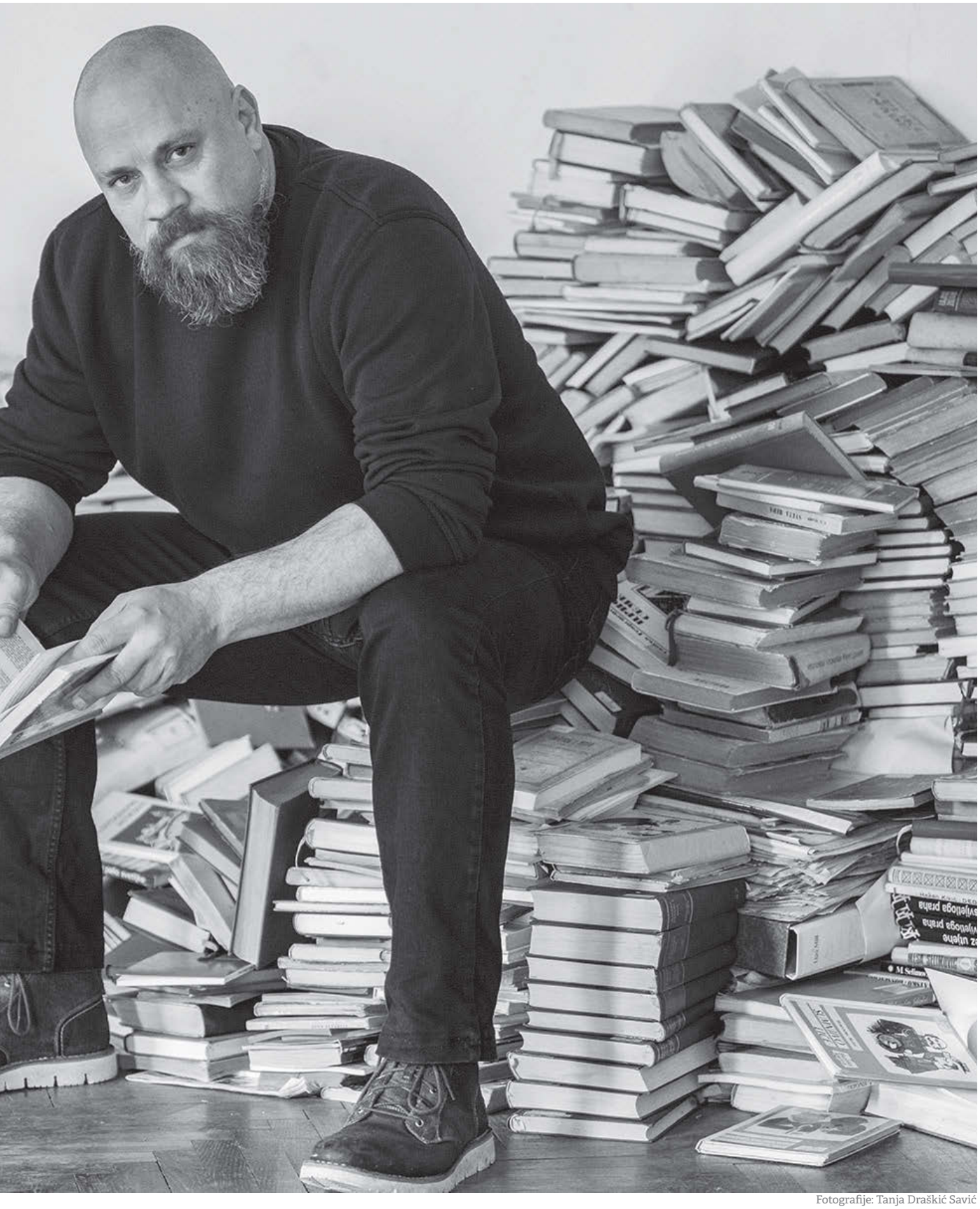

SAMO JE TITO

Pre tačno trinaest godina, recimo, u novembru 2007, "Večernje novosti" – pronađite negde taj broj – na naslovnoj su stranici kao glavnu temu najavile "Srbiju budućnosti 2020". "Godine 2020. Srbija će biti razvijena zemlja i članica Evropske unije", pisalo je u Večernjim, "prosečna plata biće 1.200 evra, penzije oko 500, a nezaposlenost će se smanjiti na svega pet odsto". Danas, u novembru 2020, Srbija je, kako vidite, ista kao 2007, samo gora. Nije to lepo čuti, ali trideset godina kasnije izvesno je kako su i Hrvatska i Srbija istorijski nepopravljivo propali projekti, i što pre to shvatimo, dulje ćemo živeti u nekoj koliko-toliko uređenoj evropskoj provinciji, pizditi na evropske elite, svirati klavir i pričati deci poučne priče o tome kako su naše krunjene glave završile na seoskim grobljima

UMRO NA VLASTI

Fotografije: Tanja Draškić Savić

Taj čuveni zapad zanima samo famozna stabilnost, i Srbija nije jedina koja plaća cijenu te opsjene. Diktatori i tirani pritom su uvijek bolji partneri i poslušniji sluge, jer imaju čime biti ucijenjeni

Kada bi se birao najčitaniji i najpoznatiji kolumnista na prostorima bivše Jugoslavije, bila bi tu prilično žestoka trka, a pobednika bismo znali tek u foto-finišu. Ima tu sjajnih imena, čije zapise i razmatranja jedva čekamo da pročitamo. Ali kakav god žiri bio, ne bi mogao a da Borisa Dežulovića ne uvrsti u sam vrh. Dežulović je, zbog svog nepokolebljivog pera koje se iz dana u dan obračunava sa avetima ovih prostora, posebno popularan među onim "hardlajnerima" kojima je nacionalizam – s razlogom, svakako – crvena marama što ih izvodi iz takta i pojačava im lučenje adrenalina. A nacionalizam, ksenofobija, šovinizam, klerofašizam jesu opsesivne teme ovog Splićanina, rođenog 1964. godine, koji je u drugoj polovini dvehiljaditih živeo u Beogradu, a sada je mir pronašao u jednom malom mestu u srednjoj Dalmaciji, gde piše tekstove koji se šeruju po društvenim mrežama da se sve sija. I prepričavaju se po sedeljkama onih koji su uvek nekakva manjina.

Niko nikada nije proučio kakav se to splet zvezda, plima i oseka zadesio u Splitu kada je ovaj grad u kratkom roku, od četiri godine, uspeo da izrodi čuveni novinarsko-književni trojac poznat pod imenom Viva LuDež (Viktor Ivančić, Predrag Lucić, Boris Dežulović), koji je pokrenuo politički nedeljnik "Feral Tribune", list koji se rado čitao na prostoru cele bivše SFRJ. "Feral" je nastao iz satiričnog dodatka "Slobodne Dalmacije", a i kada je postao ozbiljan nedeljnik koji je pokretao baš ozbiljne teme, poput ratnih zločina i korupcije, nikada se nije odricao satire kao zaštitnog simbola. Ako ne možemo da pobedimo svet oko sebe, bar možemo da mu se smejemo!

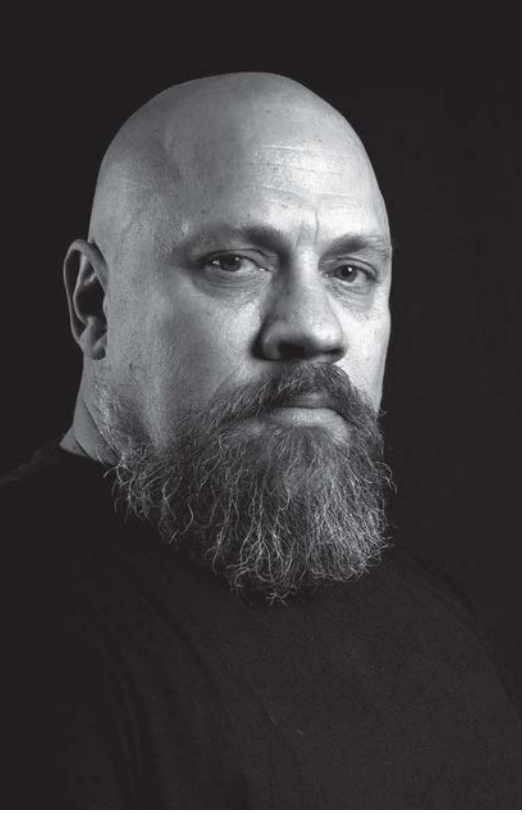
Teško je pohvatati gde sve sada Dežulović piše, za koje portale, ali je svakako jedan od najznačajnijih autora zagrebačkih "Novosti", regionalnog N1 portala, kao i ljubljanskog "Dnevnika". Teško je pohvatati i za koga je sve pisao, a potom odustao od saradnje jer su ga kanili cenzurisati, na šta je on jako osetljiv. Poslednji takav slučaj desio se sa sarajevskim "Oslobođenjem", koje, posle više od sedam godina saradnje, nije objavilo jednu Borisovu kolumnu jer nije bilo zadovoljno činjenicom da on, kao, vređa islamska verska osećanja, i to na Ramazan. "Jedna me redakcija, recimo, cenzurirala zato što sam vrijeđao osjećaje članova Centralnog komiteta Saveza komunista, druga me cenzurirala zato što sam vrijeđao osjećaje branitelja Domovinskog rata, treća zato što sam vrijeđao osjećaje ustaških gnjida, a četvrta što sam vrijeđao osjećaje Miroslava Kutle. Bila je i jedna što me cenzurirala jer sam vrijeđao osjećaje Milorada Dodika", napisao je tada Dežulović u oproštajnom tekstu za "Oslobođenje".

Boris Dežulović je autor značajnog broja knjiga, uglavnom zbirki njegovih kolumni. Ali, ima i dva romana. Jedan je naučnofantastični i u njemu putujemo u prošlost kako bi se likvidirao Adolf Hitler kao beba, i kako bismo se našli u brojnim etičkim dilemama vezanim za to smaknuće. Tu je i roman iz 2005. godine *Jebo sad hiljadu dinara*, satira iz bosanskohercegovačkog rata. Autor je i knjige angažovane poezije *Pjesme iz Lore* i razgovora sa legendarnim Miljenkom Smojom. Nedavno je objavio i zbirku tekstova *Summa atheologieae*. "Dežulović je na jednom mjestu sabrao cijelu kolekciju religiozno intoniranih gadosti: od ratova i ratnih huškanja, preko amoralnog slavljenja zločina, liturgijskog ispiranja mozga i biskupske crkvene hipokrizije", kazao je Viktor Ivančić na promociji ove knjige, objavljene krajem prošle godine ("Vreme" je već pisalo o ovom štivu).

"Etablirajući se kao nositelji nacionalnog identiteta – na takav način da je na kraju naših političkih pretpovijesti svaki Hrvat u Hrvatskoj katolik, da je svaki pravoslavac na području bivše Jugoslavije Srbin, a svaki, recimo, srpski musliman Bošnjak – jugoslavenske su konfesije po definiciji i nositelji nacionalističkih šovinizama. Stare su konfesije na ovim prostorima prethodile modernim – ovo 'modernim' shvatite vrlo uvjetno – nacijama, i ne samo da ne mogu biti amnestirane historijske odgovornosti nego su krive po svim točkama optužnice. Tamo gdje nema njihova izravnoga grijeha činjenjem, dakle riječju i djelom – a nema toga prostora mnogo – suštinski je još i veći i tragičniji njihov grijeh nečinjenjem, odnosno grijeh propustom. U strogo teološkom smislu, naime – ili me barem tako učio babin brat, dobri moj fra Ferdo – manji je grijeh djelovati nekršćanski nego ne djelovati kršćanski", rekao je u jednom intervjuu Dežulović povodom izlaska knjige *Summa atheologieae* iz štampe.

"VREME": Trideset godina je prošlo od izlaska prvog broja nedeljnika "Vreme". Možete li nam ukratko pojasniti šta se to u ove tri decenije desilo "na ovim prostorima"? Odakle smo to krenuli i gde smo došli?

BORIS DEŽULOVIĆ: Znam točno i odakle smo krenuli i gdje smo došli. "Vreme" je krenulo iz prostorija u Institutu društvenih nauka u Ulici Narodnog fronta, na sedmom katu. Kao mladi reporter, tada sam često bio u Beogradu, pa se dobro sjećam stare redakcije i telefonskih poziva bijesnih srpskih nacionalista koje bi uvijek preuzeo Pera Luković, pa predstavljajući se punim imenom i prezimenom, urlao na šupke i pozivao ih da slobodno dođu u Narodnog fronta 45, da ih on čeka u kafani u prizemlju. Onda bismo sjeli u taj kafić u prizemlju zgrade i čekali, ali nikad se nijedan nije pojavio. Trideset godina kasnije, redakcija odavno više nije na Andrićevom vencu, Ulica Narodnog fronta danas je Ulica kraljice Natalije, a "Vreme" se preselilo u Kosovsku. Šta se desilo u tih trideset godina? Desila se, hm, velikosrpska digresija: moj drug, slavni džez-pijanist Bojan Zulfikarpašić, koji je na vrijeme – dakle godinu-dvije prije "Vremena" – otišao u Francusku i danas živi u jednom divnom malom mjestu kraj Pariza, pričao mi je kako je, lunjajući po novom zavičaju na seoskom groblju, zaprepašten naišao na grob na kojemu piše *"S. M. La Reine Nathalie de Serbie"*. Lijepa je to mala priča o vremenu: Bojan i Natalija završili su u francuskoj provinciji,

Srbija je naprosto zamišljena i koncipirana kao kič država u kojoj će tabloidi, rijaliti-programi i turbo-folk biti i dominantna estetika i dominantni društveni diskurs. Zemlju Srbiju – uz dužno poštovanje vašem lijepom jubileju – ne objašnjava "Vreme", Srbiju objašnjava Baka Prase

kralj Bojan je danas najbolji džez-pijanist Evrope, po kraljici Nataliji se zove Ulica Narodnog fronta, Narodni front je završio u Kosovskoj, a oni šupci s telefona na narodnom frontu. Samo što danas, umjesto preko telefona, prijete preko Fejsa. Oni nemaju pojma gdje je grob srpske kraljice, ali znaju gdje je redakcija "Vremena". Sve se promijenilo, samo je "Vrijeme", kako vidite, ostalo isto. Da, "Vreme", pardon.

U jednom intervjuu, pre sedamosam godina, konstatovali ste da će Hrvatska "za 20 godina izgledati isto, samo gore". Pretpostavljam da se to odnosi i na druge zemlje nastale iz bivše Jugoslavije. Odakle taj pesimizam?

Nije to pesimizam, ja sam čak neizlječivi i neizliječeni optimist. Utoliko je i moja ocjena da će Hrvatska – i ostale zemlje nastale iz Jugoslavije – za dvadeset godina izgledati isto, samo gore, zapravo prilično hrabra i optimistična. Da sam pesimist, rekao bih da će izgledati mnogo gore, samo isto. To dakle nije pesimizam već realna projekcija, koju biste nešto manje aforističnu, ali znanstveno potkrijepljenu grafovima, jednako dobili da ste sve relevantne podatke ubacili u onaj moćni američki superkompjuter, Deep Blue ili kako se već zove. Sjetite se, uostalom, vedrog optimizma prije dvadeset godina, kad je nama umro Tuđman, a vama preživio Milošević, pa me onda pitajte odakle pesimizam. Prije točno trinaest godina, recimo, u novembru 2007, "Večernje novosti" – pronađite negdje taj broj – na naslovnoj su stranici kao glavnu temu najavile "Srbiju budućnosti 2020". "Godine 2020. Srbija će biti razvijena zemlja i članica Evropske unije", pisalo je u "Večernjim", "prosečna plata biće 1200 evra, penzije oko 500, a nezaposlenost će se smanjiti na svega pet odsto." Danas, u novembru 2020, Srbija je, kako vidite, ista kao 2007, samo gora. Nije to lijepo čuti, ali trideset godina kasnije izvjesno je kako su i Hrvatska i Srbija historijski nepopravljivo propali projekti, i što prije to shvatimo, dulje ćemo živjeti u nekoj koliko-toliko uređenoj evropskoj provinciji, pizditi na evropske elite, svirati klavir i pričati djeci poučne priče o tome kako su naše krunjene glave završile na seoskim grobljima.

Da li ste jugonostalgičar i šta ta reč danas uopšte znači?

Nostalgičan sam, kao i svako živo biće, prema djetinjstvu i mladosti. Da sam rođen i odrastao početkom dvadesetog vijeka, nazivali bi me austrougaronostalgičarem, kao što smo mi u familiji nazivali moju babu Katu. Prema Jugoslaviji kao državi osjećam tek malo davne ljutnje zbog onih najljepših i najboljih dvanaest mjeseci uzalud potrošenih u JNA u Gornjem Milanovcu i Svilajncu, koje joj do danas nisam oprostio. Široki pak val takozvane jugonostalgije, potpuno nekritične adoracije te propale države, mnogo više, naravno, govori o državama nastalim na pepelu Jugoslavije, nego o samoj Jugoslaviji. Malo što o tim nesretnim državicama govori rječitije od sjetne, tople nostalgije prema državi u kojoj je šećerna tabla bila zamjena za čokoladu, a Arkan plaćeni ubojica tajne policije.

Prošlo je 25 godina od završetka ratova u BiH i Hrvatskoj, a još uvek ovim takozvanim regionom vladaju manje-više iste one političke i društvene elite koje su rat zakuvale i vodile. Da li je u pitanju slabost političkih alternativa ili su smernice naših društava tako ukrštene da se večito okrećemo ukrug?

To nisu tek smjernice naših društava – da je tako, lako bismo promijenili smjernice – već sam njihov smisao. Naše su takozvane države napravljene po mjeri i potrebama svojih elita, one nisu nastale historijskim procesom kakav je Evropa prošla prije dvije stotine godina, u nas je taj proces rekonstruiran istim povijesnim alatima, čak i istom devetnaestovjekovnom ikonografijom, kao maskom od jeftine štukature za nove predatorske elite. Nije te nove države stvorila narodna volja, već su te države i njihove elite stvorile novu narodnu volju, savršeni *perpetuum mobile* koji sam sebe generira. Te takozvane države nisu silom preuzete od nepismenih elita iz društvenog taloga, već su te elite napravile svoje privatne države: bez njih te države nemaju smisla ni razloga. Nazivi i programi stranaka su nevažni, ni u Srbiji ni u Hrvatskoj nijedna, primijetili ste valjda, ne dovodi u pitanje smisao rata, dakle smisao tih država. A sve do tada, posve je nevažno je li na vlasti Tadić ili Vučić, Tuđman ili Milanović. Zato sam, ponavljam, duboko uvjeren da tu nema popravka. Te su bijedne državice kao one automobilske krame i olupine kojima je popravak skuplji od novog auta.

U nekoliko navrata ste pisali o "manjem" i "većem" zlu u politici. Postoji jedan naš građanski sloj koji odbija da izađe na izbore, ili precrtava listiće, jer neće da bira "manje zlo"; on traga za "dobrim" u politici. Neki kažu da je u pitanju politička nepismenost i da se vazda, čak i u zemljama razvijene demokratije, glasa za "manje zlo". Kakav je vaš stav?

»

Nazivi i programi stranaka su nevažni, ni u Srbiji ni u Hrvatskoj nijedna, primijetili ste valjda, ne dovodi u pitanje smisao rata, dakle smisao tih država. A sve do tada, posve je nevažno je li na vlasti Tadić ili Vučić, Tuđman ili Milanović. Zato sam, ponavljam, duboko uvjeren da tu nema popravka. Te su bijedne državice kao one automobilske krame i olupine kojima je popravak skuplji od novog auta

Ponosan sam na činjenicu da sam glasao na svim dosadašnjim izborima i da nijednom, ni jedan jedini put, nisam zaokružio kandidata HDZ-a ili SDP-a. Uvijek sam glasao "za", nikad nisam pristao na teoriju "manjeg zla" – što reče moj drug Vlado Matijanić, najmasovnije zlo svjesno počinjeno s predumišljajem – i moji su favoriti uvijek završavali između 0,8 i 2,2 posto glasova. Osim na predsjedničkim izborima između kandidata HDZ-a i SDP-a, na kojima sam preko glasačkih listića radosno poput djeteta flomasterom crtao nasmijane leteće kurce. Stotinu hiljada ljudi onda drekne na mene da je glas za dobre luzere bačen glas – ili još gore, glas za HDZ – i potom svojih stotinu hiljada glasova hladno daju SDP-u. Pa onda ja glup. Da smo ovih trideset godina ulagali u luzerske opcije od 0,8 do 2,2 posto, danas bi te opcije zajedno s kamatama sastavljale vladu. Ali dobro, neka sam ja glup.

Sećate se, u Srbiji je 2012. godine na izborima bio snažan pokret "belih listića". To su ljudi građanske orijentacije koji su precrtavali listiće da bi kaznili politiku Borisa Tadića, jer su razočarani. Onda smo dobili Tomu Nikolića i Vučića, i praktično izgubili pravo na slobodne i fer izbore. Kako danas, sa ove vremenske distance, gledate na pokret "belih listića"?

Ta teorija pretpostavlja da bi Srbija Borisa Tadića danas bila ona iz "Večernjih novosti", "razvijena zemlja i članica Evropske unije sa prosečnom platom od 1200 evra, penzijama od 500 i stopom nezaposlenosti od pet odsto". Zašto nakon svega vjerujemo da bi to bilo tako? Zato što je Tadić pristojniji i obrazovaniji od Vučića, zato što bolje igra basket jedan na jedan? Pa Tadićeva politika je bila u tanku dlaku ista kakvu bi tih godina vodio i pragmatični Milošević da je kojim slučajem preživio 5. oktobar. Odgovorno tvrdim: da je Tadić ostao na vlasti, to ne samo da bi tek malo odgodilo Vučića, nego bi taj Vučić bio još gori. Srpski izbori koji će nešto promijeniti neće biti oni između Tadića i Vučića, nego oni između srpske dogme i stvarnog života.

A kako da uopšte dobijemo te neke demokratske izbore na kojima će se moći slobodno birati, sada kada naprednjaci imaju svoju privatnu državu i kada sve kontrolišu?

Nije to ključno pitanje. Jednako je bilo i 2000, jednako je Milošević imao privatnu državu sa apsolutnom kontrolom, pa su ipak na kraju bili izbori na kojima je morao priznati poraz. To će biti, kad-tad, bilo je svaki put u povijesti, u cijeloj našoj historiji samo je Tito umro na vlasti. Ključno je pitanje drugo: što s tim slobodnim izborom. A ovaj put, nažalost, sve isto kao 2000. nije samo u Skupštini, nego i na trgu pred Skupštinom. A ako je slobodni izbor Srbije izbor između Vučića s jedne strane i Tadića, Đilasa i Obradovića s druge, onda džabe krečenje.

Kako god, nama u Srbiji Vučićev režim izgleda kao najjezivija mora. Neki će čak reći da ga je Srbija i zaslužila s obzirom na sva ona nepočinstva iza kojih je stajala tokom devedesetih. Kako vama, gledajući sa strane, izgleda Srbija danas? Ima li nade za nju?

Nema.

Prisustvujemo paradoksu koji prilično frustrira mnoge evropski orijentisane građane Srbije. Zapadne zemlje manje-više otvoreno podržavaju Vučićev režim, koji se pritom surovo obračunava sa onim javnim ličnostima koje su bile simboli antimiloševićevskog otpora, borbe protiv nacionalizma i zagovornici evropskog puta Srbije. Da li taj čuveni Zapad ume da peva kao što su sužnji pevali o njem'?

Zapad je, naravno, glup, ali hajde, kad smo mi toliko pametni, da se stavimo u njegovu kožu. Jednom, prije dvadeset godina, sve je uložio u proturežimsku opoziciju, i što je dobio? Taj čuveni Zapad zanima samo famozna stabilnost, i Srbija nije jedina koja plaća cijenu te opsjene. Diktatori i tirani pritom su uvijek bolji partneri i poslušniji sluge jer imaju čime biti ucijenjeni.

U svojim tekstovima pokazujete izuzetan senzibilitet prema Bosni i Hercegovini, državi koja je daleko najviše nadrljala u ratovima devedesetih i koja i dan-danas ne može da se konstituiše kao država. Hoće li se ona ikada iščupati iz čvrstog zagrljaja svojih suseda, Srbije i Hrvatske?

U historijskom smislu, Bosna i Hercegovina je u novoj podjeli imala teoretski najbolje šanse, jer se ideja o toj državi najmanje morala naslanjati na romantične državotvorne mitove na kakve su nasjeli Srbi i Hrvati. Njen je problem, naravno, što su te najbolje šanse bile ujedno i uvjerljivo najmanje. Ona posljednja, sićušna, propala je kad su Bošnjaci nasuprot Srbima i Hrvatima krenuli rekonstruirati svoj romantični državotvorni mit. A još je samo valjda makedonski smješniji od bosanskog.

Hajde da skočimo do Hrvatske. Više je od sedam godina prošlo otkako je Hrvatska postala članica EU. Što je Hrvatskoj donelo to članstvo? Da li se vreme meri pre i posle ulaska u EU?

Slabo se ovdje vrijeme uopće mjeri, a kamoli na vrijeme prije i poslije ulaska u »

Još uvek je **u prodaji** **NOVA KNJIGA DRAGANA TODOROVIĆA!**

Koja bi bila "učena" oznaka osobenog Todorovićevog žanra? Nepobitno je da se radi o reporterskoj prozi, ali toliko fovističkog kolorita i uvrnute smehovne inspiracije da bi joj se mogla dodeliti nova poetička i možda enciklopedijska odrednica – satirički podrealizam.

Igor Perišić

Todorović piše u ime svih "običnih" ljudi koji ne prihvaćaju kompromis kada su istina, lični integritet i poštenje u pitanju. Poslije njegovih reportaža, režimski ili bilo čiji propagandisti mogu samo da ukrste prste na potiljku i tupo zure u točku na zidu.

Filip Švarm

"Kilometar od 800 metara" se može kupiti u prostorijama redakcije (700 RSD), pouzećem (900 RSD) ili putem interneta (15,75 EUR).

Brodovi s izbjeglicama plutaju tako pred zabranjenim lukama kao brodovi sa Židovima tridesetih, u Budimpešti označavaju nekatoličke kuće baš kao nekoć židovske, nacisti ulaze u parlamente, naoružani vigilanti traže migrante, po ulicama premlaćuju i ubijaju crnce, muslimane i homoseksualce, pola zapadnog svijeta najozbiljnije vjeruje da planetom vlada sekta bogataša pedofila, najvećom svjetskom vojnom silom vlada psihopat s dijagnozom, slobodari napadaju doktore i medicinske sestre, te Molotovljevim koktelima gađaju infektološke institute, a mi se i dalje smijemo kako debili 1933. nisu prepoznali jasne znakove da svijet ide u pizdu materinu

EU. Da pitate Hrvate, malo tko bi i znao kad je Hrvatska primljena u članstvo. Sve ono čime su nas prije toga evroskeptici plašili – od pljačke nacionalnih resursa do gubitka državnog suvereniteta – Hrvati su, hvala na pitanju, obavili daleko prije nego što su uopće stali u red za Evropsku uniju, tako da je članstvo ispalo čisti plus: država im je jednako temeljito opljačkana i bolno nesuverena kakva je bila i prije, ali zato Hrvati barem u Pariz, Madrid ili Dablin idu s ličnom kartom i iluzijom slobodnog građanina. Najzad, to je ostala jedina iluzija slobode koja se fizički još uvijek može osjetiti kao stvarna.

Izmaknimo se na trenutak iz regiona i pogledajmo svet. Tu su Tramp, Džonson, Bregzit, Putin, Orban, Erdogan... Potom, tu je porast ksenofobije, rasizma, nacionalizma... Neki vele da su to signali koji ukazuju da se bliži smak sveta. Kako se vama sve to čini?

Napisao sam više tekstova na tu temu. U najkraćemu: više od pola stoljeća omiljena zabava mislećeg svijeta bilo je zajebavanje svog retardiranog rođaka iz ranih tridesetih, koji i pored svih jasnih znakova nije prepoznavao kamo srljaju Evropa i čovječanstvo, a danas ni sam – pritom s bolnim i još živim iskustvom tridesetih – ne prepoznaje iste te znakove niti kad mu neonom blješte u oči. Brodovi s izbjeglicama plutaju tako pred zabranjenim lukama kao brodovi sa Židovima tridesetih, u Budimpešti označavaju nekatoličke kuće baš kao nekoć židovske, nacisti ulaze u parlamente, naoružani vigilanti traže migrante, po ulicama premlaćuju i ubijaju crnce, muslimane i homoseksualce, pola zapadnog svijeta najozbiljnije vjeruje da planetom vlada sekta bogataša pedofila, najvećom svjetskom vojnom silom vlada psihopat s dijagnozom, slobodari napadaju doktore i medicinske sestre, te Molotovljevim koktelima gađaju infektološke institute, a mi se i dalje smijemo kako debili 1933. nisu prepoznali jasne znakove da svijet ide u pizdu materinu.

Za kraj nekoliko pitanja o medijima. Kao neko ko redovito prati medijska i politička gibanja u ovim našim zemljama, možete li da nam kažete vaše mišljenje o srbijanskim tablodima i uopšte ovdašnjim medijima, koji su u ovakvom obliku verovatno endemska pojava? Kakvo je društvo u kojem mediji koji svakodnevno na najdrastičniji način krše novinarski kodeks i gaze elementarnu pristojnost, konstantno proganjaju ljude i crtaju im mete na čelu – predstavljaju medijski mejnstrim?

To nije medijski mejnstrim, jer ne zadovoljava osnovni preduvjet: da je medij. Kad bi to bili mediji, onda bi medijski mejnstrim zapravo bili Fesbuk, Tviter i Instagram, daleko utjecajniji od svih srpskih tabloida zajedno. Možemo, naravno, razgovarati o tome, možemo zaključiti i to kako se pojavom interneta klasična definicija medija korjenito mijenja, i kako društvene mreže jesu novi mediji. Do tada, srpska tabloidna naplavina smeća nije medij, ali jest mejnstrim još gori od medijskog – onaj društveni. Odgovor na pitanje kako je to moguće dao sam još na početku: ti se mediji nisu nametnuli kao mejnstrim, Srbija je naprosto zamišljena i koncipirana kao kič država u kojoj će tabloidi, rijaliti-programi i turbo-folk biti i dominantna estetika i dominantni društveni diskurs. Zemlju Srbiju – uz dužno poštovanje vašem lijepom jubileju – ne objašnjava "Vreme", Srbiju objašnjava Baka Prase.

Kako danas gledate na legendarni medijski projekat "Feral Tribune"? Da li je taj list mogao opstati? Odnosno, šta smo iz njegovog gašenja mogli naučiti?

"Feral Tribune" pripada prošlosti, on je izlazio dok je to imalo smisla, da ga ima i danas, vjerojatno bi još izlazio. Zaboga, mi o smislu i historijskim lekcijama "Ferala" govorimo u vremenu i zemlji u kojoj je 2020. godine moguće napraviti veliki intervju o sudbinskom historijskom času Srba i Hrvata, a da se nijednom riječju ne spomene katastrofalna pandemija koja će zauvijek promijeniti cijeli svijet. O čemu bi, jebiga, taj "Feral" danas pisao, a da to Hrvate i Srbe zaista zanima?

U pravu ste, ne smemo izostaviti tu dosadnu pandemiju, o kojoj svi rekoše ponešto. Kažete da će ona promeniti svet. Kako će ga promeniti?

Bit će, naravno, isti, samo gori. ¶

NEDIM SEJDINOVIĆ

Posetite Vugl.rs !

Vugl je medijski portal namenjen razvoju političke pismenosti i kritičkog mišljenja.

Podstičemo dijalog, promišljanje i zdravu kritiku aktuelnih društvenih procesa.

Ne nudimo gotove odgovore već postavljamo pitanja: gde živimo, kako živimo, za šta živimo.

VUGL.RS

GDE ŽIVIŠ // KAKO ŽIVIŠ // ZA ŠTA ŽIVIŠ

Od optimizma do

Bebi bumeri, generacija X, milenijalci... Danas su svi oni odrasli i formirani ljudi. Međutim, u protekle tri decenije svet se toliko promenio da ga neko ko je pao u komu 1990. i sada se probudio, verovatno ne bi prepoznao. Svet se promenio, a sa njim i ljudi. I ne, nije samo zbog interneta

DOGAĐAJI KOJI SU OBELEŽILI GENERACIJE: Studentske demonstracije u Beogradu, 1968.
Foto: Stevan Kragujević

Nedeljnik "Vreme" od osnivanja bije glas da se obraća srednjoj generaciji. No, kad medij postoji punih trideset godina, prirodno je da dolazi do generacijskog pomeranja. Srednja generacija iz devedesetih danas pripada famoznoj grupi 65+, a u međuvremenu, stigle su neke nove, i sve odreda, čim pređu 30. godinu života, odjednom čine najveći deo čitalačke publike "Vremena".

O generacijama, generacijskim razlikama i jazovima poslednjih pet godina piše se i govori više nego ikad. Razlog nije nedokučiv, kao što bi se na prvi pogled moglo učiniti. Naprotiv, vrlo je banalan. Razlog je – novac. O čemu se zapravo radi?

Početkom prošle decenije, stasala je jedna nova generacija radno i materijalno sposobnih ljudi. Očekivano, pošto u datom momentu najviše zarađuju, jer su najvitalniji deo stanovništva, trebalo bi i da najviše troše. E, tu je došlo do problema za velike kompanije, čuvene brendove i sve one koji su u decenijama koje su prethodile, navikli da najveći deo novca potrošača ide njima. Reč je o generaciji milenijalaca, koju ćemo nešto kasnije detaljno elaborirati. Za sada nam je važno da pojasnimo otkud navala analiza i studija o karakteristikama i navikama pripadnika različitih generacija.

Sa pojavom milenijalaca, veliki brendovi našli su se u nevolji, a sa njima i čitava marketinška industrija. Niko nije mogao da shvati kakav im je odnos prema novcu i na šta ga troše, zašto nisu lojalni određenim markama i proizvodima. Da bi ovo shvatili, veliki igrači na tržištu angažovali su svu silu istraživača javnog mnjenja, sociologa, psihologa i antropologa. Iako naručiocima to nije bila namera, danas više nego ikada pre znamo šta svaku generaciju rođenu od Drugog svetskog rata naovamo formira, koji istorijski događaji, koji politički potresi, koje promene ekonomske klime utiču na to da se svetonazor pripadnika različitih generacija drastično razlikuje.

straha od sutra

Martovske demonstracije opozicije Srbije, 9. mart 1991.
Foto: Draško Gagović

Teroristički napad na SAD, 11. septembar 2001.
Foto: Flickr user Michael Foran

Generacijska podela kojom se bavimo na ovom mestu obuhvata tri grupe – bumere, generaciju X i milenijalce. Danas na tržištu rada imamo i pripadnike generacije Z, ali oni su previše mladi da bi čitali "Vreme", pa ih izostavljamo iz ove analize.

KO JE TU KO

Kako se tačno deli generacija prema godini rođenja, stvar je različitih škola mišljenja. Mi ćemo uzeti najčešće korišćenu podelu, prema kojoj su bebi bumeri rođeni između 1946. i 1964. Generacija X rođena je od 1965. do 1980. Milenijalci dolaze na svet od 1981. do 1996. godine. Socijalni psiholozi i drugi istraživači generacija apsolutno su saglasni da stavove prema novcu, demokratiji, životu, pa čak i emotivnim odnosima svake od određenih generacija, uz porodicu i vaspitanje, u velikoj meri formiraju i društveno-političke okolnosti u kojima generacija odrasta, ali i ključni istorijski događaji nakon kojih se svet nepovratno menja. Na primer, ako počnemo od bebi bumera, njihov odnos prema svetu ne može da bude ni približno sličan njihovim roditeljima jer nemaju iskustvo Drugog svetskog rata. Ili, ako uzmemo 11. septembar 2001. odnosno napad na Kule bliznakinje u Njujorku, kao primer događaja koji je nepovratno promenio svet, jasno je da danas imamo generaciju punoletnih ljudi koja ne zna kako izgleda svet u kom pretnja terorizmom ne visi stalno nad glavnom.

Najveća "vododelnica" među generacijama svakako je tehnologija i razvoj interneta u obliku u kakvom ga danas znamo. Iz analize triju generacija koje ovde pokušavamo da objasnimo jasno sledi da je ubrzani razvoj tehnologije na prelazu iz 20. u 21. vek nepovratno promenio svet. Primera radi, prošle godine internetom je kružio snimak grupe tinejdžera koji biju ljutu bitku protiv fiksnog telefona sa brojčanikom koji se okreće, jer ne umeju da ga koriste. Stariji gledatelji snimka imali su samo reči prezira i podsmeha za tu decu, potpuno smetnuvši sa uma da ova

»

deca nikada nisu imala priliku ni da vide tu spravu, a kamoli da im nešto važno od nje zavisi.

KO JE TU KOME ŠTA

Pravilo kaže, mada izuzetaka ima, da između roditelja i dece uvek postoji jedna generacija koja stoji između. Za generacijom X došli su milenijalci, ali "ikseri" im nisu roditelji. Milenijalci su, najčešće, deca bumera, dok su potomci "iksera" oni iz generacije Z. Zanimljivo je, međutim, da se najljući generacijski sukobi, i u javnoj i u privatnoj sferi, ne odvijaju između generacija roditelja i dece, što je nekada bilo prirodno. Najdublji jaz i nerazumevanje vlada, i to globalno, između bumera i... Pa, svih ostalih, zapravo. Na prvu loptu, može se pomisliti da je to zbog pomenutog tehnološkog napretka, no, nemojmo zaboraviti da su ikone tog napretka, poput Bila Gejtsa ili Stiva Džobsa, zapravo bebi bum generacija. Glavni uzrok sukoba nije tehnologija ni to što "mladi bulje u telefone, a mi smo se nekad družili", nego radikalna promena ekonomskih prilika kroz koju je svet prošao, a da nije ni primetio. To kako se svet menja, ako ćemo biti iskreni, zaista i nije golim okom vidljivo, pa tako bumeri imaju sklonost ka tome da osuđuju sve mlađe od sebe što npr. u ranim tridesetima nemaju stabilan posao, svoju nekretninu i bar dvoje dece. Razlog je taj što ne vide i ne mogu da vide ono što istorija i sociologija može: neki su se rodili u vreme posleratnog entuzijazma i progresa, u vreme mahnitog optimizma, obnove i izgradnje, besplatnog obrazovanja, "dobijanja stana od preduzeća", a neke druge zatekao je svet u kom nema besplatnog ručka (a ni obrazovanja), ali ima preskupih stambenih kredita, vrtoglavo visokih školarina i opšte nesigurnosti.

Za tu sliku jedva vidljive promene sveta ilustrativan je domaći primer od pre desetak godina. Kada je na ovdašnjim univerzitetima ukidana kategorija "sufinansirajućih studenata", često se mogla čuti zamerka da skupo obrazovanje u Srbiju uvode oni koji su se u socijalizmu školovali – potpuno besplatno. Naravno, misli se na bumere.

DA LI SU BUMERI POJELI SAV HLEB

Dakle, da bismo potpuno razumeli svaku od triju generacija koje danas možemo smatrati potpuno odraslima, moramo da proniknemo u ključne događaje koji su ih formirali. Takođe, sve odluke i potezi jedne generacije stvaraju okruženje u kom potom naredna živi i odrasta. Iz analize generacija lako je videti kakav je svet kome zapao.

RAZLIČITI NAČINI FORMIRANJA: Omladinske radne akcije u Jugoslaviji i...
Foto: iz knjige "ORA – mladost naše zemlje"

Bebi bumeri su dugo važili za najbrojniju generaciju na svetu. Naime, posle Drugog svetskog rata, u klimi opšteg optimizma zbog pobede nad fašizmom, vere u svet bolji nego ikada pre, dolazi do talasa rađanja beba kakav svet ranije nije video. Osim vere u bolje sutra koja motiviše ljude na stvaranje potomstva, talasu bebi buma doprinosi i činjenica da je veliki broj ljudi odlagao roditeljstvo tokom Drugog svetskog rata. Sve do 2017. generacija bumera bila je najbrojnija u zapadnom svetu. U većini zemalja, u koje spada i Srbija, oni su i danas najbrojniji. Međutim, te 2017. u Sjedinjenim Američkim Državama milenijalci su brojčano dostigli bumere. Pretpostavke su da je delom biologija učinila svoje, ali i da je jedan deo bumera prosto sledio primer svojih roditelja i odlučio se za porodicu sa više dece, pa danas u SAD ima dosta milenijalaca. Procena je da ih samo u SAD ima 71,9 miliona, dok je milenijalaca nešto više od 72 miliona.

Prvi američki predsednik iz generacije bumera bio je Bil Klinton, dok je u Srbiji prvi bumer na čelu države bio tek Boris Tadić (svi njegovi prethodnici bili su ili stariji ili vršioci dužnosti, među koje spada i Nataša Mićić, pripadnica generacije X). Zanimljivo je i da Tadić spada u generaciju mlađih bumera, a da su i Slobodan Milošević (1941) i Vojislav Koštunica (1944) tek za po koju godinu izmakli ovoj grupaciji.

Kakvi su bumeri? Kakvi su bili, a kakvi su postali? Događaji koji su obeležili njihovo detinjstvo i mladost jesu posleratni optimizam, Hladni rat, hipi pokret i, u Evropi, studentske demonstracije 1968. godine. Bumerima imamo zahvaliti

na rokenrolu, seksualnoj revoluciji i raznim drugim slobodama. No, da li je ova generacija u svemu i uvek bila slobodoumna? Gde su dospeli nakon što su '68. postavili pitanje: "Šta si radio u ratu, tata?"

Bumeri su detinjstvo proveli u godinama kada se svet oporavljao i slavio pobedu nad fašizmom, ubrzano se gradio i obnavljao. Oni su osetili državu blagostanja, bilo da pričamo o Zapadu ili o Jugoslaviji. Mladost im je prošla u buntu, bez

... konačni pad režima Slobodana Miloševića, 5. oktobra 2000. Foto: Tanjug / Vladimir Dimitrijević

splatnom ili lako dostupnom obrazovanju, imali su luksuz da stalno preispituju autoritete. Stambeno pitanje nije problem – na Zapadu su krediti povoljni, a kod nas se finansiraju iz samodoprinosa. Sve u svemu, može se reći, kad bi čovek mogao da bira kada će se roditi, bolji momenat od onog u kom su se rađali bumeri nije mogao da izabere. A onda su porasli i – postali autoriteti. Pad Gvozdene zavese bumeri dočekuju u punoj snazi – imaju između trideset i četrdeset godina. Dobijaju priliku da i oni izgrade jedan novi svet, drugačiji od onog u koji su rođenjem pali. Kasne osamdesete i rane devedesete donose svetu procvat kapitalizma. Bumeri se još dobro drže, relativno rano odlaze u penziju, koja je za ovu generaciju izvesna. Bebi bumeri čine najveći deo populacije koja konzumira tradicionalne medije (novine, radio i televizija). Iako ih percipiramo kao stare ljude, istraživanja agencije McCann kažu da u SAD 90 odsto bumera koristi mejl, dok oko 70 odsto ima Fejsbuk nalog. U Srbiji, prema istom istraživanju, bumeri su podeljeni na mlađe i starije: više od polovine mlađih seniora, njih 55 odsto koristi internet, a 20 odsto ga koristi svakodnevno. S druge strane, svega 21 odsto starijih od 70 godina koristi internet, a svega četiri odsto njih to čini svakodnevno. Ova generacija koristi internet najpre da bi se povezala sa prijateljima i ostala u kontaktu sa decom koja su u inostranstvu.

No, na prelazu iz jednog milenijuma u drugi, bumeri su u celom svetu činili najveći deo političkog establišmenta (Bil Klinton, Džordž Buš Mlađi, Angela Merkel, Toni Bler, Vladimir Putin). Odluke ove generacije odraziće se tek na milenijalce. A između stoji generacija X.

IKSERI IZMEĐU SVETOVA

"Klasa X" naziv je poglavlja knjige američkog istoričara Pola Fasela iz 1983. "Generacija X" prvi put se pominje 1991. kao naziv romana kanadskog pisca Daglasa Koplanda. Vilijam Štraus i Nil Haui, najtemeljniji istraživači generacija, iksere opisuju ovako: "Članovi generacije X su bili deca tokom vremena promene društvenih vrednosti i kao deca, ponekad su se zvali 'generacija dece sa ključem', zbog smanjenog nadzora odraslih u poređenju sa prethodnim generacijama, kao posledica porasta stope razvoda i porasta učešća žena u radnoj snazi pre široke raspoloživosti opcija brige o deci van doma. Kao adolescenti i mladi odrasli ljudi, nazvani su 'MTV generacijom' (aluzija na istoimeni kanal muzičkih spotova) i okarakterizovani kao mlitavi, cinični i otuđeni. Neki od kulturnih uticaja na omladinu generacije X bili su muzički žanrovi grandža i hip hop muzika, i indi filmovi. U srednjem dobu, istraživanje opisuje odrasle ljude generacije X kao aktivne, srećne i da ostvaruju ravnotežu između posla i života. Generaciji su pripisane preduzetničke tendencije."

Jedini američki predsednik ikser jeste Barak Obama (1965). Posle njega, usledio je povratak bumera u liku Donalda Trampa. U Srbiji, prvi i, za sada, jedini X lider je Aleksandar Vučić (1970).

Društvene okolnosti koje definišu generaciju X jesu kraj Hladnog rata, začeci tehnološkog rasta, te osećaj izgubljenosti između dve velike generacije – bumera i milenijalaca. Bunt ove generacije izražen je kroz pojavu panka, ali po kratkom dahu tog pokreta čini se da je i buntovništvo iksera bilo silovito, energično i – kratko. Iksere sa ovog podneblja oblikovao je i rat, što samo dodaje na reputaciji "izgubljene generacije". Ikseri su se kao deca suočavali sa razvodom roditelja češće nego ranije generacije (film *Kramer protiv Kramera* često se koristi da ilustruje taj momenat odrastanja iksera).

U pogledu medijskih navika, generacija X prihvata sve: jednako konzumiraju tradicionalne medije koliko i nove, a broj sati koji provode na internetu i ispred TV-a gotovo je jednak (oko 165 sati mesečno). Polovina iksera prihvata tehnološke inovacije poput onlajn kupovine ili plaćanja računa preko e-bankinga, dok druga polovina ipak više voli odlazak na šalter. Generacija X izgubljena je i po pitanju novca: iako, prema istraživanju Pju centra iz 2015. godine tri četvrtine ljudi iz ove generacije zarađuje više nego bumeri dok su bili u njihovim godinama, ikseri su za samo 36 odsto bogatiji od svojih roditelja (koji nisu nužno bumeri, već stariji). Razlog ovome jeste preterano zaduživanje, a za ekspanziju kredita i drugih bankarskih proizvoda koji povećavaju lični dug opet možemo da zahvalimo – bumerima.

Prema svim istraživanjima, ali i prema Štrausu i Hauiju, ikseri su generacija radoznalih, kreativnih ljudi u čijoj se mladosti i detinjstvu zapravo ništa veliko nije desilo. Nažalost, ova dva autora ne uzimaju u »

razmatranje mikrosredine poput Balkana, gde su generaciju X obeležili sankcije, ratovi, prinudne mobilizacije, pad Miloševića... Ne treba zanemariti činjenicu da je u Srbiji to generacija koja je zajedno sa bumerima iznela petooktobarske promene. Štraus i Haui ovu generaciju van tla Amerike posmatraju samo kroz prizmu pada Berlinskog zida, nazivajući ih "poslednjom sovjetskom generacijom". Pošto su ikseri poslednja generacija koja se u Jugoslaviji i rodila i dostigla punoletstvo, možemo ih nazvati i poslednjom jugoslovenskom generacijom.

Finansijska sudbina nije im najsvetlija: još su u godinama kada se rad podrazumeva, ali starijim ikserima bliži se vreme za penziju. Dok bumeri u Srbiji za sada još uvek opstaju zahvaljujući tome da na jednog penzionera dolazi nešto manje od jednog zaposlenog, iksere će sačekati prazan PIO fond, a nose se i sa stalnim pomeranjem starosne granice za penzionisanje. Dok je milenijalcima i generaciji Z neizvesnost srednjeg doba i budućnosti nešto što već podrazumevaju, ikseri se suočavaju sa neizvesnom starošću. O stambenoj zbrinutosti ove generacije nema istraživanja, ali anegdotalno znamo da im ni tu ne cvetaju ruže – u ekonomskim okolnostima koje su ih snašle, zbrinuti su ili kroz nasleđene nekretnine ili kroz surovo skupe stambene kredite. U SAD upravo je ova generacija bila najizloženija plenidbama kuća zbog dugova na vrhuncu Svetske ekonomske krize.

Ono što je zajedničko bumerima i ikserima jesu potrošačke navike: vezuju se za određeni brend i ostaju mu verni dokle god brend postoji, bilo da je reč o dnevnim i nedeljnim novinama, brijaču ili marki automobila. Ove dve generacije iskusile su (bumeri više, ikseri manje) kakvu-takvu stabilnost i sigurnost, pa su i sami takvi – pouzdani i sigurni potrošači ili konzumenti.

MILENIJALCI ILI STRAH OD SUTRAŠNJICE

I tako stižemo do generacije o kojoj se do pre neku godinu pisalo kao o "omladini", a danas su to već ljudi u tridesetima, što se kaže, u naponu snage. Milenijalci... Noćna mora šefova, poslodavaca, ali i svih onih koji bi želeli da im nešto prodaju. Starije milenijalce nazivaju još i kseni-jalcima, jer su po godinama bliži mlađim ikserima. Oni se još sećaju fiksnih telefona, vremena pre smartfona, pamte da su nekad muziku narezivali na CD i koristili diskete za prenos podataka. Međutim, slično generaciji koja dolazi nakon njih, generaciji Z, milenijalci žive sasvim digitalno. Oni su najbrojniji korisnici društvenih mreža, pretplatnici onlajn medija, platformi za gledanje serija i filmova poput Netfliksa, Hulua i slično. Sve transakcije obavljaju onlajn. Bije ih glas da svaki delić života dokumentuju na društvenim mrežama, što nije daleko od istine. Zapravo, ako postoji generacija koju prilično nezasluženo bije loš glas, to su milenijalci. Ranih dvehiljaditih, sva istraživanja o njima karakterisala su ih kao samoživе, razmažene, nazivani su "ja generacijom", jer su, navodno, fokusirani samo na sebe. Za njih se ustalio i izraz "pahuljice" jer su navodno preosetljivi i previše se bave svojim osećanjima.

A onda su obavljena neka dublja istraživanja o ovoj generaciji. No, hajde da vidimo prvo šta je obeležilo njihovo detinjstvo i odrastanje, globalno i lokalno. Već smo pomenuli 11. septembar 2001. Milenijalci su prva generacija koja, zbog pretnje terorizmom, živi u riziku za sopstvenu bezbednost, bez obzira na to da li potiče iz ratom zahvaćenih područja ili ne. To je prva generacija koja, iako uživa u putovanjima, živi sa svešću da su avioni i vozovi potencijalna mesta terorističkih napada. Oni su naučeni da zaboravljene torbe i kofere ne pipaju, jer je možda unutra bomba, za razliku od bumera koji pregledaju torbu, nađu vlasnika i pojave se u novinama kao pošteni nalazači i heroji dana. Dalje, milenijalci u Srbiji u ranom detinjstvu iskusili su bombardovanje, slom diktature, tranziciju koja ih je izneverila, gledali kako roditelji lako gube posao i kako školarine vrtoglavo rastu. Zatim je došla Svetska ekonomska kriza koja je formativno obeležila ovu generaciju u celom svetu. Sa tom krizom, kao deca ili jako mladi ljudi iskusili su i gubitak posla roditelja i gubitak krova nad glavom, dužničku krizu, razvode roditelja uzrokovane ekonomskim pritiscima. Za ovu generaciju od ranog detinjstva do danas ne postoji ni sigurnost ni izvesnost. Otuda je za njih sve instant i sve privremeno, pa ih zato bije glas da su nepouzdani.

Ta neizvesnost vaskrsla je polovinom 2010-ih termin "prekarijat". Prekarnost, to jest opšta nesigurnost karakteriše svaki segment života ove generacije. Kako ništa ne doživljavaju kao konkretno i opipljivo, tehnološki bum je njihov modus življenja. Otuda ne čudi što su im prijateljstva svedena na društvene mreže, nizove jedinica i nula i što žive od danas do sutra.

Kler Rejns u knjizi iz 2002. *Connecting generations: The Sourcebook for a New Workplace* ukazuje na to da je reč o prvoj generaciji koja odrasta uz globalno zagrevanje, da je 16 odsto njih samo u zapadnom svetu raslo u dubokom siromaštvu, te da je ovo generacija sa najskupljim školovanjem u istoriji čovečanstva. Koliko je loše, pokazuju i sva istraživanja koja se u Srbiji rade na temu društvene pokretljivosti. Društvena pokretljivost jeste vertikalno kretanje na socio-ekonomskoj skali, a uvreženo je mišljenje da je najefikasniji put uz tu lestvicu – obrazovanje. No, evo šta se u Srbiji dešava od 2003. naovamo: građani koji imaju veliki organizacioni i ekonomski kapital, u više od 40 odsto slučajeva su i sami deca pripadnika istog tog najvišeg sloja – preduzetnika, direktora ili političara. Godine 1989. u 30,8 odsto slučajeva tu elitu su činila deca poljoprivrednika. Nekoliko studija sprovedenih od 2006. do 2019. saglasne su u istoj stvari: za razliku od osamdesetih godina prošlog veka, kada je oko 70 odsto mladih dostizalo bar jedan stepen obrazovanja više od svojih roditelja, danas se to ne događa. Oko 60 odsto mladih u Srbiji već deceniju i po ostaje na istom nivou obrazovanja i u istom socio-ekonomskom položaju kao njihovi roditelji. Drugim rečima – deca poljoprivrednika imaju 60 odsto šanse da i sami ostanu na selu, deca niskokvalifikovanih radnika biće nisko-

SIMBOL PROMENA KOJE DOLAZE SA MLADIM GENERACIJAMA: Bitkoin
Foto: promo

kvalifikovani radnici, a visoko obrazovanje stiču samo deca visokoobrazovanih i materijalno dobrostojećih roditelja. Ali i tu ima caka: najveći broj ljudi u Srbiji već 15 godina studira samo ako u mestu rođenja postoji univerzitetski centar. Za one koji dođu iz mesta rođenja u mesto studiranja, pad sa budžeta na samofinansiranje znači prekid školovanja.

Svetska ekonomska kriza ostavila je bez posla veliki broj visokoobrazovanih u oblastima društvenih nauka i svet se od toga nije oporavio do danas. Otuda prekarijatska klasa (u kojoj je najviše milenijalaca) ne zna za poreklo i nivo obrazovanja. Prekarni položaj pogađa ljude uzrasta od 25 do 40 godina, čak i kada su visoko obrazovani. Dodatno, ono što se bumerima podrazumevalo – stalan posao – za milenijalce svuda u svetu, pa i u Srbiji često je misaona imenica. Primera radi, u gotovo svim muzejima u Srbiji koje finansiraju pokrajina i lokalne samouprave, kustosi, koji su mahom istoričari umetnosti ili etnolozi, rade preko ugovora o privremeno-povremenim poslovima.

Snalazeći se kako znaju i umeju, milenijalci se okreću neformalnom obrazovanju, najčešće u IT sektoru, pa se oslanjaju na izvoz znanja i veština. U Srbiji to znači da su mahom frilenseri, bez zdravstvenog osiguranja, penzionog, praktično bez bilo čega osim sume s kojom može da se preživi od prvog do prvog. Dugoročno planiranje za ovu generaciju ne postoji, pa ih zato i zovu "generacija bez sutra". To ne znači da ih izvesno čeka zastrašujuća budućnost, već da im socioekonomske prilike ne dozvoljavaju dugoročno planiranje i nameću im strepnju od budućnosti. Država Srbija od 2017. godine nije dostavila Svetskoj zdravstvenoj organizaciji podatke o mentalnom zdravlju društva, ali prema poslednjem izveštaju koji ima SZO, pet odsto stanovnika Srbije (oko 420.000 ljudi) ima dijagnostifikovan depresivni poremećaj, dok se anksiozni poremećaj beleži kod 3,8 odsto stanovništva, ili 323.000 ljudi. Srbija nema klasifikaciju po starosnim grupama, ali globalna statistika kaže da oko polovine ukupnog broja onih kojima je postavljena dijagnoza poremećaja raspoloženja čine upravo ljudi uzrasta od 25 do 40 godine. Dakle, milenijalci. Istine radi, ovi poremećaji najčešći su kod generacije starijih bumera, ali u apsolutnim brojevima milenijalci apsolutno vode.

U generaciji koja ni na šta ne može da računa, posledično, i novac se troši drugačije. Otuda ih mrze i veliki brendovi. Milenijalci nisu naročito štedljivi (nemaju odakle ni da uštede), ali čak i kada odvajaju velike sume novca, skloniji su manje poznatim, nezavisnim brendovima iza kojih stoje ljudi njihovih godina. Globalno, milenijalcima se zamera nekoliko stvari, pogotovo u sektoru turizma. Navodno, uništili su skijanje. Reč je zapravo o tome da su zimovanja sa skijanjem preskupa igračka za generaciju koja je sklonija instant odmorima i odsedanju u objektima tipa "stan na dan". Cena smeštaja, opreme i ski-pas od deset dana u bilo kom svetskom ski-resortu jednaka je ceni jednomesečnog proputovanja kroz Jugoistočnu Aziju ili Centralnu Ameriku. Pragmatični milenijalci radije biraju ovo drugo. Naravno, na dušu im ide i propast (preciznije, pad prihoda) hotelijerstva jer radije koriste Airbnb, Booking i slične servise za privatan smeštaj. Tek donekle istinita, ali svakako komična anegdota kaže da su milenijalci zatvorili hotele po Veneciji, jer radije odsedaju u okolnim mestima ili Trstu, vozom dođu do Venecije, provozaju se gondolom, slikaju par selfija za Instagram i odu, ostavljajući venecijanske hotele pustim. Naravno, anegdota je preuveličana iako je istina da se Venecija od 2016. suočava sa paradoksom: broj turista raste, a broj noćenja opada.

Zbog finansijske nestabilnosti u kojoj su se rodili, odrastali i sazreli nisu skloni kupovini nekretnina, pa su, globalno gledano, uglavnom podstanari. Prekaran položaj odražava se i na emotivne veze: ova generacija odlaže stupanje u brak i zasnivanje porodice, više nego prethodne generacije svesno odlučuje da neće imati dece. Krajem 2018. veliku pažnju svetske javnosti privukla je vest da je u SAD broj samohranih roditelja prvi put u istoriji veći od onih koji decu odgajaju sa partnerom. Međutim, jedva da je iko obratio pažnju na izveštaj Eurostata koji kaže da u 2019. manje od polovine (48,5 odsto) dece mlađe od 14 godina živi sa oba roditelja. Prema istom izveštaju, od 2010. do 2019. broj jednoroditeljskih porodica porastao je za 18,7 odsto. Razumno je pretpostaviti da se ovi podaci odnose na starije milenijalce, one koji su bliži četrdesetoj godini života.

Da je reč o generaciji koja ne može da se pouzda ni u šta osim u sebe same, pokazuje i nedavno istraživanje Univerziteta u Kembridžu koje je obuhvatilo i ove prostore. Mladi su manje zadovoljni demokratijom i više su razočarani nego bilo kada u prošlom veku, posebno u Evropi, Severnoj Americi, Africi i Australiji, pokazalo je istraživanje. Milenijalci apsolutno prednjače u stepenu razočarenja.

"Širom sveta mlađe generacije nisu samo nezadovoljnije demokratskim performansama od starijih, već su i nezadovoljnije od prethodnih generacija u sličnim životnim fazama", piše u izveštaju istraživanja. Slika je loša u Sjedinjenim Državama, Brazilu, Meksiku, Južnoj Africi, Francuskoj, Australiji i Velikoj Britaniji. Ipak, u postkomunističkim zemljama, među kojima je i Srbija, milenijalci još veruju da je demokratija najbolji oblik vladavine, s tim što jedno drugo istraživanje, "Mladi u Srbiji" (FES, 2019) kaže da 37 odsto mladih u Srbiji podržava demokratiju u opštem smislu, ali jednak je procenat onih koji su nezadovoljni stanjem demokratije i demokratskih institucija u Srbiji.

Ono što nam dolazi jeste generacija Z. Oni danas imaju najviše dvadesetak godina. Sve što za sada znamo jeste da su digitalizovaniji od milenijalaca i da žive pod istom pretnjom neizvesne budućnosti, ali je se ne plaše, već nalaze načine da joj doskoče. Za neku godinu biće najvitalniji i najproduktivniji deo društva. Kakvi god da budu, delimično će biti produkt sveta koji im ostavlja generacija pre njih. I to je normalno. Ipak, ono što brine jeste činjenica da nam sada, i u Srbiji i u svetu, najvitalniju snagu čine ljudi preplašeni od budućnosti. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Vučić neće priznati Kosovo

"Sasvim je sigurno da bi se neki građani Srbije usprotivili ako bi Amerikanci direktno podržali nekog od kandidata u Srbiji, kao što smo mi učinili sa Vojislavom Koštunicom 2000. godine. Ali iskreno, niko osim američkih Srba nije primetio entuzijazam Beograda oko Trampa. Američki Srbi možda mogu da utiču na izbore delimično u Ohaju, mada ni to nije odlučujuće"

Sviđalo se to nekome ili ne, ali ono što se dešava u Srbiji ili na Balkanu retko kada se nađe u američkim medijima. Samim tim, ima sve manje stručnjaka u SAD za koje se zaista može reći da prate i poznaju situaciju u tom delu Evrope. Odupirući se tom trendu, profesor na Univerzitetu "Džon Hopkins" Danijel Server, jedan od najvećih američkih poznavalaca prilika na Balkanu, nedavno je ponovo skrenuo pažnju na sebe ocenom kako ne veruje da bi Srbija mogla da postane članica EU u skorašnjem periodu, jer je stanje demokratije sve lošije.

S druge strane, i sama Amerika se suočava sa oštrim političkim podelama, rasnim sukobima i nezaposlenošću koja raste, dok je situacija u vezi sa pandemijom iz dana u dan sve gora. "Sve stvari o kojima govorite zaista se dešavaju", kaže Danijel Server u razgovoru za "Vreme", dodajući kako je "važno zapamtiti da su SAD demokratska država sa konsolidovanim institucijama koje su prolazile kroz mnoga teška razdoblja".

"Samo tokom mog života dogodio se Drugi svetski rat (ja sam se rodio na kraju tog sukoba), izvršeni su atentati 1963. i 1968. godine, došlo je do protesta za građanska prava i protiv rata u Vijetnamu, prošli smo kroz inflaciju i ekonomske izazove, a na kraju se dogodio i 11. septembar... Mislim da ćemo naći put i iz tekućih izazova kažnjeni, ali ojačani", dodaje Server.

"VREME": Kako je uopšte moguće da se najmoćnija zemlja sveta nađe u ovakvoj situaciji?

DANIJEL SERVER: Moćne države mogu da prave veće greške nego manje moćne zemlje. Iz moje perspektive, invazija Iraka i izbor Donalda Trampa su dve spektakularne pogreške.

Foto: Dragana Udovičić

Ko je odgovoran za to?

Odgovorni su svi Amerikanci i već su za to platili visoku cenu.

Ako uoči novih predsedničkih izbora pogledate to sa distance, zašto su ljudi uopšte glasali za Donalda Trampa?

Po mom mišljenju, belački rasni bes je ključni faktor, naročito među starijim muškarcima. Naravno, postoje i mnogi drugi uzroci: sve manje zarade srednje klase, gubljenje poslova, zaostajanje u takmičenju na međunarodnom planu, ogorčenost zbog imigranata i slično.

Pojedini državni zvaničnici Srbije i deo srpske zajednice sada su direktno podržali Donalda Trampa u borbi za novi predsednički mandat. Da li je zaista u interesu Srbije da na taj način staje na Trampovu stranu?

Tramp se u dijalogu između Prištine i Beograda priklonio Srbiji, mada to nije donelo bilo kakvu značajnu korist Beogradu. Siguran sam da su njegovi ljudi vršili snažan pritisak da mu zauzvrat osiguraju podršku. Mogu reći da mudre vlade ne staju na bilo čiju stranu u američkim izborima, čiji je ishod uvek neizvestan.

Da li su pozivi Srbima u Americi da podrže Trampa mešanje u unutrašnje stvari SAD, kako se moglo čuti?

Sasvim je sigurno da bi se neki građani Srbije usprotivili ako bi Amerikanci direktno podržali nekog od kandidata u Srbiji, kao što smo mi učinili sa Vojislavom Koštunicom 2000. godine. Ali iskreno, niko osim američkih Srba nije primetio entuzijazam Beograda oko Trampa. Američki Srbi možda mogu da utiču na izbore delimično u Ohaju, mada ni to nije odlučujuće.

Kakve mogu biti posledice te odluke o podršci Trampu?

Kao posledice se mogu videti i neke izjave Džoa Bajdena koje mnogi Srbi do-

življavaju kao zauzimanje otklona prema Srbiji. Mislim da nije bilo previše mudro to izazivati.

Da li je ta podrška deo stava Srbije da je Kosovo i dalje njen sastavni deo?

Mislim da zapravo ne postoji politička iluzija da je Kosovo i dalje deo Srbije. Svi političari u Srbiji shvataju da više nikada neće upravljati Kosovom i da će morati da priznaju njegov suverenitet i nezavisnost kao uslov za pristupanje Evropskoj uniji. Oni jedino još koriste pitanje Kosova da bi zadobili neke političke poene na domaćem planu i odvratili pažnju od loše ekonomske situacije.

"Moćne države mogu da prave veće greške nego manje moćne zemlje. Iz moje perspektive, invazija Iraka i izbor Donalda Trampa su dve spektakularne pogreške"

Ali, ogroman broj ljudi u Srbiji i dalje tvrdi da je Kosovo srce Srbije koje vole više od sebe samih, ponavljajući mantru o "srpskoj svetoj zemlji i duhovnoj kolevci"?

Ako to rade, trebalo bi da odu i posete Kosovo. Gotovo niko to ne čini.

Nakon višegodišnjih pregovora, kosovski premijer Avdulah Hoti i srpski predsednik Aleksandar Vučić potpisali su na ceremoniji koju je organizovao američki predsednik sporazum o ekonomskoj normalizaciji. Može li taj dogovor s vremenom zaista da postane neka vrsta istorijske prekretnice?

Mislim da je sve to jedna tanušna kaša. Ukoliko zaista želite istinsku normalizaciju, potrebno bi bilo dodati mnogo mesa.

Ipak, ovaj sporazum omogućava jačanje ekonomske saradnje između Srbije i Kosova, što je važno za obe strane?

Naravno, krenite odmah sa uklanjanjem carinskih barijera i prihvatite Kosovo kao nezavisnu i suverenu državu u regionalnim i međunarodnim organizacijama, čak i ako nema uzajamnog priznanja.

Mislite da je ovaj sporazum samo alatka u Trampovoj predsedničkoj kampanji koja će biti vrlo brzo zaboravljena u SAD?

Upravo tako. Taj sporazum neće vredeti ni papira na kome je odštampan ukoliko njegovu implementaciju ne bude pratila ogromna podrška. Do sada nije bilo gotovo ničega, ili vrlo malo, osim izjava privrednih komora. To je jedina vrednost.

Šta mislite, da li će Aleksandar Vučić priznati Kosovo?

On kaže da neće. Ja mu verujem. Mislim da će Srbija najverovatnije imati novog predsednika pre nego što prizna Kosovo.

Sa druge strane, Srbija radi na ispunjavanju uslova za članstvo u Evropskoj uniji. Da li je Vučić neko ko će dovesti Srbiju do EU?

On može da napravi napredak u tehničkim aspektima pristupanja EU, ali je on suštinski zakazao u ispunjavanju uslova vezanih za slobodu medija i sudstva, da ne govorimo o statusu Kosova.

Očigledno je da je u Srbiji ugrožena demokratija, da režim kontroliše ogromnu većinu medija i da je vladajuća Srpska napredna stranka ugrozila politička prava i građanske slobode. Mnogi su spremni da kažu kako je Aleksandar Vučić u nekim aspektima čak gori i od samog Slobodana Miloševića?

Ne, ja nisam spreman da idem tako daleko. Prema mom mišljenju, Milošević je kriv za masovne zločine, pa čak i genocid, mada nije dočekao presudu Haškog tribunala. Vučić je bio Miloševićev ministar informisanja i samim tim je kriv zbog tog udruživanja, ali ne mislim da se njegovo trenutno ponašanje na bilo koji način približava Miloševićevim ubilačkim porivima.

Mislite da Vučić igra Miloševićevu ulogu u samoj Srbiji?

On je u Srbiji akumulirao onu istu vrstu autokratske moći koju je imao i Milošević. Očigledno je da on ima ambicije da kontroliše Srbe u Bosni i Hercegovini i na Kosovu. Ipak, on onima koji nisu Srbi tamo ne radi ono što je radio Milošević.

Uprkos svemu tome, izgleda da je Vučić omiljeni lider Evrope na Balkanu. Da li EU čini dovoljno u odnosu na njegovu autokratiju?

Ne čini. Evropska unija bi morala da sluša mnogo više nemačkog ambasadora u Ujedinjenim nacijama Kristofa Heusgena.

Zašto EU ćuti na očigledno nazadovanje demokratije u Srbiji? Da li se plaši približavanja Rusiji i ruskog uticaja?

Pretpostavljam da je to razlog, ali ako se ne insistira na omogućavanju demokratije i ne snose posledice zbog nazadovanja, EU dopušta Srbiji da sve više pada u sferu ruskog uticaja.

Mislite da je Balkan za Rusiju zaista bojno polje gde se nastoji zaustaviti širenje NATO i EU?

Da, to je cilj Rusije, uključujući ugrožavanje vladavine demokratije u Srbiji, Makedoniji, Crnoj Gori i Kosovu. Ipak, Moskva ne troši previše resursa u tim naporima. Sve se to radi na jeftin način i prevaziđenim metodama. Balkan nije ništa važniji Moskvi nego Vašingtonu. Zbog toga bi Brisel morao da se mnogo više fokusira na taj region.

Da li je plan oko razmene teritorija Kosova i Srbije, što je možda bila i jedna od ideja Trampove administracije, trajno pokopan?

Nije. To je zombi koji luta zemljom čekajući sledeću budalu da ga oživi.

Hajde da probamo da predvidimo ko će biti sledeći predsednik SAD, Tramp ili Bajden?

Dva najbolja prognozera su "Ekonomist" i portal 538. Oba trenutno daju Bajdenu više od 85 procenata šansi da osigura većinu glasova u elektorskom koledžu koji odlučuje o tome ko će biti predsednik, predviđajući da bi potencijalno razlika u broju glasova mogla biti mnogo veća nego što je to bilo u slučaju Hilari Klinton 2016. godine. No, do izbora ima još nedelju dana, tako da će se Bajdenova prednost verovatno smanjiti dok Tramp (o čemu možete pročitati u mom postu na www.peacefare.net) pokušava da izvede neki trik u samoj završnici. ¶

SLOBODAN KOSTIĆ

nedeljnik
VREME
Projekat finansira Evropska unija (preko Deleg60acije EU u Srbiji) kroz medijski program.
DRŽAVA I SOLIDARNOST
POGLED UPRT U EVROPSKO PRAVO
www.vreme
solidarnosti.rs

Bejbi, nema problema, rešićemo

Prvi glavni i odgovorni urednik i jedan od vlasnika i osnivača lista "Danas", moj prijatelj Grujica Spasović preminuo je u 70. godini, posle duge i teške bolesti.

Naš kolega Mihajlo Kovač juče je napisao da je Grujica "uprkos svim terminološkim novotarijama vremena koje nas je zadesilo, ostao veran antifašizmu i nacionalnoj toleranciji, pa je tako mnoge žustre rasprave umeo da završi pokličem: Smrt fašizmu!"

Foto: Marija Janković

Meni se opet čini da je podjednako važno da u ovoj prilici pomenem jednu anegdotu iz avgusta 1985. godine. "Bejbi, nema problema, rešićemo", rekao je Grujica, tada glavni i odgovorni urednik "Duge", sjajnom tehničkom uredniku ove revije Branku Petroviću, kad su, pred sam početak štampe, ustanovili da imaju ukrštene reči za novi broj, ali ne i rešenje iz prošlog broja. Iskusni urednici znaju da se enigmatičarima ne sme podvaljivati, pa su njih dvojica satima rešavali skandinavku, koju je sastavio neprevaziđeni Branko Polić (1953–2010), jedan od osnivača i prvi predsednik Enigmatskog saveza Srbije. Klinci bi to danas "očas posla" izguglali, ali Grujica je ipak morao da u dva noću pozove Branka i pita: "Majke ti, koja ti je to reka sa šest slova u Indoneziji?" On je jednostavno umeo da u svakoj situaciji nađe način kako da od "nema problema, rešićemo" stigne do konkretnog rešenja!

Ne postoji kolega sa kojim u radnoj knjižici imam maltene iste pečate i toliko godina koje se "preklapaju" kao sa Grujicom Spasovićem. Obojica smo primljeni za pripravnike u "Večernje novosti" krajem 1973. godine, na čuvenom konkursu za mlade talente koji je vodio legendarni Jug Grizelj. Grujica je za sva vremena zapamtio i rado prepričavao jedan detalj pre testiranja u velikoj sali na šestom spratu "Borbine" zgrade, kada je Jug pročitao pet, šest imena i rekao: "Možda ćete vi biti sjajni novinari, ali za vas su intervenisali sa raznih mesta i ja ne želim da na taj način ugrožavam šanse ostalih kolega i značaj ovog konkursa."

Obojica smo počeli u Beogradskoj rubrici. Grujica je bio favorit urednika Miće Bogdanovića, a mene je zaista volela njegova zamenica Daška Žegarac, tako da nisam odmah najbolje razumeo nešto što mi je već posle nekoliko meseci pripravnikovanja rekao poznati novinar Pavle Pavlović: "Sine, ovo su sve kandidati za novinare, a vas dvojica ste pripravnici za glavne urednike!" Bilo kako bilo, od petnaestoro "pobednika" tog konkursa, čak trinaestoro je čitav radni vek provelo u "Novostima", samo smo Grujica i ja otišli da "Pajino proročanstvo" ostvarujemo na drugim mestima.

Grujica je prvo imenovan za zamenika, a ubrzo je postao i glavni i odgovorni urednik "Omladinskih novina", glasila Saveza socijalističke omladine Srbije, koje su za njegovog vakta preimenovane u "Omladinske", kako su ih svi prepoznavali i uvažavali.

Početkom 1984. godine Grujica je imenovan za glavnog i odgovornog urednika dvonedeljnika "Duga", čiji su osnivači bili BIGZ i Republička konferencija SSRN Srbije. Ova revija je pod Grujičinim vođstvom utrostručila tiraž i postala jedan od najpoznatijih polemičkih poligona u tadašnjoj Jugoslaviji.

Ostalo je zapamćeno njegovo umeće da sačuva i aktivira stare saradnike, ali i okupi nove, od mlade garde iz omladinske štampe do pravih novinarskih veličina, ne samo iz Beograda. To nije prošlo nezapaženo u slobodnomislećoj javnosti, ali i u onim dogmatskim krugovima, koji su polako raščišćavali medijsku scenu Srbije za svevlašće Slobodana Miloševića, pa je početkom 1987. na jednoj sramnoj sednici Sekcije za informisanje RKSSRNS, tandem Savo Kržavac – Vojislav Mićović, potpomognut tada mladim aparatčikom Ilijom Rapajićem (kasnije imenovanim za glavnog i odgovornog urednika "Duge"), pokazao Grujici baš pravi crveni karton!

Grujica je kasnije govorio kako će jednog dana objaviti knjigu o tim događajima, prvenstveno zbog uverenja da su Ivan Stambolić i ekipa koja je kasnije poražena na čuvenoj Osmoj sednici CK SK Srbije, prvu veliku grešku napravili kad nisu odlučnije podržali ne toliko njega lično, koliko njegovu "Dugu" kao preteču nezavisnih medija u Srbiji.

Bilo je sasvim prirodno što smo se obojica, istim redom, prvo Grujica a potom i ja, našli u redakciji "Borbe", u ekipi koju je okupio Stanislav Staša Marinković. "Ono je bila Borba, sve ostalo je posao", rekao je jednom prilikom naš prijatelj Dušan Vujanić, što ću veoma često citirati kao najbolju definiciju svega što smo u tih nekoliko godina, pa i kasnije, posle Stašine prerane smrti, svi mi radili i uradili u "Borbi".

Putevi su nam se privremeno razišli u martu 1993. godine kad sam ja imenovan za direktora NP "Vreme", a Grujica ostao u "Borbi" do sramnog preuzimanja ovog lista od strane julovskog tandema Dragutin Brčin – Ivan Marković. Nakon toga sa većinom kolega prelazi u "Našu Borbu", a dve godine kasnije učestvuje u osnivanju "Danasa", u kojem je glavni urednik od prvog broja, objavljenog 9. juna 1997. godine.

Da pomenem i to da je Grujica Spasović iz "Danasa" imenovan za ambasadora Srbije u Bosni i Hercegovini, pa se potom vratio u "Danas" gde se poslednjih godina bavio izdavačkom delatnošću. Knjigu o "Dugi" nikad nije objavio! ¶

IVAN MRĐEN

Tekst je napisan za stalnu kolumnu autora na portalu *nova.rs*

Borat u Beloj kući

Šta uopšte da radi siroti seksista i rasista iz Trećeg sveta ako je kormilo Prvog sveta u ručicama njegovog mentalnog sabrata s nešto manje pigmenta?

Sećate li se Džordža Buša Juniora? Nije bilo tako davno, osam godina je vodio najveću svetsku silu. Njegove odluke i odlike uticale su na oblik života i sveta kakav smo živeli tada, ali i kakav sada živimo. Bio je crvena krpa za liberale, progresivce, levičare, sekulariste, feministe, sve moguće "zelene, žute i crvene vragove", kako nas je nazivao jedan pompezni provincijski klovn s Balkana, u beloj uniformi generalisimusa. Mislili smo da goreg od njega – Buša, ne klovna; mada, hm... – ne može biti, a pisanje nadahnutih paskvila protiv njega smatralo se pitanjem časti i dobrog ukusa.

Deceniju i po kasnije, živimo u svetu u kojem Džordž Buš Junior svima, pa i svojim nekadašnjim najljućim oponentima, deluje kao Tomas Džeferson: politički, moralno, pa čak i intelektualno. Iako je mislio da su Francuzi maznuli reč *entrepreneur* od Angloamerikanaca. Živimo u svetu u kojem se čak ni Džordž Buš Junior ne oseća dobro. Kako smo, dođavola, došli dovde?

To je pitanje od milion dolara, ali pošto ne znamo nikoga ko bi nam ih isplatio, hajde da se još malo zadržimo u Bušovom vremenu. Saša Baron Koen, britanski komičar, satiričar, performer, scenarista, glumac (ima toga još), napravio je globalni ršum svojim filmom *Borat*, kojim je otišao u samo srce duboke i metropolitanskim medijima i šampanjskoj levici često nevidljive konzervativne Amerike: one koja iskreno veruje da se homoseksualizam leči, da su belci obespravljeni, da žene treba da ćute i rađaju, da svaki ozbiljan čovek treba da ima arsenal dugih cevi, da je Amerika bogomdana tvorevina i rajski uzor među zemljama, ali i da istovremeno treba samo da gleda svoja posla a svet neka ide dođavola, da Armstrong nije bio na Mesecu nego u filmskom studiju, da postoji svetska zavera protiv prave Amerike i belih Amerikanaca a peta kolona te zavere su liberalne elite sa istočne i zapadne obale (plus Jevreji i ostali uobičajeni sumnjivci), i štošta još iz tog arsenala.

U takvu Ameriku, ali i u izvesne predele one druge, liberalne (i samozadovoljne), krenuo je Koen u obličju kazahstanskog (jasno je da je "Kazahstan" tu metonimija bilo koje trećesvetske zabiti, ali koja je opet dovoljno "bela" i verski nedefinisana da autor ne bude optužen ni za rasizam ni za – što je danas posebno opasno – "islamofobiju") novinara Borata Sagdijeva. Borat je groteskna kreatura koliko je to i samo mesto iz kojeg dolazi i koje ga je formiralo: njegov seksizam, homofobija, rasizam, antisemitizam (i svaka druga pošast sa stanovišta progresivaca koje se možete dosetiti) "odvrnuti" su do daske, bez kočnica i inhibicija kakve na današnjem Zapadu čak i "umereni fašisti" moraju da licemerno uvažavaju. Borat je, dakle, ono potisnuto "nesvesno" liberalnog Zapada, posetilac iz sveta kakav je i zapadni bio ne tako davno, i mnogi bi voleli da takav ponovo bude.

Boratov gerilski upad u dubinu teritorije "prave Amerike" bio je senzacionalan uspeh mereno svakim aršinom: od finansijskog, preko reakcija filmske kritike i "struke" generalno, pa do dubinskog kulturnog uticaja koji je izvršio. Ne znati danas ko je Borat i kakav je tačno kontekst njegovog "transkulturnog" pohoda na Bušovu Ameriku, znači imati ozbiljan problem sa opštom kulturom.

Nakon ovako preogromnog uspeha, Koenu nije preostalo drugo nego da Borata – sahrani uz sve počasti. Naime, uslov uspeha njegove gerilske strategije bio je u tome da njegovi sagovornici ne znaju s kim "zapravo" razgovaraju. To je postalo nemoguće jer, kako rekosmo – ko još ne zna ko je Borat?! A i Amerika je, uostalom, ubrzo bila ušla u osmogodišnju barakobaminsku bonancu...

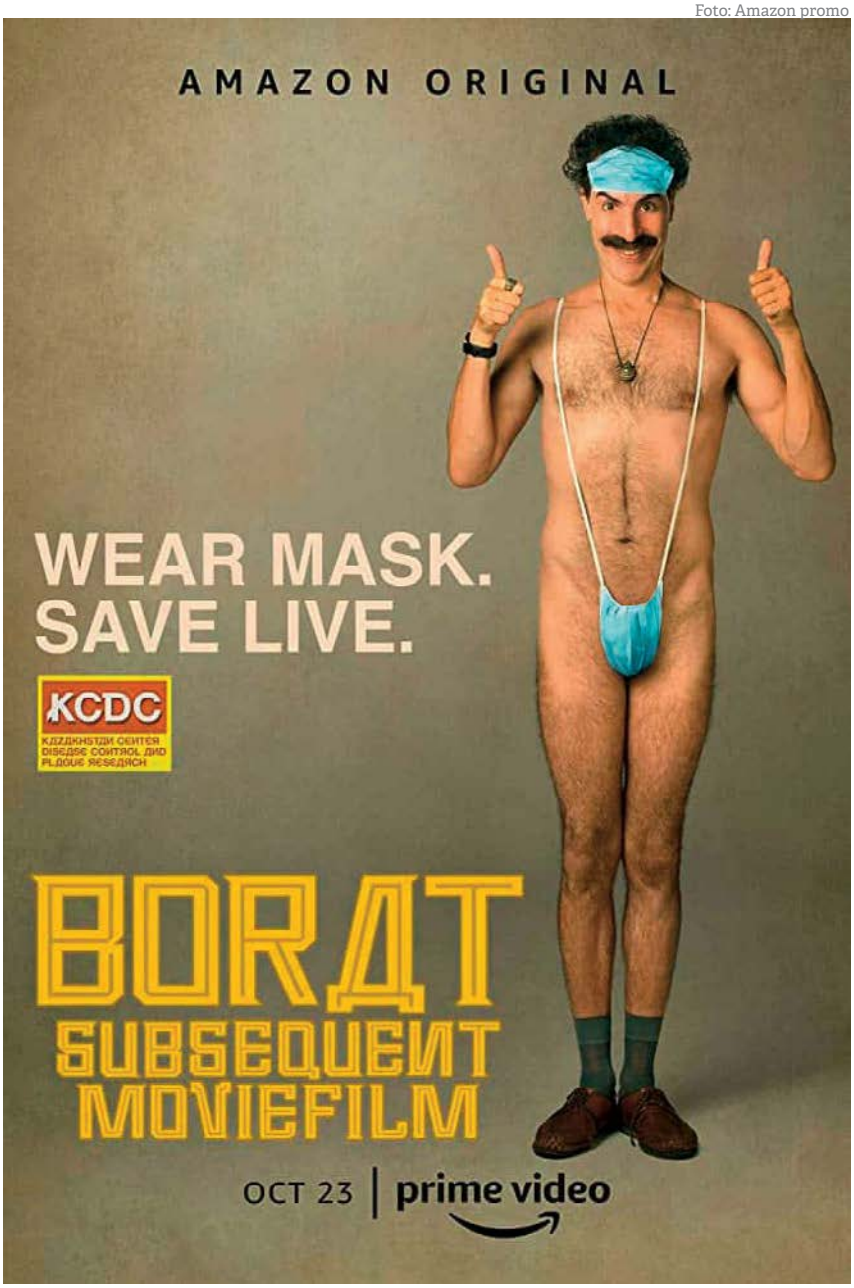
Godine 2020, usred jedne bizarne pandemije koja će osakatiti i unazaditi svet mnogo više politički, ekonomski i kulturno nego zdravstveno, Borat Sagdijev ipak je ponovo krenuo u pohod na Ameriku! Da bismo razumeli kako i zašto je do toga došlo, možda bi nam dobro došao mali uvod.

Četiri godine pre novog Boratovog ukazanja, Amerikom je zavladao tip za kojeg je na raznim nivoima gotovo neverovatno da je uopšte realan, da stvarno postoji osim kao gotovo "lenjinistička" ultrakarikatura amoralnog i praznoglavog trulog bogataša (pred čijim se njujorškim tornjem, uostalom, Borat onomad u slast posrao). Zapravo, ako postoji u realnosti, onda je to realnost rijaliti šoua, kao glavne zanimacije današnjih masa, uz tzv. društvene mreže. I rijaliti i društvene mreže su u vreme pojavljivanja prvog "Borata" bili tek u povoju. U međuvremenu su postali što su postali, a ovaj lik, Tramp, Donald Tramp, suvereno vlada i jednim i drugim. Zato, s druge strane, ako Buš Junior nije znao čija je reč *entrepreneur*, Tramp teško da zna gde je uopšte Francuska i čemu ona uopšte. Što je samo jedna sićušna stavka na beskonačnoj listi njegovih tragikomičnih neznanja; ne samo nesrećni Buš Sin, nego i naš endemski Marjan Rističević u poređenju sa Narandžastim deluju kao gromade znanja, suvislosti i odgovornosti.

Zašto je ova promena važna u "boratovskom" kontekstu? Bez mozgolomnog preterivanja, moglo bi se reći da je svojevrsni *unutrašnji Borat* postao predsednik Amerike i, načelno bar, najmoćniji čovek na svetu. Tramp je, naime, u osnovi nešto išlifovanija WASP verzija Borata: nije crnomanjast i ne nosi demodirane brčine, ali zato je gotovo sasvim otvoreni rasista, ima problem sa susednim nacijama, veruje samo u silu i u novac, poštuje tirane i ne veruje u demokratiju, i iznad svega odnosi se prema ženama kao prema nekoj vrsti robe. Koja u boljem slučaju sudeluje u pregovorima oko svoje novčane vrednosti, a u gorem ni toliko.

Ali, šta uopšte da radi siroti Borat iz Trećeg sveta ako je kormilo Prvog sveta u ručicama njegovog mentalnog sabrata s nešto manje pigmenta? U ovogodišnjem nastavku, dakle, Borata Sagdijeva, koji je u

Foto: Amazon promo

otadžbini zaglavio na višegodišnjoj robiji jer je prethodnim filmom "obrukao Kazahstan", Veliki Vođa vadi iz zatvora i šalje ga ponovo u Ameriku, jer želi da se umili njenom lideru, poklonivši mu majmuna. Ne, nije Borat majmun, nego kurir... Mislim, nije ni kurir majmun... Ah, kako god. Kako majmun, međutim, "nesrećno" strada u transportu, Borat odlučuje da mu daruje svoju vlastitu kćer... Darovati mladu ženu Trampu pomalo je pleonastično, pa se Borat ustremljuje na njegovog potpredsednika Majka Pensa, ultrakonzervativca poznatog i po tome da nikada ne ostaje sam u prostoriji s bilo kojom ženom osim vlastite supruge.

Možda nije loše na ovom mestu otvoriti još jednu zagradu. Svojim odnosom prema ženama Tramp i Pens na prvi pogled deluju kao antipodi, ali razmislite još jednom. Nisu li serijski "hvatač za pičku" i puritanski monogam-apstinent samo lice i naličje istog novčića? Obojica se savršeno uklapaju u profile muškarca besprekorno prilagođenog patrijarhalnoj i fundamentalno deseksualizovanoj kulturi. Ako zamislimo Ameriku i svet kao selo, jedan je u njemu seoski lola, a drugi sveštenik... Posle se lola ispovedi i sve je OK. A što je najbizarnije, većina levo-liberalne bratije i sestrije uopšte ne kapira u čemu je tu problem, nego neznaveno pomaže repatrijarhalizaciju sveta vodeći krstaški rat protiv "nekontrolisane" bliskosti među ljudima koji nisu u državno ili crkveno ozvaničenoj šemi...

Nastojim da vam u ovom tekstu "prepričam" što manje od "konkretne" radnje Borata 2, da vam ne kvarim gledalačko zadovoljstvo. Mora se, ipak, reći ovoliko: u svetu kojim je zavladao Veliki Beli Borat (hajde, narandžasti), subverzivnost "izvornog" Borata, odnosno njegovog tvorca Saše Barona Koena na ozbiljnom je ispitu, ali ovaj ipak nije bez aduta. Na svom novom putovanju, Borat uspeva da upadne na neku republikansku konvenciju noseći, pod velikom maskom Donalda Trampa, svoju ćerku na poklon zgroženom Pensu (pravom, dakako!), njegova ćerka (odlična bugarska glumica Marija Bakalova) kao desničarska novinarka intervjuiše Rudija Đulijanija u hotelskoj sobi nakon čega sledi veoma neobičan razvoj događaja gde se skidaju pantalone i pada se na krevet pa se beži sa poprišta radnje, Koen se izvanredno prerušava u "pravog Amerikanca" i ponovo se združuje s kojekakvim frikovima koji imaju teorije za objašnjavanje svih nemilih pojava na svetu, a negde usred realizacije filma bukne i korona-epidemija, pa onda i taj novi element ludila inkorporiraju u otprilike poslednju trećinu radnje... Deluje pomalo zbrkano, naizgled niskobudžetno i gotovo gerilski, kao da se naš Želimir Žilnik poduhvatio režije, ali na mnoge mahove odlično "hvata" ono što je u međuvremenu zahvatilo Ameriku i dobar do sveta: boratizaciju svega postojećeg, u kojoj je izvornom Boratu sve teže da se snađe, što nužno dovodi do svojevrsne krize identiteta. Kako će je razrešiti, najbolje je da pogledate sami (na Amazon prajmu, gde drugde?).

I ovaj Borat cilja – i pogađa – baš tamo gde treba, mada izostaje efekat novine, i svakako nema onoliko smeha kao prvi put. Ali će i ovaj put razbesneti sve trampoide i boratoide sveta, ali i neke od onih tobože na drugoj strani, pre svega infantilne multikulturaliste i sentimentalne idealizatore tzv. Drugog, koji će mu opet zameriti sasvim anarhoidno razobručenu političku nokorektnost u prikazivanju imaginarnog "Kazahstana" i njegovih ljupkih vrednosti (recimo, dražesni Borat se najviše obraduje kad ga uvere da se Holokaust ipak dogodio!). Usput, razume se da se po tržišno najpovoljniju "egzotiku" otišlo u neku rumunsku zabit, da je Koenova partnerka Bugarka, a da saundtrek nije mogao da prođe bez Bregovićevih paradžipsiranja. Ali, tu je i Feliks Lajko, jer izeš Borata koji bi prošao bez naših.

A sledećeg utorka, šta bude, biće. Ako budemo imali sreće, Borata 3 nećemo tako skoro gledati. ¶

TEOFIL PANČIĆ

Ovo je moj izbor

"Ništa u našoj zemlji nije ravnopravno, pa ni položaj žena. Pitanje ženske ravnopravnosti samo je deo opšte ravnopravnosti. A kako te opšte ravnopravnosti nema ni u tragovima, naprotiv, onda je sve to o ženama u parlamentu samo deo farse"

Foto: Miloš Lužanin

Jelena Lengold je jedna od onih koji su sami po sebi dovoljan i aktuelan povod za novinski intervju. Razgovaramo u nedelju, kada je premijerka Ana Brnabić ozvaničila imena ministara nove srpske vlade, manje-više ista ona koja su mediji najavljivali danima unazad. Izbegavamo politiku, pokušavamo da pričamo o lepim temama, njenim najnovijim knjigama; na primer, o pesmama iz nedavno objavljene osme zbirke *Mutni nagoveštaj kiše*, ili romanu *Odustajanje*, čije je treće izdanje upravo u knjižarama, ili o nagradama – pomenuću samo jednu: Nagradu čitalaca EU za najbolju evropsku priču za *Jasmin i smrt*, koju je objavila u "Vremenu". Iz razgovora koji sledi, biće jasno da nam se politika ipak nametnula.

"VREME": Počnimo od vašeg nedavnog tvita, zato što se odnosi na novoizabranu vladu. Citiraću: "Zamisli odeš na neki prijem, kao umetnik, pa te pozdravi Maja Gojković, kao ministarka kulture." Koje osobine bi, po vašem mišljenju, trebalo da poseduje ministar kulture? Da li postoji neki koga pamtite po dobru?

JELENA LENGOLD: Nemam sumnju da se Maja Gojković u svom privatnom životu zanima za kulturu, ona mi zaista liči na ženu koja čita knjige i ide u pozorište. Ali da bi neko bio ministar kulture potrebno je mnogo više od toga; potrebno je da ste se svojim radom dokazali barem u nekoj oblasti kulture, a Maja Gojković se uglavnom dokazivala u teatru apsurda koji sebe naziva Skupštinom Srbije. Sećam se i da je bila duboko potresena sudbinom jedne stilske stolice iz parlamenta, koja je postradala u petooktobarskim demonstracijama. Možda joj se to sve računa u kulturna postignuća, ne bih znala. Od dosadašnjih ministara kulture, meni je u najsvetlijem sećanju ostao Voja Brajović. On je svoju misiju shvatao veoma ozbiljno i učinio je nekoliko dragocenih poteza u kulturi. Prilično su se trudili Nebojša Bradić i Peđa Marković, i zahvalna sam im na tome. Verujem da je Peđa Marković želeo da učini i mnogo više, ali mu jednostavno nisu dozvolili. Uopšte, jako je teško biti ministar kulture u zemlji koja ima tako mizeran budžet za kulturu i do te mere pogrešan i ponižavajući odnos prema umetnicima. Međutim, to je toliko poznata priča, da je besmisleno iznova je ponavljati. Kultura će kod nas imati neku šansu tek onda kad se promeni sve, ali bukvalno sve. Sitne, parcijalne promene znače vrlo malo, ali za neke grupe kulturnih poslenika čak i one mogu biti značajne.

Prošle nedelje uputili ste doktoru Konu javno pismo i pozvali ga da se opredeli: Vučić ili narod, ne bi li mu narod poverovao i poslušao ga da se čuva od virusa. Da li vam je odgovorio? Ili, da li ste od tada primetili neku promenu u njegovim postupcima koji bi ukazivali da je primio k znanju vaš predlog?

Nije mi odgovorio, a nisam ni očekivala. Sigurna sam, međutim, da je pročitao. Mnogi su mu poslali to pismo. Izgleda da se ono pak o doktora Kona odbilo kao teniska loptica o vrh mreže, i završilo negde na tribinama. Jer samo dan ili dva nakon toga, kad je jedna voditeljka pitala doktora Kona da li ponekad upozori predsednika Vučića što ne nosi masku, doktor je mirno, ne trepnuvši, izgovorio da on lično nikad nije video predsednika bez maske, i da je krivica novinara jer love predsednika baš u trenucima kad ne nosi masku. Dakle, Vučić nije ništa pogrešio, a novinari su zlonamerni. Meni je ovo žalosno, i, da se malo našalim na svoj račun, ja mu više neću pisati, a on neka vidi šta će... I ovo će proći, moraćemo da se jednog dana svi pogledamo u oči.

Šta mislite o promeni u srpskom parlamentu zahvaljujući kojoj su žene, makar brojčano, postale ravnopravne sa muškarcima?

Sve što se bude desilo – ili se ne bude desilo – u ovom novom sazivu parlamenta, potpuno je irelevantno. To će biti jedna grupica statista, v.d. poslanika, koji su pristali da za dobru platu godinu-dve fingiraju parlamentarizam u Srbiji. Koliko u takvom parlamentu ima žena takođe je nevažno, jer on sam po sebi nije ispoštovao ni osnovna ljudska prava, pa samim tim ne može da poštuje ni ženska prava. Ovo je zemlja u kojoj koordinatorka Sigurne kuće nije mogla da ostane neutralna, nego je morala da podrži SNS.

Meni je to neumesno. Postoje neka radna mesta na kojima ljudi ne bi smeli partijski da se svrstavaju i morali bi da budu svima podjednako na raspolaganju. Ništa u našoj zemlji nije ravnopravno, pa ni položaj žena. Pitanje ženske ravnopravnosti samo je deo opšte ravnopravnosti. A kako te opšte ravnopravnosti nema ni u tragovima, naprotiv, onda je sve to o ženama u parlamentu samo deo farse. Neće tamo sedeti nikakve ravnopravne žene. Tamo će sedeti Vučićevi poslušnici koji su pristali na najneravnopravnije izbore u istoriji našeg parlamentarnog sistema. I to je sve što treba znati o ženama u parlamentu u jesen 2020. godine.

Mnogi smatraju da su opozicija svojim odustajanjem od parlamentarnih izbora i intelektualci nedovoljnom aktivnošću vidno pomogli da živimo onako kako dominantna stranka odluči. Ako se slažete sa ovakvom ocenom, kada se odustaje? Da li je to lako?

Za mene lično tu nije bilo nikakve dileme: uslova za izbore nije bilo i bojkot je za mene bio jedina opcija. I nadalje mislim, sve dok se ne steknu elementarni uslovi za izbore, na njih ne treba izlaziti. Da, to jeste i autodestruktivno, ali je barem časno. Videli smo kako su prošli svi oni koji su mislili da mogu da se poigraju sa Vučićevom izbornom mašinerijom. Bukvalno su završili u blatu. Ako nema demokratije, onda treba jasno pokazati da je nema. Ne treba ništa fingirati, ne treba im davati bilo kakav alibi. Znate, intelektualaca ima ovakvih i onakvih. Svako može da izabere mudru glavu kojoj veruje po sopstvenom nahođenju. Ja, recimo, verujem profesoru Čedomiru Čupiću. Verujem Gojku Božoviću. Verujem Raletu Milenkoviću. Takvim ljudima verujem i oni su za mene neka vrsta svetionika. Nije me sramota da kažem kako svoje stavove uvek proverim kroz njihove stavove, jer znam da znaju i razumeju više od mene. Tako proveravam da li sam i dalje razumna, da li i dalje sagledavam stvarnost kako treba. Za mene sve to što ovi ljudi rade nije odustajanje, već jedan vid borbe. Ta borba je dugotrajna i iscrpljujuća. I neće svi dočekati njen kraj. Ali neko će dočekati, u to sam sasvim sigurna, samo treba imati prave svetionike ispred sebe. Ne smemo te svetionike pobrkati sa vatrometima koji se svake noći ispaljuju sa splavova. Ne smemo dozvoliti da nas to zbuni. Moramo stalno proveravati i stavljati pod lupu svoje sopstvene etičke kriterijume.

Podeljenost "mi" i "oni" zahvatila je i kulturu; upravo je u toku sukob na književnoj sceni. Kako se prevazilazi netrpeljivost zbog različitih mišljenja?

Različita mišljenja, sama po sebi, nisu problem. Različita mišljenja su poželjna stvar. Sporenja na književnoj sceni oduvek su postojala. Neka su dovodila i do izvanrednih knjiga polemika. Setite se samo profesora Nikole Miloševića, u koliko dobrih sporenja je on učestvovao. Pitanje je, međutim, sa koliko dostojanstva, časti i obrazovanja se ta vrsta sporenja vodi. Ako su to sporovi između ljudi koji imaju dobru argumentaciju, koji razgovaraju kulturno i koji istinski brane svoje mišljenje, onda to može da bude samo podsticajno. Problem je u tome što današnji sukobi na književnoj sceni nisu autentično književni, oni to samo glume. To su sukobi sasvim druge vrste i ponekad koriste manir koji je došao iz najgadnijih emisija sa režimskih televizija. Takvi sukobi nikome ne čine dobro, a ostavljaju trajno loše posledice za svakog »

pojedinačnog umetnika, koji je i bez toga izguran sasvim izvan društvene margine. Jedini način da se to prevaziđe bila bi kultura dijaloga. Nije to baš toliko teško koliko izgleda. Jedan civilizovan, nepristrasan voditelj, koji se ne rukovodi željom da vidi krv već željom da zaista dođe do nekog zaključka, mogao bi u svakoj emisiji da učini čudo. I uopšte, kada bismo imali društvo u kome bi se ukinulo to besomučno vređanje i ponižavanje odmah bi stvari krenule u normalnijem pravcu.

U biografiji na kraju vaših knjiga piše da ste pesnikinja, pripovedačica, romansijerka. Piše i da ste profesionalni pisac. Da li to znači da nemate posao koji podrazumeva mesečnu platu? Vaš izdavač je "Arhipelag", jedan od najuglednijih kod nas, ali bez i jedne jedine knjižare koja bi njegovim piscima omogućavala sigurniju prodaju knjiga. Molim vas za komentar.

Da, to je bio moj izbor, i 2011. sam otišla u samostalne umetnike. Nisam se pokajala, iako je to dosta neizvestan put i ne bih ga preporučila nikome ko nema alternativu, tačnije nekoga ko će ga izdržavati. Od pisanja se ne može živeti, to uspeva samo pojedinim piscima bestselera. Pa i oni zarađuju samo u nekim periodima kad im se knjiga najviše prodaje. Sve je ovde postavljeno naopačke. Pisac u čitavom prodajnom lancu najmanje zarađuje od svoje knjige; svi zarade više, i izdavač i štampar i knjižara. Nastupi na književnim večerima su ili neplaćeni ili su honorari mizerni. A ako niste po volji režimu, ne smeju ni da vas pozivaju na promocije. Sad nema književnih večeri zbog korone, ali da nije toga šta mislite koja biblioteka ili dom kulture bi smeli da pozovu Marka Vidojkovića na promociju njegovog novog romana? Malo ko, budite sigurni. U normalnim zemljama pisci bukvalno žive od nastupa i čitanja. To je kod nas misaona imenica.

Bili ste novinar desetak godina. Da li je i tada sloboda medija bila problem?

Ja sam bila novinar na Radio Beogradu u vreme Slobodana Miloševića i sloboda medija je uvek bila problem. Znalo se tačno koje pisce nije poželjno pozivati u emisije, koga nije poželjno pominjati. Bila sam mlada i strastveno sam volela radio kao medij, ali čim sam došla u iole razumne godine shvatila sam da tako, u toj neslobodi, ne mogu i ne želim da radim. A ni oni nisu želeli mene jer nisam bila voljna da se prilagođavam zabranama i cenzuri.

Jedna od tema vaše najnovije zbirke pesama *Mutni nagoveštaj kiše* jeste prolaznost. I seta kao njen proizvod. Šta sad mislite o prošlom vremenu, da li su to "neobjašnjive godine", kao što piše u pesmi *Zaborav*?

Da, ta pesma sa nedorečenim i nezavršenim rečenicama bavi se upravo tim godinama mladosti u kojima smo verovali da nas nešto veliko i značajno tek čeka, a danas, kad smo na drugoj strani tog puta, ne dozvoljavamo sebi ni da dovršimo misao jer bi to bilo suviše bolno. I ne samo zato, već i zbog spoznaje da je naše sopstvo zapravo nevažno. Ljudi stare na različite načine – neki stare tako što sami sebi postaju sve važniji, a neki sasvim suprotno sebe polako gube iz fokusa i zanimljivija im je opšta slika. Ja spadam u ove druge. I istinski, bez ikakvog foliranja, sama sebi sam najmanje zanimljiva od svega na svetu. To su te neobjašnjive godine koje nas dovedu do ove ili one tačke.

Pesma *Veče je bilo grom* je o onom neumoljivom pravilu po kome je nešto ružno i mučno jače od lepog i dobrog. Kako to objašnjavate?

Poznat je onaj odlomak iz Frojdovog eseja *Nelagodnost u kulturi*, gde kaže, parafrazirano, da je čovekov kapacitet za radost nažalost mnogo slabiji nego kapacitet za tugovanje. Izgleda da su naše duše tako postavljene da zbog jednog istog podsticaja možemo patiti neuporedivo duže, nego što se zbog ostvarenja neke želje možemo radovati. Radost prođe brzo, a patnja traje godinama. To je izgleda u prirodi čoveka. Tako je nažalost sa mnogo čime što nas okružuje. Neko može godinama raditi na unapređivanju neke institucije, neke države ili bilo čega, a onda se pojavi nešto što bukvalno u trenu sruši sve. Ono što je bilo dobro zaboravi se zastrašujuće brzo, gotovo kao da nije ni postojalo. Oni koji ruše morali bi da imaju to na umu tu strašnu istinu da građenje traje mnogo duže nego rušenje. I da je naše nepostojanje na ovom svetu beskonačno, a naše postojanje je samo treptaj oka u toj večnosti. I prema tome se moramo rukovoditi kad odlučimo da bilo šta na svetu pokvarimo.

Sudeći po vašim knjigama, vi ne mislite da je ljubav prevaziđena tema. Šta se to desilo svetu pa je omalovažava? Šta ako jednog dana nestane?

Do pre samo neku godinu sam mislila da je nemoguće da ljubav nestane, ali sad više nisam toliko sigurna. Možda će ljubav morati na neko vreme da ode u ilegalu, da se pritaji i čeka neka bolja vremena. Izgleda da dolazi novo doba, u kome će se ceniti druge stvari. A opet, katkad se tešim mišlju da se verovatno svakoj generaciji činilo kako se svet okrenuo naglavačke. Meni sada izgleda kao da dolazi svet otuđenja, samoreklamerstva i samodovoljnosti. Svet u kome neće biti razumevanja za slabosti. I u kome će finese elektronike biti važnije od finesa duha. Paradoksalno, taj svet otuđenja je neugodno bučan. Međutim, to menjanje sveta je proces, a svaki proces ima jednu osobinu – neizbežan je. Mislim da sam imala sreću što sam živela i bila mlada u vreme kada je ljudska duša shvatana ozbiljnije i temeljnije nego što je to slučaj danas. ¶

SONJA ĆIRIĆ

> **"Oni koji ruše morali bi da imaju na umu tu strašnu istinu da građenje traje mnogo duže nego rušenje. I da je naše nepostojanje na ovom svetu beskonačno, a naše postojanje je samo treptaj oka u toj večnosti. I prema tome se moramo rukovoditi kad odlučimo da bilo šta na svetu pokvarimo"**

NOVA ZBIRKA STRIPOVA
IZ LISTA VREME

U OPTICAJU

Grad vs nešto manje

Ukoliko čovek ne teži da bude bog ili zver, ako je spreman da uči ili se priseća zaboravljenog, provincija će mu pružiti raskošan praznik potvrde identiteta

Zamislimo jednog čoveka po sredini, što bi rekao Aristotel! Zamislimo čoveka koji se ničim ne ističe, ali je za nijansu bolji od nas samih, tek koliko da njegovo zapadanje u nevolje, i to ne zbog nevaljalstva, već zbog greške počinjene u neznanju, izazove u nama sažaljenje (jer fina osoba strada) i strah (da se to može i nama desiti).

Sedi tako taj čovek, u vreme korone ili bez nje, u svom automobilu ili u taksiju, povremeno baci pogled na mapu grada na svom mobilnom telefonu, treba vreme grdno nesrazmerno udaljenosti koju bi želeo da prevali. Zaglavljen u prestoničkoj gužvi, čovek kasni i kvari reputaciju pred onima koji ga čekaju; gubi vreme koje je novac, ili je zadovoljstvo, ili odmor, koji je, opet, važan i za zdravlje koje čovek, znamo, upropaštava zbog stresa i nerviranjem.

VOZI, BRE, TAJ KRŠ

"Ubacite menjač u prvu brzinu, krenite!" – čuje čovek davno internalizovani glas svog instruktora vožnje. "Ajd' sad druga, ne, ne, kočite, stanite! Dok stojite izbacite iz brzine, ne, nemojte, ajte sad opet prva, krenite, ma, čekajte, pustite ovog sleva da se prestroji, vidite da nema pojma, mučeniku se ugasio motor. Pa, kad ste njega pustili, pustite i ovog zdesna, šta ima veze što je nasilan, možda mu se objektivno žuri više nego vama... O, bože, evo, iako semafor radi, zaglavili su raskrsnicu i sad više niko ne može ni napred, ni u rikverc. Ugasite motor, čeka se policija!"

Na Radio Beogradu 202 počinje emisija "Brza traka", umesto našeg junaka, džangriza najavni džingl: "Vozi, bre, taj krš! E, ko ti dade dozvolu!" Emisija se bavi baš mukama u saobraćaju. Dele se informacije, dočarava se slika, ne daje se rešenje. Rešenja nema.

Ili ga ima, a naš ga reprezent u ovoj priči ne vidi. Rešenje bi bilo ne živeti u velegradu. Živeti u opustelim malim gradovima veličine antičkih gradova-država, po broju stanovnika idealnim, kako smatra i Georg Zimel, za direktnu demokratiju koja tu po prirodi stvari uvek postoji, javna ili prikrivena, u kojoj ovako ili onako, ipak, učestvuje većina.

"Ali, u malim gradovima nema para, nema ni infrastrukture! Da ima, ne bi svi iz njih ni odlazili!", odmah zavapi onaj zaglavljeni u saobraćaju, otvarajući prozor i odmah ga potom zatvarajući jer je unutra zagušljivo, ali je napolju još gore s obzirom na to da ovdašnja većina nije isključila motore.

Iz sela i malih gradova ljudi odlaze jer žele da imaju sve ono što imaju ljudi u velikim gradovima. Ne žele da u svom dvorištu gaje šargarepu, da jaja kupuju na pijaci, a meso u susednom selu, nego žele hipermarkete iz TV serija sa urbanom tematikom; ne žele da lože peći, čiste ih od pepela i misle o dimnjacima i olucima, žele da ih greju topli i čisti radijatori, a kuda idu dim i voda to nije njihova stvar; ne žele da mućnu glavom i počnu sami da rade nešto što umeju, a što je drugima potrebno, i tako obezbeđuju skromna, ali za selo ili mali grad dovoljna mesečna primanja, već žele da se zaposle u velikoj i uspešnoj državnoj ili privatnoj firmi i da ne misleći ni o čemu rade za solidnu platu, pa makar od jutra do sutra, decu viđajući samo kad spavaju. (Na ovom mestu, našem junaku upada u vidno polje bilbord koji reklamira kafu: na fotografiji odrasla osoba, dete i šoljica kafe, a ispod natpis "Hajde da imamo vremena!" On uzdiše – jedino što ne želi je da mu se dete penje na glavu dok pokušava da se opusti i koncentriše uz kafu. Zbog toga ga ugrize savest. Pomera automobil za još dva metra, za toliko ima mogućnost da smanji osećanje nemoći). Ljudi iz sela i malih gradova žele dobro svojoj deci, žele da ona idu u, navodno, bolje škole i na bolje i mnogobrojnije vanškolske aktivnosti, da dok studiraju i dalje žive zajedno s njima, mada se slabo viđaju jer su deca budna noću, a odrasli su odsutni danju, susreću se u svitanje i sumrak, na tren, kao začarani Rudger Hauer i Mišel Fajfer u filmskoj bajci *Sokolica* Ričarda Donera. Svejedno, tako je jeftinije, a i odlaže sindrom napuštenog gnezda barem do dečjeg diplomiranja po sistemu čuvene megatrendovske reklame "Uzmi diplomu i pali!".

Najzad, možda i više od svega, današnji novopečeni velegrađani ne žele da umru kad im kucne sudnji čas, kako to zaparloženo zdravstvo provincije često omogućava, već žele da žive barem dvadesetak godina duže dok ih progresivna demencija u staračkim domovima, ili s plaćenom negovateljicom, ili pak s požrtvovanjem ili otaljavanjem urnisanih potomaka, ne uljuljka u livade, vinograde i puste uličice njihovih detinjstava i ne povede ih u smrt u neznanju.

Policija dolazi, i mic-po-mic odglavljuje raskrsnicu, pa i naš čovek po sredini, nešto malo bolji od nas, ali stradalnik bez svoje krivice, odlazi svojim putem. No, crvić mišljenja pomalo rije po praksi njegovog života koja nikako da se saobrazi svojoj mnogo komfornijoj zamisli.

Da, cena kvadratnog metra stambenog prostora u velegradu nerealno je visoka, baš kao što je u provinciji nerealno niska. Ali sve ostalo, kako bi se obezbedilo sve ostalo? Moralo bi se nešto znati raditi, a moralo bi se i hteti. Nešto čime se zarađuje, na crno ili na belo, a trebalo bi se potruditi i u kući i oko kuće. Moralo bi se vladati i socijalnim veštinama jer su u malim sredinama ljudi upućeniji jedni na druge. Moralo bi se opet setiti Aristotela koji kaže da pojedinac koji ne može da živi u zajednici ili koji je sam sebi dovoljan nije deo polisa, nego je ili bog ili zver. Velegrad je obećanje bogovskog života, no nekako biva da se otuđeni jedni od drugih mnogo češće pretvaramo u zveri, makar u malom prstu držali svekolika znanja da opravdamo gnušanje nad palanačkim mentalitetom koji nas, opet, svuda sustiže i svuda jednako glođe.

VREME SPORIJE TEČE

Bilo da je ovaj predlog bajka za malodušne ili razuman predlog za one koji znaju da "ko u čuda veruje, taj čuda i stvara", bilo da je romantičarski san o povratku prirodi, selu, varoši-

Foto: Milan Cesarec

ci ili suvislo razmatranje mogućnosti, valja pobrojati čega to ima u malim mestima. Ima čistog vazduha, zvezdanog neba nezagađenog svetlošću, tišine koja smiruje i najokorelije izbezumljene, vreme sporije teče, ima ga dovoljno čak i ako se radi punih osam sati. Svuda se stiže pešice ili biciklom, em je zdravo za telo, em je melem za dušu. Niko, sem retkih psihopata, ni u kakvoj instituciji ili administraciji nije striktan na velegradski način, jer svako svakog poznaje i ne ide mu u račun da se zamera. Najzad, ukoliko čovek ne teži da bude bog ili zver, ukoliko je dovoljno kulturan da ume da se izbori za sebe, ne ugrožavajući druge, ako ne želi da nameće svoje navike i običaje, nego je spreman da uči ili se priseća zaboravljenog, provincija će mu pružiti raskošan praznik potvrde identiteta.

Naime, ono što velegrađanin može da oseti samo ako je slavan ili na mestu gde se okupljaju pripadnici njegove struke, eventualno na proslavama uskih grupa, to varošanin doživljava čim izađe iz kuće. Broj međuljudskih komunikacionih transakcija nebrojeno je veći u malom mestu jer prilikom svakog susreta čovek je viđen i vidi, ne vidi tek drugog nevažnog nepoznatog, već tačno određenog tog i tog, a tačno je određen i on sam. Ovo sam ja, ovo si ti, volim te ili te tolerišem, potrebni smo jedno drugom, mislićemo jedno o drugom, govorićemo jedno o drugom kad se rastanemo. Sad, da li ćemo se analizirati na svoju ili tuđu štetu, da li ćemo hvaliti jedni druge ili ogovarati, to je stvar ličnog ukusa. Tako se formira javno mnjenje. Najčešće ćemo biti jedni drugima od koristi, šta god kasnije o tome pričali – korist će biti i direktna, a o sekundarnoj psihološkoj dobiti da i ne govorimo. Imaćemo mnogo jasniju svest da je zajednica važna barem koliko pojedinac, ako ne i važnija. Porodica će biti češće na okupu, deca će provoditi više vremena sa roditeljima, biće nadgledana i od svih ostalih, socijalizovanija, sposobnija da se brinu o sebi; ko je zaista bogom dan za specifična znanja i umeća potrudiće se više, pa će više i uspeti; otići će onda kad i druga deca odlaze i kad je vreme za samostalnost.

Što se vaninternetskog i direktnog zadovoljavanja kulturnih potreba tiče, valja staviti ruku na srce, onako zaglavljen u saobraćajnog gužvi, i priznati sebi koliko često se otišlo u pozorište, muzej, bioskop, na izložbu, koncert ili predavanje. Koliko? Pa za toliko se može nekoliko puta godišnje doputovati u prestonicu! Starost, bolest i smrt? Da, to je pitanje nezgodno – niko nikom ne može obećati večitu mladost, zdravlje i besmrtnost. Manje patnje? Da, svako to želi, kao što svako zdrave pameti uz zdravu pamet želi i laku smrt. Laka smrt nije ono o čemu, van vrhunskih znalaca mističkih znanja, odlučuje čovek.

A što se zdrave pameti tiče, ovaj tekst pišem na Svetski dan mentalnog zdravlja. Tim povodom čitam: "Skoro milijardu ljudi živi sa nekim mentalnim poremećajem, tri miliona ljudi umre svake godine od posledica zloupotrebe alkohola, dok na svakih 40 sekundi jedna osoba izvrši samoubistvo." Da, znamo da svaki model života, pa i velegradski ili malovaroški, imaju svoje prednosti i mane. Prepiska između britanskog filozofa, matematičara i dobitnika Nobelove nagrade za književnost Bertranda Rasela i njegovog učenika Ludviga Vitgenštajna, koji je u jednom trenutku svog života otišao u provinciju zgađen velegradom, zanimljiva je. Naročito deo u kojem Vitgenštajn, zaprepašćen onim na šta je naišao, piše Raselu: "Ovde su ljudi zli!", a učitelj, osnivač pravca filozofije sreće i značaja dosade za zdravo odrastanje, odgovara: "Svi ljudi su zli!" Smeškam se, smeškate se, a opet, s koronom ili bez korone, entuzijastično predlažem razmatranje mogućnosti odlaska ili povratka u naseobine veličine antičkih polisa. ¶

VLADISLAVA VOJNOVIĆ

HIT JEDNE SEZONE

ALEKSANDAR ZOGRAF.

GODINE 1940, BEOGRADSKA "POLITIKA" JE OBJAVILA ČLANAK KOJI KRITIČKI GOVORI O MUZIČKIM SASTAVIMA INSPIRISANIM ONOVREMENOM POPULARNOM MUZIKOM, KOJA JE PREKO RADIJSKIH EMISIJA I FILMA DOPIRALA I DO BALKANSKIH PROSTORA. S OBZIROM DA SU TONSKE BELEŠKE BILE RETKOST, ČITAV JEDAN SEGMENT POPULARNE KULTURE OVDAŠNJEG PODRUČJA KASNIJE JE POTONUO U ZABORAV, STOGA SU ČLANCI POPUT OVOG JEDINSTVEN UVID U ISTORIJAT TE IPAK ORIGINALNE PRODUKCIJE, KOLIKO GOD DA SU NJENI DOMETI MOGLI BITI OGRANIČENI...

"DANAS JE DOVOLJNO DA IMATE PRIJATAN GLAS DA BISTE POSTALI PEVAČ. NAĐE SE DRUŽINA: DVA-TRI STUDENTA PA I GIMNAZISTA, KOJIMA NIJE TEŠKO PREVRNUTI KAČKET I ZAPEVATI... U ŠIRIM KRUGOVIMA, SLABO KO ZNA ZA BRAMSA I BETOVENA, ALI ĆETE NAĆI MNOGE KOJI PRATE SVAKU KOMPOZICIJU MIRKA MARKOVIĆA, BRAĆE LAZIĆ, ILIJE GAVRILOVIĆA -DŽONIJA, VILJEMA VAGNERA, MUHAMEDAGIĆA"...

"POSMATRALI SMO OMLADINU U KNJIŽARI G. JOVANA FRAJTA-VEĆINA MLADIH TRAŽILA JE NOTNE SVESKE MODERNIH ŠLAGERA-"NE PLAČ, KAJO", "HOĆETE LI DA VAS VOLIM?", "RAZBIĆU SVE ČAŠE, KAD NE MOGU TUGU"...

"VEĆINOM SU TO PESME O LJUBAVNOM BOLU, S PLAVIM NOĆIMA, PLAVIM GOSPOĐAMA, USNAMA, ZVEZDAMA, SUZAMA, GITARAMA"...

"POREĐ MNOGIH KOMPOZICIJA NA RITAM MODERNIH IGARA, NAŠLI SMO I ONE KOJE OPEVAJU BEOGRAD"...
NOĆI NA KALEMEGDANU, ČAROBNE NOĆI
ŠUŠTEĆE GRANE I SAVE JEDNOLIKI VAL
UBLAŽE BOLNE DUŠE VAJ
"IMA I PESAMA KOJE PEVA CEO BEOGRAD, MADA ZA NJIH NISU ŠTAMPANE NOTE, NITI ĆE IKADA"...
U LEVOM ĆOŠKU KOD PELIVANA
IMAM UVEČE RANDEVU.
NA REDU DANAS JE PLAVA CANA,
JER VEĆ OD DAVNA ŽELIM NJU!
A SUTRA DOĐE MI ANGELINA
TEK PREKOSUTRA BIĆU SAM.
MOJ BOŽE, ČOVEK NIJE MAŠINA
I PREMA TOME SASTAVIO SAM
SVOJ PROGRAM
"MOŽDA NIJE NAROČITO PRIVLAČNO OPEVATI BALKAN, I SIROVI NAŠ KRŠ, TEK, JOŠ MALO PA ĆEMO SE UMESTO SA "LAKU NOĆ" POZDRAVLJATI SA "GOOD NIGHT"...
GOOD NIGHT, MOJ CVETE BLEDI
TI MALA GLAMUR LEJDI,
BAJCI O SREĆI JE KRAJ!
ODSAD ĆEŠ SVAKE NOĆI
U SNU MI TAJNO DOĆI
TI MALA GLAMUR
"NAĐE SE I LIRSKI LEPA PESMA NEKOG NAŠEG AUTORA, ALI REĐE"...
BELI GOLUB DA JE SRCE MOJE
JUTROM BI TI PRVI POZDRAV SLAO,
SA USANA PRVI POLJUB KRAO,
BELI GOLUB DA JE SRCE MOJE
"PEVA BEOGRAD, VESELI SE, A KROZ PESMU MLADICI I DEVOJKE LAKŠE POKAŽU ŠTA IH MUČI, ŠTA BI HTELI"...

Očekujući Martu

Tekst *Očekujući Martu* objavljen je u "Vremenu" br. 26 od 22. aprila 1991. godine. Autor Aleksandar Saša Ćirić (1950–2014) bio je novinar, pomoćnik glavnog urednika i jedan od osnivača "Vremena"

Psiholozi odskora, "postmoderno" dakle, barataju pojmom prenatalnog (iskustva, sećanja, uživanja...). Zapad je, tako, po ko zna koji put u svojoj istoriji, opet otkrio — toplu vodu. Kinezi su, na primer, oduvek smatrali da se dete rađa staro godinu dana: ne zato da bi mu životni vek bio duži, nego iz (do juče potpuno "nenaučnog") uverenja da je i nerođeno dete — čovek. I da na svet dolazi kao čovek čiji je život počeo ako ne ranije — trenutkom začeća.

Ima nešto duboko primitivno tj. prvobitno u osećanjima "budućeg" roditelja, onoga koji čeka. Iznenađenje na početku, radoznalost na kraju. Kako će izgledati to biće koje osećam ispod dlana dok se prevrće, šutira ili — povremeno — štuca? Šta se vidi u mlakoj tečnosti, šta oseća u toploj tami, šta se događa, da li sniva, s kojom će se vrstom znanja roditi, koja sećanja na sve prošlosti ostaviti onoga dana kada se pojavi?

Osećam izvesnu tugu od trenutka kad mi je glavom proletela slika svega što ona (nikada) neće znati. Prelazim u tuđu istoriju, nečiju dosadnu priču, staračko sećanje ili fotografije nepoznatih ljudi: ovo ti je bio deda (Gruja), ovo prababa (Janika), Gagarin je bio prvi čovek u kosmosu (12. april 1961), Armstrong prvi na Mesecu (21. avgust 1969, srebrna noć nad Beogradom), televizija crno-bela, tata je prvi put seo za kompjuter u četrdesetoj godini, ovde je nekada bila kuća u kojoj sam rođen, a ovo kuća koju smo podigli svojim rukama...

Zoveš se Marta zato što smo želeli ime za karakter, karakter koji je, ako je verovati Heraklitu, čovekova sudbina; ne, u stvari , hteli smo i ime koje neće biti obično, ali ni strano, potom smo tražili šta ono znači i, tek na kraju, dobili smo povod imenu: mart 1991, Beograd. Ne zamišljam budućnost. Na izmaku

devetog meseca iščekivanja i rastuće radoznalosti, sećanje liči na haos pomešanih detalja. Bojana koja sama vozi od Epidaura do Soluna, "to" nalik na crva na monitoru odeljenja za ultrazvuk, prvi prepoznat pokret i, ponovo na monitoru, treperenje svetle tačke, srce. Sreća (tatina, dabome). I strah, povremeno panika: gotovo je, više nisam dete. Nikad me nećeš upoznati. Dok se budem vaspitavao i obrazovao za dobrog roditelja, prepoznavaćeš me kao ordinarno roditeljsko đubre, sebičnog stvora opterećenog mnoštvom nesuvislim saveta, bezrazložnih briga, smušeno izrečenih zabrana, idiotskih zahteva, neobjašnjive (i, uostalom, zajedničke, ovnovske) tvrdoglavosti, neopravdanog (roditeljskog) autoriteta...

Mudrost počinje čuđenjem, tvrdi Aristotel. Kako počinju deca, ne znam. Krajem četrdesetih godina (istorija koju ćeš svoditi na apstrakciju tipa "sredinom prošlog veka") danskom etnologu Jensu Bjereu australijski urođenici jednostavno su objasnili zašto njihov narod izumire. Beli čovek doneo je sobom uznemirenost, uznemirenost koja ometa miran san "divljaka", koji — mada savršeno poznaju fiziološke zakone začeća, i efikasno primenjuju genijalno prost način kontrole rađanja — ne veruju da se potpuno dete i, dakle, potpun čovek, može napraviti ako ga, prethodno, roditelji ne — odsanjaju. Verner Hercog snimio je kamerom trojicu mladih, tek oženjenih Australijanaca kako sede u uglu supermarketa (ispod konzola sa deterdžentima, sasvim slučajno), pokušavajući da tu, na mestu gde se nekad nalazilo plemensko drvo pod kojim su se sanjala deca, zasnuju svoje naslednike. Uzalud, uostalom.

Ne sećam se sna u kom si postala, ali uživam u izazovu prebivanja koji si, pristajući da me iza sna probudiš, prihvatila.

Dobrodošla, Marta. ■

ALEKSANDAR ĆIRIĆ

KEIRA KNIGHTLEY
GUGU MBATHA-RAW
JESSIE BUCKLEY
KEELEY HAWES
WITH RHYS IFANS
WITH LESLEY MANVILLE
AND GREG KINNEAR
Miss 1970
MIS SVETA 1970: POKRETANJE REVOLUCIJE
NEZAVISNE
PO NEVEROVATNO ISTINITOJ PRIČI
U BIOSKOPIMA

Raiffeisen Visa Infinite kartica

Bogdan Bogdanović,
vlasnik prve metalne
kartice u Srbiji

#8

fwr.raiffeisenbank.rs

FRIEDRICH
WILHELM
RAIFFEISEN
Banking Since 1886

VISA

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec